Valda sidor

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1908.

UNGDOMSVERS

(1891–96).

DRÖM.

Jag sitter och rör i askan och vänder svartnade glöd. I natt har jag sett min moder, min moder som är död.

Hon kom och satte sig stilla som förr vid bädden min och såg med stora ögon i mina ögon in

och strök med två tunna händer som fordom genom mitt hår och vaggade fram och åter sitt hufvud, tungt af år.

Det hvita sveplinnet häfdes, och barmen andades kallt, och läpparna rördes till hviskning: ”Mitt barn, jag vet det allt:

Att det är vilsna vägar du färdas, ung och röd, och att du glömt din moder och att din tro är död. ”

Så hviskade hon, och blicken i tårlös smärta brann. Men hennes gamla hufvud, det vaggade af och an.

Då jag for upp ur drömmen, var kammaren tom som förr. Men regnet piskade rutan och blåsten röck i min dörr.

LÅNGFREDAG.

Det sitter en hund och tjuter vid Jakobs kyrkas portal. Han blandar sitt tjut med toner af sorglig passionskoral.

Det snöar vått och det regnar, och blåsten håller jakt. En ensam droska skraltar framåt i koralens takt.

Den stilla passionspsalmkvidan, den klagar i sorg och ve, den tränger ur packad kyrka, den tränger till tomt kafé.

Och det är så sorgligt och ledsamt, och ingen törs vara glad, och käringar sitta i kyrkan och gråta och sucka i rad.

De gråta visst öfver någon med mager och sargad tors – en, som är blek och blodig och hänger på ett kors.

NÄR DU RODNAR.

När du rodnar, glömmer jag allt.

Du sitter blek, där ljuset faller skarpast – blek och stilla – och talar lugnt om alla världens ting. Jag sitter i skuggan. Och när jag finner ett ord, som jagar blodet upp på dina kinder och färgar dem röda – röda – så glömmer jag att tiden rinner, att arbetslampan väntar mig därhemma, att hvad vi tala om tillsammans är tomt och ingenting, och att du älskar en annan.

Jag glömmer allt för mycket, när du rodnar.

Du lämnar ej mina tankar, när skymningen faller på. Jag ser dina ögon i mörkret, jag hör dig komma och gå.

Jag vet ju icke, du kära, när jag härnäst dig ser. Vi färdas långt från hvarandra och mötas visst aldrig mer.

DET MÖRKNAR ÖFVER VÄGEN.

Det mörknar öfver vägen, det börjar bli tungt att gå, och tunga bli alla tankar, när skymningen faller på.

Det lyser ett ljus där borta vid skogens yttersta rand. Det lyser upp och det slocknar och glimmar till ibland.

Där sitter väl någon vid lampan, där sitta kanhända två ... Det mörknar öfver vägen, det börjar bli tungt att gå.

DEN OKÄNDA.

Nu är det länge sedan du för min tanke stod, och länge sedan din åsyn göt yrsel i mitt blod.

Gud vet hvad fjärran vägar du genom världen går. Min längtan är trött att jaga som förr i dina spår.

Min längtan flämtar i pipan, snart somnar den af i fred. Vi ses väl en gång, när min längtan har slocknat och brunnit ned.

ENSAM.

Jag sitter ensam i mörkret och lyss till regnets fall. Jag hör, hur det plaskar i droppar mot fönsterbleckets metall.

Mitt bröst blir tungt af en ängslan, min andedräkt blir kort. Det är min ungdom, min ungdom, som rinner i droppar bort.

DU DÄRUPPE.

”Du däruppe, som är döf och stum! Du däruppe, som kramar med din högra hand det Godas doftande och friska frukt och med den vänstra pressar det Ondas maskbo, tungt af giftig stank, och som till båda ser med lika välbehag! Du däruppe, hvilkens blick är skum af all rymdens tomhet – jag har en bön till dig.

En bön, en enda, som du ej höra kan och ej kan fylla: lär mig, lär mig att glömma, att jag har mött din blick. Ty se, i unga dagar jag danade mig själf en gud i min liknelse, en varm och lefvande och stridbar gud, och jag gick ut en vårdag att söka honom genom värld och himmel. Ej honom fann jag, men dig.

Tag minnet af din åsyn bort, förskräcklige! Det minnet är en lönnlig sjukdom, är en mask som tär mitt lifsträds rot. Jag vet det väl, med hvarje ödsladt år och hvarje dag som fåfäng rinner den gnager närmare mitt väsens nerv. Den gnager och den tär allt det i mig, som är af mänsklig adel, allt det som vågar, det som vill och verkar, och skonar ej det själens underbara, sköra ur som visar Godt och Ondt. Säg, du däruppe, är det din vilja att dana om mig efter ditt beläte? Var detta tydningen du gaf åt ordet: den Gud har sett, han måste,

döden dö?

Förskräcklige, tvekar du ej att smitta mig, människobarnet, med dina gudalyten?

SYLVESTERKLAGAN.

I.

SKRIFVARÄNGELN:

Böjd sitter Tiden, den alltför gamla öfver sin sländas nötta guld, än ej trött att på hjässan samla mera af år och mer af skuld. Spolen hon lindar och åter lindar, spånaden rinner i rymden ut; träget hon vindar, vindar, vindar, minns ingen början, ser intet slut.

KÖR FRÅN JORDEN, LÅNGT BORTA:

Vår dag är mörk, vår dag är kort och våra timmar rinna som sand ur våra händer bort, som lustig rök försvinna. Vi gå i sorg och syndfullhet, vi gå i kval och kvidan. På nya tiders lycksamhet vi gå i dårars bidan.

II.

SKRIFVARÄNGELN:

Tiden är lik sig. Världsteaterns repertoar är lika slapp. Kättarns och dominikanerpaterns röster skrika som förr i kapp. Fet blir fetare, mager magrar. Falskare ton får älskarns sång. Tomma hjärnor smyckas af lagrar. Tråkig pjäs, och mycket för lång!

KÖR FRÅN JORDEN:

Du gamla år, du grymma år, vi fröjdades och trodde, att läkedom för våra sår på dina tegar grodde. Vi bidade, när du gick in, du skulle härligt stånda; vi bidde ljusning i vårt sinn', förlossning i vår vånda.

III.

SKRIFVARÄNGELN:

Seklet är gammalt, seklet vill sofva, trött af i fåvitsko spillda år; gitter ej längre bättring lofva, äger för ångern knappt en tår. Längtar att höra locket spikas öfver sin sista lägerstad under de fattigas och de rikas lika tråkiga jeremiad.

KÖR FRÅN JORDEN:

Vår ofärd är vår vandel värd, vi hafva brutit svårligt; vi hafva fört en gudlös färd, vi lefvat tomt och dårligt. I klar och stilla nyårsnatt vi vända nu tillbaka. Vi taga bot och bättring fatt uti vår nyårsvaka.

IV.

SKRIFVARÄNGELN:

Tid, du gamla, mot hufvudgärden luta ditt hufvud tryggt och sof! Ser du, det mörknar öfver världen, rymden är lik en svart alkov. Vilsna människobarnen irra hvar på sin slingrande, skumma stig, tröttna ej att mot himlen stirra, sökande ständigt, Herre, dig!

KÖR FRÅN JORDEN, NÄRMARE:

O Fader, Son och Helge And' och heliga Guds moder, räck oss en fast och väldig hand igenom mörkrets floder. Tänd på vår väg ett kostligt bloss att skingra vrånghets villa, när lögnens ris vill snärja oss och satan vill oss illa.

V.

SKRIFVARÄNGELN:

Tidigt stäckt blir drömmarens trånad, hastigt lamad den dristiges hand, hvilken i Tidens jämngrå spånad söker slå in en purprad rand. Evige, se dina trogna vackla, taga på trälarnas gudar fatt. Tänder du dem en mäktig fackla, Herre, i månhvit sylvesternatt?

KÖR FRÅN JORDEN, STARKT OCH NÄRA:

Du nya år, du unga år, allt jordens ve vi glömma, då vid det gamlas höljda bår vi se dig sorglös drömma. Du lofvar hvad vår längtan ber. Då våra sinnen fara i mörkret vill, du stilla ler med ögon skuldlöst klara.

VI.

SKRIFVARÄNGELN:

Dold är den, som världarna prisa, fåfängt vi tigga att kyssa hans fot. Det är en alltför gammal visa: himlarnas herre tar ej emot. Se dina tjänare gå som förryckta: Mikaels klinga täres af rost, Lucifer somnar från sin lykta, Tanatos ensam gör skäl för sin kost!

KÖR FRÅN JORDEN, LÅNGT BORTA:

Vår dag är mörk, vår dag är kort och våra timmar rinna som sand ur våra händer bort och som en rök försvinna. Vi gå i sorg och syndfullhet, vi gå i kval och kvidan. På nya tiders lycksamhet vi gå i dårars bidan.

MÄNNISKORNA.

Jag sitter och ser på dem genom ett glas, som jag tagit i arf från min moder. De springa omkring vid dagsljus och gas att skaffa sig spilta och foder.

Där är lama och lytta och döfva med lur och blinda, som stappla och trefva, och pucklar, som göra de sköna sin kur. Så dö de. Hur kunna de lefva?

VÄRLDSSTYRELSEN.

Vårherre han larfvar trist omkring, han larfvar omkring. Han går visst och tänker på ingenting, på just precis ingenting, den stackars gamle Vårherre. Men fanen, han tänker på någonting!

DAGBOKSBLAD.

Fönstret klirrar, vinden stretar, ängsligt fläktar min gardin. Men jag sitter tyst och letar i min moders minnesskrin.

Än står under nyckelhålet hennes flicknamn tydligt brändt, medan åren grymt ha härjat lockets snirkelornament.

Färg och form de nästan mistat, slingorna af blom och strå, mellan hvilka än står ristadt: *Tiden flyger, åren gå.*

Inga bref och inga dikter gömmas i min moders skrin. Bref och dikter har min moder offrat framför sin kamin.

Men i lager öfver lager ligga gulnade kuvert. Hvart och ett bär dag och datum. Hvart och ett ett minne bär.

När jag vecklar upp dem, falla blommor i en brokig rad, och de äga minnen alla – det är moders dagboksblad.

Röda blad för lyckodagar, sommarrosors röda blad! Gula blad för höstens dagar. Hvita blad och gröna blad.

Om en from och vänlig tanke hviskar ännu lika vekt en campanula, hvars blåa klocka år och ålder blekt.

Doft af heta junidrömmar sofver ännu lika tung i ett knippe af jasminer, virade med strån af ljung.

Linblom ... Tankspridt gnolar visa under dagens grå bestyr. Orkidé ... En farlig blomma, blek och yppig, kall och yr.

Sist en svart pensée. Hur skilda färger kantade din stig. Majblom, höstblom, vinterblommor ... Moder, du var rik mot mig!

Jag har inga blad att gömma, inga röda, inga blå. Allt hvad mitt är kan jag glömma, det är halm och visset strå.

Vårar spira, somrar blomma – tiden flyger, åren gå – det blir höst, och lika tomma ser jag mina tegar stå.

Mina grannar gå att skörda fältens örter, alla slags. Men jag gömmer i min dagbok ett af frosten svärtadt ax.

Natten lider. Fönstret klirrar. Tornets ur slår ett och tu. Och jag går i skräck till spegeln ...men jag är dock ung ännu!

Ung ännu ... Men dygnen köra samma landsväg, ständigt grå, och det ringer i mitt öra: Tiden flyger, åren gå.

JAG GICK PÅ VÄGEN MED MIN MODER.

Jag gick på vägen med min moder en sommarkväll i ett förlofvadt land med blåa berg och blanka stilla floder och höll i hennes hand min hand.

Vår väg bar ned i sakta sluttning mot den gröna dalen. För vår fot låg flodens breda vattenspegel, på hvilken hundra solbelysta segel af hvita skepp och mörka gråa skepp i drömlik tystnad ned åt strömmen gledo. I floden var en ö, där låg en stad med röda tak och krön i bruten rad, kring hvilka skuggorna med ljuset stredo. Men bortom staden, där låg allt begrafvet i dis och töcken. Där var hafvet.

Moder, frågade jag, säg, för oss aldrig denna väg ända ned till stranden? Jag vill gå till stranden ned till ett

skepp och följa med till de blåa landen.

Helt sakta svarade min mor: Var stilla, barn, snart blir du stor; då får du gå till stranden och segla, så din moder tror, bort till de blåa landen. Var tålig blott och styr ditt blod, så kommer väl på denna flod en gång ditt eget hvita skepp, din lefnads ljusa lyckoskepp och för dig ut i världen. Håll rodret då med säkert grepp, så går dig väl på färden! Först kommer du till staden där, de lysa, torn och tinne; du vet ej, barn, hur mörk den är, när man skall bo därinne. Där skall du likväl bo en tid, du vet ej själf hur lång, hur kort; där skall du kämpa mången strid, tills lyckoskeppet för dig bort. I tornet ringer klockans kläpp, det lägger ut, ditt hvita skepp, det lägger ut och för dig långt från staden bort, där skumt och trångt ditt öde låg begrafvet. Det för dig ut på hafvet.

Men bortom hafvet är väl ock en strand. Där ligger drömmens blåa land, och där, där skall du alltid bo. Så är din moders tro.

*

Så var min moders tro. Nu är det längesen, och jag har glömt hvar landet låg med berg och blåa floder, och jag har ej på länge sett min moder. Kanhända har jag drömt.

SÅNG PÅ VATTNET.

Ingen sol våra kinder bränner, kvällen är sval och doftar jasmin. Båten är fylld af leende vänner, fylld af blommor, lutor och vin. Sjungen, jungfrur! Ynglingar, låten lutornas strängar klinga sprödt, medan sakta den hvita båten vaggar oss bort från dag som dött Lyckans rosor brinna röda, våra sorger ligga döda. Ljust vi le mot hvarandra, vänner, le bland rosor och sång och vin.

Genom det gröna strandstaketet slingra häckarnas blad och blom. Om du kan nå en jasmin från sätet, bryt den åt mig, min hatt är tom. Rundt omkring oss den bleka natten drömmer och tiger. Tyst vi gå fram öfver skumma gröna vatten. Himlen är djup och tom och blå. Och vi tiga och vi lyssna. Våra lutors strängar tystna. Kring oss drömmer den bleka natten, himlen är djup och tom och blå.

Hvarför tiga vi? Stum du sitter, yngsta mö i vårt unga lag. Men jag söker ditt ögas glitter. Skänker du mig din ros i dag? En sällsam ros! Och så mörkröd sedan O, den är röd som ditt röda skratt. Vore den icke vissen redan, skulle jag röfva den ur din hatt. Tomt och sällsamt klinga skratten, men omkring oss tiger natten. – Vore den icke vissen redan, skall jag röfva den ur din hatt – –

Hvarför slappas vår yras vingar, hvarför tiga vi timmen lång? Hon den yngsta, hvars stämma klingar högt öfver våra i skratt och sång – se hon är blek som den bleka natten: ”Rosornas tid är alltför kort.” Och hon sliter sin ros ur hatten, kramar den sönder och kastar den bort. Glädjens rosor lyste röda. Våra löjen äro döda. Låt oss le mot hvarann i natten, le bland rosor och vin och sång – –

TROLLSPEGELN.

Sagodiktarena skrifva: Djäfvulen, som ville drifva med Vårherres verk och under, rörde om uti sin degel, gjorde en förtrollad spegel, i hvars mörka blanka skifva hela världen var att se: skogar, sjöar, berg och lunder, städer utaf sten och tegel, hamnar vimlande af segel, brända och förödda länder, mänskor som på vägen vandra, mänskor, som i stadens gränder trängas trampande hvarandra, hela världens lust och ve kunde man i spegeln se. Djäfvulen, som en gång vigt sig till en paradoxens präst, gjorde som han kunde bäst: allt var likt och dock ej likt sig, allt var sant och dock ej sant, rakt var rakt och krokigt krokigt, likväl blef det hela tokigt, rakt och krökt blef likadant! Godt och ondt och stort och litet, fult och vackert, nytt och slitet, svart och hvitt, allt flöt tillsamman, helvetet till mycken gamman, djäfvulen var ganska nöjd, och han log så

att han vred sig samt beslöt att dela med sig åt Vårherre af sin fröjd, drog så upp mot himlens höjd.

Men Vårherre tog humör. Spegeln, som tyvärr var skör, slog han sönder. Det var nog, sade djäfvulen och log.

Ack, han visste ej, Vårherre, att han blott gjort saken värre. Djäfvulen var än ej färdig med sitt skämt, han hade kvar en idé, som mästarn värdig i finess och kvickhet var. Se, han spände ut sin kind, blåste upp sig stor och stinn, blåste skärfvorna kring jorden, ned i söder, uppåt norden, alltsen dess i millioner flyga de kring alla zoner, och hvarhelst de styra färden, där går pestvind öfver världen, pestvind, dödvind, farlig vind. Får du i ditt ena öga blott en enda sådan skärfva, ser du världen i en annan dager än du gjorde förr; mycket ser du, fattar föga, världen blir en trasslig härfva utan början, utan ände, ja, det blir ett stort elände, ingenting är ju som förr! Var ej rädd, du dör ej af det, ty man vänjer sig vid allt. Snart nog börjar skärfvan vandra från ditt öga ner till andra delar af din kropp: ditt hjärta. Då blir hjärtat mycket kallt. Slutligen och utan smärta, nästan förr än du vet af det, har ditt hjärta innan kort helt och hållet frusit bort, var ej rädd, du dör ej af det!

Herre Gud, nog kan man lefva ... Man kan vara blind och trefva genom mörkret utan klagan och med tåligt barnasinne kyssa riset under agan; med en enda trasig lunga kan man vara glad och sjunga, och det går ej ur mitt minne, hur i dag bland hamnens hesa, hungriga och frusna busar jag har sett en man som snusar med en fragmentarisk näsa. Herregud, de allra flesta bland oss äro ju defekta mer och mindre, och de bästa röster blifva lättast spräckta. Gif du sorgen skjuts att åka, du har ingen rätt att bråka öfver ett förfruset hjärta! Alla kunna ej ha hjärta, några måste vara utan, räta upp dig, knäpp på lutan, lef som förr och lindra smärtan med att krama andras hjärtan!

VID DAMMEN.

Jag vet, att i min själs förvar en främling bor, en obedd gäst, som ständigt till det rum mig drar, jag i mitt hjärta fruktar mest.

Djupt in i parken stigen bär bland spöklikt stora almar fram. I fuktig skymning sofver där en mörk och grön och slemmig damm. Jag räds att se i den min bild, men timmen lång jag ser och ser. Den synes mig så sällsamt skild från den min spegel återger.

Jag ryser öfver djupets lek: mig tycks, den bild jag möter där, förhäxad, stelnad, mossgrönt blek, är mera jag än själf jag är. Mig tycks, att jag ett skenlif mött, mer verkligt än mitt eget lif, ett bud från hvad i mig har dött bland dygnets låga tidsfördrif. Mig tycks, att här är dödens damm, och att sen tio vintrar väl är fången här bland grus och slam min egen döda, kalla själ.

TIO HISTORIETTER

(1893–98).

DRÖMMEN OM EVIGHETEN.

Medan jag ännu var mycket ung, trodde jag med fullkomlig visshet, att jag hade en odödlig själ. Jag ansåg detta för en helig och dyrbar gåfva, och jag var lycklig och stolt öfver den.

Ofta sade jag till mig själf:

”Det lif jag lefver är en dunkel och förvirrad dröm. En gång kommer jag att vakna till en annan dröm, som står verkligheten närmare och har en djupare mening än denna. Ur den drömmen kommer jag att vakna till en tredje och sedan till en fjärde, och hvarje ny dröm står sanningen närmare än den förra. Detta närmande till sanningen utgör lifvets mening, och den är sinnrik och djup.”

Och i glädjen öfver att veta, att jag i min odödliga själ ägde ett kapital, som icke kunde förloras på spel och icke utmätas för skuld, förde jag ett utsväfvande lif och slösade likt en furste med hvad jag ägde och hvad jag icke ägde.

Men en afton befann jag mig med några af mina stallbröder i en stor sal, som glimmade af guld och elektriskt ljus, och ur hvars golfspringor det steg upp en lukt af förruttnelse. Två unga flickor med målade ansikten och en gammal kvinna med rynkorna fyllda af gips dansade där på en tribun, ackompanjerade af orkesterns hvin, männens bifallsskrän och klangen af krossade glas. Vi betraktade dessa kvinnor, drucko mycket och samtalade om själens odödlighet.

”Det är dåraktigt att tro,” sade en af mina stallbröder, som var äldre än jag, ”att det skulle vara en lycka att äga en odödlig själ. Betrakta denna gamla gumma, som dansar där borta, och hvars hufvud och händer darra, då hon står stilla ett ögonblick. Man ser strax, att hon är elak och ful och fullkomligt värdelös, och att hon blir det mer och mer med hvarje dag. Hur löjligt skulle det icke vara att tänka sig, att hon hade en odödlig själ! Men det förhåller sig alldeles på samma sätt med dig och mig och oss alla. Hvilket dåligt skämt skulle det icke vara att skänka oss evighet!”

”Hvad som misshagar mig mest i det du säger,” svarade jag, ”är icke det, att du förnekar själens odödlighet, men det, att du finner ett nöje i att förneka den. Människorna likna barn, som leka i en trädgård, omhägnad af en hög mur. Gång efter annan öppnas en port i muren, och ett af barnen försvinner genom denna port. Man säger då till de andra, att det föres bort till en annan trädgård, som är större och vackrare än denna: då lyssna de ett ögonblick under tystnad, och sedan fortsätta de att leka bland blommorna. Antag nu, att en af gossarna är vetgirigare än de andra och klättrar upp på muren för att se, hvart kamraterna taga vägen; och när han kommer ned igen, berättar han för de andra hvad han sett: utanför porten sitter en jätte, han äter upp de barn som föras ut. Och de måste alla föras ut genom porten i tur och ordning! Du är den gossen, Martin; och jag finner det obeskrifligt löjligt, att du berättar hvad du tror dig ha sett, icke full af förtviflan, utan stolt och glad att veta mera än de andra.”

”Den yngsta af dessa flickor är mycket vacker,” svarade Martin.

”Det är förfärligt att förintas, och det är också förfärligt att icke kunna förintas,” sade en annan af mina vänner.

Martin fortsatte hans tankegång:

”Ja,” sade han, ”man borde kunna finna en medelväg. Omgjorda dina länder och gå ut och sök medelproportionalen mellan tiden och evigheten. Den som finner den kan stifta en ny religion, ty han har då i sin makt det bästa lockbete som någonsin en människofiskare har ägt.”

Orkestern slutade med en skräll. Salens guld glimmade mattare genom tobaksröken, och genom golfspringorna trängde det alltjämt upp en lukt af förruttnelse.

Vi bröto upp och skingrades hvar åt sitt håll. Jag irrade länge fram och åter genom gatorna, jag kom in på gator som jag icke kände igen och som jag aldrig sedan har återsett, underligt öde och tomma gator, hvilkas hus tycktes öppna sina led för att bereda mig rum, hvart jag än styrde mina steg, och sedan åter sluta sig bakom min rygg. Jag visste icke hvar jag befann mig, förrän jag med ens stod framför min egen port. Den

stod vidöppen. Jag gick in genom porten och uppför trapporna. Vid ett af trappfönstren stannade jag och såg på månen; jag hade icke förut gifvit akt på att det var månsken denna kväll:

Men jag har aldrig hvarken förr eller senare sett månen sådan. Man kunde icke säga att den lyste. Den var askgrå och blek och onaturligt stor. Jag stod länge och stirrade på denna måne, ehuru jag var fruktansvärdt trött och längtade efter att få sofva.

Jag bodde i tredje våningen. Då jag hade gått två trappor, tackade jag Gud, att det endast återstod mig en. Men då jag kommit uppför denna trappa, slog det mig, att förstugan icke var mörk, som den eljest alltid brukade vara, utan svagt belyst liksom de andra förstugorna, där månen sken in genom trappfönstren. Men det fanns endast tre trappor i detta hus, utom vindstrappan; därför var den öfversta förstugan alltid mörk.

”Vindsdörreh står öppen,” sade jag till mig själf. ”Ljuset kommer från vindstrappan. Det är oförsvarligt af tjänstfolket att lämna vindsdörren öppen, det kan ju komma tjufvar upp på vinden.”

Men där var ingen vindsdörr. Där var endast en vanlig trappa, likadan som de andra.

Jag hade alltså räknat fel; jag hade ännu en trappa kvar.

Men då jag hade kommit uppför denna trappa och stod i förstugan, måste jag behärska mig för att icke skrika högt. Ty äfven denna förstuga var ljus, och icke heller där stod någon vindsdörr öppen, men en ny trappa förde mot höjden liksom nyss. Och genom trappfönstret sken månen in, och den var askgrå och glanslös och onaturligt stor.

Jag störtade uppför trappan. Jag kunde icke tänka mera. Jag vacklade uppför ännu en, och ännu en; jag räknade dem icke längre.

Jag ville skrika, jag ville väcka upp detta förhäxade hus och se människor omkring mig; men min strupe var sammansnörd.

Plötsligt föll jag på den tanken att söka läsa namnen på dörrskyltarna. Hvilka människor kunde väl bo i detta Babelstorn? Månljuset var för svagt, jag ref eld på en tändsticka och höll den tätt intill en skylt af mässing.

Jag läste där namnet på en af mina vänner, som var död.

Då lossnade min tungas band och jag skrek:

”Hjälp! Hjälp! Hjälp!”

*

Detta rop blef min räddning, ty det väckte mig ur den förfärliga drömmen om evigheten.

NATTVARDENS SAKRAMENT.

Det var nästan i min barndom det passerade.

Det var en blåsig höstkväll, ombord på en af skärgårdsbåtarna. Vi hade ännu icke flyttat in från landet, och jag reste ut och in för skolans skull. Jag hade varit lat som vanligt och skulle examineras i ett par ämnen för att kunna komma upp i en högre klass.

Jag gick af och an på däcket i skymningen, med kragen uppvikt och händerna i kavajfickorna, och tänkte på mina motgångar i skolan. Jag var nästan säker om att bli kvarsittare. Då jag böjde mig fram öfver relingen

och såg hur skummet fräste hvitt och hur styrbordslanternan kastade gnistrande gröna reflexer i det svarta vattnet, kände jag mig frestad att hoppa öfver bord. Då åtminstone skulle väl matematikläraren ångra sin kitslighet – då, när det väl var för sent – –

Men i längden blef det kallt därute, och när jag tyckte mig ha frusit nog, gick jag in i rökhytten.

Jag tycker mig ännu se den interiör af värme och hemtrefnad, som mötte mina blickar, då jag öppnade dörren. Den tända taklampan svängde långsamt af och an likt en pendel. På bordet ångade fyra whiskytoddar; fyra cigarrer blossade, och fyra herrar berättade svinaktiga historier. Jag kände dem alla som grannar på sommarnöjet: en bolagsdirektör, en gammal präst, en premieraktör och en knapphandlare. Jag bockade mig höfligt och slog mig ned i en vrå. Jag hade visserligen en svag känsla af att min närvaro kanske kunde förefalla öfverflödig; men å andra sidan hade det ju varit för mycket begärdt, att jag skulle gå ute i blåsten och frysa, när det var så godt om utrymme i hytten. Dessutom visste jag med mig själf, att jag mycket väl kunde bidraga till underhållningen, om det behöfdes.

De fyra herrarna sneglade på mig med en viss kyla, och det uppstod en paus.

Jag var sexton år, och jag hade nyligen gått och läst. Man har sagt mig, att jag vid denna tid hade ett menlöst och oskyldigt utseende.

Pausen blef likväl icke lång. Några klunkar ur glasen, några bloss på cigarrerna, och meningsutbytet var åter i full gång. En säregen omständighet frapperade mig dock: alla de historier, som berättades, hade jag redan hört otaliga gånger, och jag fann dem för min del tämligen enkla. Svinaktiga historier kunna som bekant indelas i tvenne hufvudgrupper: den ena koncentrerar sig närmast kring matsmältningsprocessen och därmed förknippade omständigheter, medan däremot den andra, som står ojämförligt högre i kurs, med förkärlek rör sig om kvinnan. Den förra gruppen hade jag och mina skolkamrater länge sedan lämnat bakom oss; så mycket mera öfverraskade det mig därför att höra dessa mognade herrar ägna den sitt lifligaste intresse, medan den andra, vida intressantare gruppen förbigicks med tystnad. Jag förstod icke detta. Skulle det möjligen vara af någon slags obehöflig hänsyn till mig? Jag behöfver icke säga i hvilken grad misstanken därom sårade mig. Den lifliga stämningen i hytten hade smittat mig och gjort mig företagsam, och jag föresatte mig energiskt att göra ett slut på dessa barnsligheter.

”Hör, farbror,” inföll jag helt oförberedt under tystnaden efter en historia, som var så oskyldig att endast prästen skrattade åt den, ”kommer farbror ihåg den där historien, som kapten berättade i förgår?”

”Farbror” var bolagsdirektörn; han var en vän till min far.

Och jag fortsatte oförskräckt:

”Den var den festligaste jag har hört i hela mitt lif. Den kunde farbror gärna berätta!”

Fyra par förbluffade ögon riktades på mig, och det uppstod en pinsam tystnad. Jag ångrade redan mitt hastiga mod.

Bolagsdirektörn bröt isen med ett litet lättsinnigt skratt, som endast var ett svagt eko af de åskor han låtit rulla ett par dagar tidigare, då kaptenen berättade historien.

”Hi-hi – ja den var inte illa ...”

Och han började berätta den. Den var mycket pepprad, och den rörde sig om kvinnan.

Premieraktörn dolde i början sina känslor bakom sin vanliga mask af värdigt allvar, medan däremot knapphandlaren, en gammal bock, som grånat i synden, betraktade mig med ett visst förstulet intresse, i

hvilket det ingick något af ökad aktning för min personlighet.

Men då anekdoten började taga en något betänklig vändning, inföll plötsligt prästen, en välvillig gammal man med ett fromt och barnsligt uttryck i sitt slätrakade gumansikte:

”Ursäkta, min bästa bror, att jag afbryter, men –” och han skrufvade på sig en smula, så att han kunde rikta sina ord till mig, ”hur gammal är egentligen den unge mannen? Har han gått fram till Herrans hel ... till nattvarden?”

Jag kände, att jag blef blodröd. Jag hade glömt, att det fanns en präst i sällskapet.

”Ja-a,” stammade jag nästan ohörbart. ”Jag har gått och läst i vinter.”

”Jaså,” svarade den gamle prästen, medan han långsamt rörde om i sitt toddyglas.

Och han tillade utan att se upp, med en röst, som fyrtio års medlarekall mellan Gud och världen hade präglat med öfverseendets och fördragsamhetens milda ton:

”Fortsätt, kära bror. Ursäkta att jag afbröt.”

PÄLSEN.

Det var en kall vinter det året. Människorna krympte ihop i kölden och blefvo mindre, utom de som hade pälsverk.

Häradshöfding Richardt hade en stor päls. Det hörde för öfrigt nästan till hans ämbetsåligganden, ty han var verkställande direktör i ett alldeles nytt bolag. Hans gamle vän doktor Henck hade däremot icke någon päls: i stället hade han en vacker hustru och tre barn. Doktor Henck var mager och blek. Somliga människor bli feta af att gifta sig, andra bli magra. Doktor Henck hade blifvit mager; och så blef det julafton.

”Jag har haft ett dåligt år i år,” sade doktor Henck till sig själf, när han vid tretiden på julaftonen, just i middagsskymningen, var på väg upp till sin gamle vän John Richardt för att låna pengar. ”Jag har haft ett mycket dåligt år. Min hälsa är vacklande, för att icke säga förstörd. Mina patienter däremot ha kryat upp sig nästan hela sällskapet; jag ser så sällan till dem nu för tiden. Jag kommer förmodligen snart att dö. Det tror min hustru också, det har jag sett på henne. Det vore i så fall önskvärdt, att det inträffade före utgången af januari månad, då den förbannade lifförsäkringspremien skall betalas.”

Då han hade hunnit till denna punkt i sin tankegång, befann han sig i hörnet af Regeringsgatan och Hamngatan. Då han skulle passera gatukorset för att sedan fortsätta nedåt Regeringsgatan, halkade han på ett glatt slädspår och föll omkull, och i detsamma kom en droskssläde körande i full fart. Kusken svor och hästen vek instinktmässigt åt sidan, men doktor Henck fick likväl en knuff i axeln af den ena meden, och dessutom fattade en skruf eller spik eller något liknande tag i hans öfverrock och ref en stor lucka i den. Folket samlade sig omkring honom. En poliskonstapel hjälpte honom på benen, en ung flicka borstade af honom snön, en gammal fru gestikulerade kring hans trasiga rock på ett sätt som antydde att hon skulle ha velat laga den på stället om hon kunnat, en prins af det kungliga huset, som händelsevis gick förbi, tog upp hans mössa och satte den på hufvudet på honom, och så var allting bra igen, utom rocken.

”Fy fan så du ser ut, Gustaf,” sade häradshöfding Richardt, då Henck kom upp till honom på hans kontor.

”Ja, jag har blifvit öfverkörd,” sade Henck.

”Det är just likt dig,” sade Richardt och skrattade godmodigt. ”Men inte kan du gå hem på det där sättet. Du kan gärna låna min päls, så skickar jag en pojke hem till mig efter min öfverrock.”

”Tack,” sade doktor Henck.

Och efter att ha lånat de hundra kronor han behöfde, tillade han:

”Välkommen till middagen alltså.”

Richardt var ungkarl och brukade tillbringa julaftonen hos Hencks.

*

På hemvägen var Henck i ett bättre lynne än han hade varit på länge.

”Det är för pälsens skull,” sade han till sig själf. ”Om jag hade varit klok, skulle jag för längesen ha skaffat mig en päls på kredit. Den skulle ha stärkt mitt självförtroende och höjt mig i människornas aktning. Man kan inte betala så små honorar åt en doktor i päls som åt en doktor i vanlig öfverrock med uppslitna knapphål. Det är tråkigt, att jag inte har kommit att tänka på det förut. Nu är det för sent.”

Han gick ett slag genom Kungsträdgården. Det var redan mörkt, det hade börjat snöa på nytt, och de bekanta han mötte kände icke igen honom.

”Hvem vet för öfrigt, om det är för sent?” fortsatte Henck för sig själf. ”Jag är inte gammal ännu, och jag kan ha misstagit mig i fråga om min hälsa. Jag är fattig som en liten räf i skogen; men det var också John Richardt för inte länge sedan. Min hustru har varit kall och ovänlig mot mig på senare tider. Hon skulle säkert börja älska mig på nytt, om jag kunde förtjäna mera pengar och om jag vore klädd i päls. Det har förefallit mig, som om hon tyckte mera om John, sedan han skaffade sig päls, än hon gjorde förut. Hon var visst en smula förtjust i honom som ung flicka också; men han friade aldrig till henne, han sade tvärtom till henne och till alla människor, att han aldrig skulle våga gifta sig på mindre än tio tusen om året. Men jag vågade; och Ellen var en fattig flicka och ville gärna bli gift. Jag tror inte att hon var kär i mig på det sättet, att jag skulle ha kunnat förföra henne om jag hade velat. Men det ville jag ju inte heller; hur skulle jag ha kunnat drömma om en sådan kärlek? Det har jag inte gjort sedan jag var sexton år och för första gången såg ’Faust’ på operan, med Arnoldson. Men jag är likväl säker på att hon tyckte om mig den första tiden vi voro gifta; man misstar sig inte på sådant. Hvarför skulle hon inte kunna göra det än en gång? Under den första tiden efter vårt giftermål sade hon alltid elakheter åt John, så ofta de träffade hvarandra. Men så bildade han ett bolag och bjöd oss på teatern ibland och skaffade sig en päls. Och så tröttnade min hustru naturligtvis med tiden på att säga elakheter åt honom.

*

Henck hade ännu några ärenden att uträtta före middagen. Klockan var redan half sex, då han kom hem fullastad med paket. Han kände sig mycket öm i vänstra skuldran; eljest var det ingenting som erinrade honom om hans missöde på förmiddagen, utom pälsen.

”Det skall bli roligt att se hvilken min min hustru kommer att göra, när hon får se mig klädd i päls,” sade doktor Henck till sig själf.

Tamburen var alldeles mörk; lampan var aldrig tänd annat än under mottagningstiden.

”Nu hör jag henne i salongen,” tänkte doktor Henck. ”Hon går så lätt som en liten fågel. Det är eget, att jag ännu blir varm om hjärtat hvar gång jag hör hennes steg i ett angränsande rum.”

Doktor Henck fick rätt i sin förmodan, att hans hustru skulle ge honom ett älskvärdare mottagande, då han var klädd i päls, än hon eljest brukade göra. Hon smög sig tätt intill honom i tamburens mörkaste vrå,

lindade armarna om hans hals och kysste honom varmt och innerligt. Därefter borrade hon hufvudet i hans pälskrage och hviskade:

”Gustaf är inte hemma ännu.”

”Jo,” svarade doktor Henck med en något sväfvande röst, medan han med båda händerna smekte hennes hår, ”jo, han är hemma.”

*

I doktor Hencks arbetsrum flammade en stor brasa. På bordet stod whisky och vatten.

Häradshöfding Richardt låg utsträckt i en stor skinnklädd länstol och rökte en cigarr. Doktor Henck satt hopsjunken i ett soffhörn. Dörren stod öppen till salen, där fru Henck och barnen höllo på att tända julgranen.

Middagen hade varit mycket tyst. Endast barnen hade kvittrat och pratat i munnen på hvarandra och varit glada.

”Du säger ingenting, gamla gosse,” sade Richardt. ”Sitter du kanske och grubblar öfver din trasiga öfverrock?”

”Nej,” svarade Henck. ”Snarare öfver pälsen.”

Det var tyst några minuter, innan han fortsatte:

”Jag tänker också på någonting annat. Jag sitter och tänker på att detta är den sista jul vi fira tillsamman. Jag är läkare och vet att jag icke har många dagar kvar. Jag vet det nu med fullkomlig visshet. Jag vill därför tacka dig för all vänlighet du på sista tiden visat mig och min hustru.”

”Å, du misstar dig,” mumlade Richardt och såg bort.

”Nej,” svarade Henck, ”jag misstar mig icke. Och jag vill också tacka dig för att du lånade mig din päls. Den har förskaffat mig de sista sekunder af lycka jag har känt i lifvet.”

SOTARFRUN.

Det är en grym och sorglig historia. Jag hörde den mer än en gång berättas i min barndom, och den kom mig att undra och rysa.

Inne i en sidogata står ett gammalt borgarhus med en slät och grå fasad. Genom en stor, rundhvälfd port utan alla prydnader – ja, ett årtal finns där, kanske också ett par fruktguirlander – kommer man in på en trång gård, lagd med kullerstenar, en svart, stenlagd brunn som så många andra, dit solen aldrig hittar vägen. En gammal lind med afstubbade grenar, svartnad bark och af ålder glesnadt löfverk står där i en vrå; den är gammal som huset, ja ännu äldre, och är alltjämt ett kärt tillhåll för gårdens barn och kattor.

Det var förr i världen sotar Wetzmanns gård.

Sotar Wetzmann skall ha varit en ganska beskedlig gubbe. Han hade haft framgång i lifvet och samlat en rätt stor förmögenhet. Han var god mot de fattiga, barsk mot sina gesäller – ty så var bruket, och det behöfdes kanske också – och drack toddy på källaren hvarje kväll; ty han hade tråkigt hemma.

Hans hustru var också barsk mot gesällerna, men hon var icke god mot de fattiga och icke heller mot någon

annan. Hon hade tjänat som piga i sotar Wetzmanns hus, innan hon blef hans andra fru. Den tiden voro Afunden och Kättjan de bland de sju dödssynderna, som lågo hennes natur närmast; numera var det Vreden och Högmodet.

Hon var stor och kraftigt byggd och skall i yngre år ha varit vacker.

Sonen Fredrik var spenslig och blek. Han var född i det första giftet, och man sade, att han liknade sin mor. Han hade ett godt hufvud och ett blidt sinne, och han studerade till präst. Han hade just blifvit student, då han föll i en lång och svår sjukdom, som höll honom vid sängen en hel vinter.

I en gårdsflygel bodde en hjälpmadam med sin dotter Magda. Ja, hette hon Magda? Jag vet icke, men jag kallade henne alltid så för mig själf, när jag som barn hörde de gamla berätta om henne någon vinterkväll, i skymningen; och jag tyckte mig då se ett litet blekt och skyggt barnansikte, omflutet af ett stort, ljust hår, och med en mycket röd mun. Hon var femton år och hade nyligen gått och läst. Kanhända var det detta ”gått och läst”, som gjorde, att jag alltid föreställde mig henne allvarlig och stilla som de unga flickor, jag om söndagarna brukade se i kyrkan, och att jag alltid tänkte mig henne klädd i en lång och slät svart klänning.

Då studenten fram på vårsidan började komma på bättringsvägen, fick hjälpmadammens dotter på hans begäran sitta hos honom vid bädden en stund om eftermiddagarna och läsa högt.

Fru Wetzmann tyckte icke om det. Hon var rädd, att det kunde uppstå ett tycke. Hennes styfson kunde gärna för henne gå och bli kär i hvem han ville och förlofva sig också, det rörde henne icke; men det skulle åtminstone icke bli med en hjälpmadams dotter! Hon höll ett misstänksamt öga på Magda, men måste låta det passera. Sjuklingen skulle ju förströs på något sätt; och doktorn hade förbjudit honom att ligga och läsa, ty han hade svaga ögon och fick icke anstränga sig.

Så satt hon då hos honom vid bädden och läste högt ur både andliga och världsliga böcker; och studenten låg blek och matt och lyssnade till hennes röst och såg på henne också och fann behag i henne.

Hon hade en så röd mun.

De voro nästan jämnåriga – han var icke mera än sjutton eller aderton år – och de hade många gånger lekt tillsammans som barn. Snart nog blefvo de förtroliga.

Fru Wetzmann fann så ofta som möjligt någon förevändning för att gå in i sjukrummet för att se efter hur det stod till där inne. De båda barnen borde ha märkt det och tagit sig till vara; men man handlar ju icke alltid som man borde. En dag, då hon ljudlöst och försiktigt öppnade dörren, stod det till på följande sätt: Magda hade lämnat sin stol, som man hade ställt på något afstånd från bädden, och stod nu böjd öfver hufvudgärden med armarna om den unge mannens hals. Han åter hade rest sig till hälften med armbågen stödd mot kudden och smekte hennes hår med en tunn hvit hand, och de kysste hvarandra lifligt. Då och då hviskade de också några afbrutna ord utan mening.

Sotarfrun blef mörkröd. Likväl kunde hon icke afhålla sig från att le invärtes: hade det icke gått alldeles så, som hon visste att det skulle gå! Men nu skulle det också vara punkt och slut. Vreden och Högmodet stego upp inom henne, svällde ut och lyste fram ur hennes hy och ur hennes ögon, som gnistrade; och hvem vet – medan hon stod där osedd och tyst och betraktade de båda unga, som hvarken hade ögon eller öron för något annat än hvarandra – hvem vet, om icke också Afunden och Kättjan i hemlighet kröpo fram ur sina gömslen och spelade upp på hvar sin dolda sträng i hennes själ.

Hon besinnade sig icke länge, utan steg raskt fram till bädden, grep flickan om den späda handleden med en järnhård näfve, gaf henne ett skymfligt namn och slängde henne ut genom dörren under en ström af de fulaste tillmälen. Därefter svor hon i tjänares och gesällers intresserade närvaro en dyr och saftig ed, att om

den ungen en gång till vågade sätta sin fot innanför hennes tröskel, så skulle hon få huden full med så mycket stryk, att hon inte skulle kunna röra en fena på fjorton dar.

Det var ingen som betviflade, att hon ämnade hålla sitt ord.

Den sjuke gjorde icke sin styfmor några förebråelser. Hvar gång hon gick genom rummet, vände han ansiktet mot väggen; han ville icke se henne och icke tala till henne efter uppträdet med Magda. Men en dag anförtrodde han sin far i ett samtal mellan fyra ögon, att han icke kunde lefva, om icke Magda finge bli hans brud. Den gamle skorstensfejaren blef häpen och förargad, men vågade icke strax sätta upp något allvarsamt motstånd: sonen var den ende, som han höll af och som visade honom någon ömhet tillbaka, och han kunde icke uthärda tanken på att mista honom.

Han ställde saken på framtiden och gaf hustrun del af sina bekymmer.

*

Hur skall jag kunna skildra det som sedan hände? Det låter som en elak dröm eller som en saga, gjord att skrämma barnen med då de äro stygga, och likväl är det sant.

Det skall ha varit en lördagsafton i maj det passerade.

Gården ligger tyst, gatan är tyst. Kanhända någon gnolar en visa genom ett köksfönster, eller att några barn leka nere i gränden ... Den sjuke är ensam i sitt rum. Han räknar kvarter och minuter. Det är vår nu där ute. Snart är det sommar. Skall han aldrig mera komma upp från sitt läger, aldrig mera höra skogen gnola och hviska, aldrig som förr kunna mäta dagen med stunder af verksamhet och stunder af hvila? Och Magda ... Om han blott icke alltid såg hennes ansikte för sig med den vilda skrämsel i blicken, som hon hade, då styfmodern grep henne om handleden. Icke behöfde hon vara rädd. Icke vågade den elaka kvinnan på allvar göra henne något ondt, då hon visste, att han hade valt henne till sin brud.

Så ligger han där och drömmer, än vaken, än halfvaken, och låter pupillerna suga in ljuset af solstrimman på den hvita dörren; och då han sluter ögonen, simmar det fram en arkipelag af giftiga gröna öar, omslutna af ett bläcksvart haf. Och medan han blundar, går det gröna öfver i blått, och det svarta ljusnar i blårödt med naggade mörka kanter, och så blir det svart alltsamman ...

Han känner en lätt hand stryka sin panna, och han far upp i bädden.

Det är Magda. Magda står framför honom, liten och späd och med en leende röd mun, och hon lägger en knippa vårblommor framför honom på täcket. Sippor och mandelblommor och violer.

Är det sant, är det verkligen hon?

”Hur har du vågat?” hviskar han.

”Din styfmor är borta,” säger hon då. ”Jag såg henne nyss gå ut, klädd för att gå bort. Jag hörde, att hon skulle gå till Söder, och det dröjer säkert länge innan hon kommer hem. Då smög jag mig uppför trappan och in till dig.”

Och hon blir länge hos honom och talar om skogen, där hon gått ensam och lyssnat till fåglarna och plockat vårblommor åt honom, som är henne kär. Och de kyssa hvarandra så ofta som möjligt och smekas som två barn, och båda äro lyckliga, medan timmarna rinna och solstrimman på den hvita dörren blir brandgul och röd och mattas och bleknar bort.

”Kanske du borde gå,” säger Fredrik. ”Hon kan snart vara hemma. Hvad skall jag göra, om hon vill slå dig,

jag, som ligger här sjuk och svag och som får svindel, om jag stiger upp ur bädden. Kanske du borde gå!”

”Jag är inte rädd,” svarade Magda.

Ty hon ville riktigt visa, att hon håller af honom, och att hon gärna vill lida ondt för sin kärleks skull.

Och först då skymningen kommer, kysser hon honom för sista gången och smyger ut ur huset. På gården stannar hon en minut och ser uppåt fönstret till det rum, där han ligger ensam på den hvita bädden med hennes mandelblommor och violer på täcket. Då hon vänder sig om för att gå in i det lilla rummet i gårdsflygeln, står hon ansikte mot ansikte med fru Wetzman, och hon ger till ett litet skrik.

Det finns ingen lefvande människa på gården, ingen mer än de två. Rundt omkring stå väggarna och stirra på dem i mörkningen med tomma, svarta fönster, och den gamla linden skälfver till inne i sin vrå.

”Du har varit där uppe,” säger sotarfrun.

Jag trodde alltid som barn att hon log, då hon sade detta, och att hennes tänder då lyste lika hvita i mörkret som hennes mans gesällers.

”Ja, jag har varit hos honom,” har kanske Magda då svarat, trotsig och rak ännu i sin kritbleka rädsla.

Hur gick det sedan till? Man vet det icke riktigt, men troligen blef det en hetsjakt rundt kring gården. Vid foten af det gamla lindträdet snafvade flickan och föll. Hon vågade icke ropa på hjälp, för att icke den sjuke skulle höra det; och hvem skulle också ha hjälpt henne? Hennes mor var borta på arbete. Den rasande kvinnan var öfver henne; hon hade under tiden fått fatt i ett tillhygge, en kvastkäpp eller något sådant, och det föll slag på slag. Ett par halfkväfda skrik från en strupe, sammansnörd af dödsskräcken, och så intet mera.

Ett par af gesällerna, som just hade kommit hem, stodo nere i den mörka porten och sågo på; de rörde icke en led för att hjälpa barnet. Kanhända vågade de icke; kanhända leddes de också af ett svagt hopp att en gång få se matmodern föras bort på en fångkärra.

Då fru Wetzmann gick in i huset efter att ha utöfvat sin husbonderätt – ty hon kände väl instinktmässigt, att hon naturligtvis hade husbonderätt öfver alla, som hon kunde och ville utöfva den mot – stötte hon emot något mjukt i trappan. Hon ropade på en tjänstflicka och ett ljus, ty det var alldeles mörkt där uppe. Det var Fredrik. Han hade hört de svaga skriken, sprungit upp ur bädden och ut, och i trappan hade han fallit.

*

I tre dagar lefde Magda; därefter dog hon och blef begrafven.

Sotar Wetzmann betalade en summa till hjälpmadammen, hennes mor, och det blef icke någon rättegång om saken. Likväl tog det hårdt på den gamle mannen. Han gick icke mera till källaren för att dricka toddy, utan satt oftast hemma i en skinnklädd stol och stafvade i en gammal bibel. Han föll af och blef tyst och besynnerlig, och det gick icke ett år, förrän också han var död och lagd i jorden.

Sonen Fredrik tillfrisknade så småningom; men han blef aldrig färdig med sin prästexamen, ty både hans fattningsförmåga och hans minne hade blifvit försvagade. Man såg honom ofta gå med blommor till Magdas graf; han gick framåtlutad och mycket fort, ja, han nästan sprang, som om han haft en mängd angelägna ärenden att uträtta, och merendels hade han också ett par böcker under armen. Till slut blef han alldeles svagsint.

Och sotarfrun? Hon tycks ha varit en stark natur. Det finns människor, som icke egentligen äro samvetslösa,

men som aldrig af sig själfva falla på den idén, att de ha gjort något oriktigt. Det kan hända, att en karl med blanka knappar i rocken slår dem på axeln och ber dem följa med: då vaknar samvetet. Men till fru Wetzmann kom ingen. Hon satte sin styfson på en inrättning, då han blef för besvärlig hemma, och hon sörjde sin man, som skick och bruk är, och därefter gifte hon om sig. Då hon åkte till kyrkan bröllopsdagen, hade hon en gredelin sidenkofta med guldtränsar och var ”utstyrd som tusan hakar” – så sade min mormor, som satt i sitt fönster i huset midt emot och såg hela ståten, medan hon vände ett blad i sin postilla.

SKUGGAN.

Jag vet icke om jag älskar eller hatar lifvet; men jag hänger fast vid det med hela min vilja och alla mina begär. Jag vill icke dö. Nej, jag vill icke dö: hvarken i dag eller i morgon, hvarken i år eller nästa år.

Likväl hade jag en gång för många år sedan en dröm, som kom mig att önska att jag aldrig blifvit född.

*

– – – Jag gick ensam på en tyst och folktom gata. Det var en snösmältningsdag tidigt på förvåren, takdroppet glittrade i solen, på gatan bildades blanka sjöar, som speglade blått, och öfver husens skorstenar och tak lyste det blått af en blek vårhimmel. Den vårens luft jag andades in tycktes mig en balsam och ett läkemedel mot den hemliga sorg, som vid denna tid förgiftade min själ äfven i drömmen. Likväl kände jag en viss oro. Var jag verkligen ensam? Jag hade en känsla af att någon gick vid min sida, men jag såg icke klart hvem det var, ty han höll sig oafbrutet ett halft steg bakom mig; och då jag en gång vände mig om för att se hans ansikte, höll han just på att snyta sig och dolde därigenom större delen af sitt ansikte med näsduken, som spändes ut af vinden. Med ens slog det mig, att jag gick på solsidan af gatan, och att det kunde vara min skugga, som följde mig på den hvita väggen. Jag hade själf fått en smula snufva af vårluften, hvarför skulle icke också min skugga ha fått det?

Jag hade aldrig förr känt mig generad af min skugga, men denna dag besvärade den mig en smula. Jag hade nya handskar och kläder; men min skugga var grå och blek och gjorde ett fattigt intryck. Hvarför skulle den följa mig just denna solskensdag, då jag gick för att möta henne som jag älskade?

Hon kom mig till mötes, och hon strålade och log, men det lyste också något som en tår i hennes öga. Hon bar två rosor i handen. Den ena var skär, den andra röd. Hon gaf mig den skära rosen; men den röda, hvars stängel var full af taggar, gömde hon vid sin egen barm.

”Hvarför ger du mig icke också den röda rosen?” frågade jag henne.

”Icke ännu,” svarade hon och log. Och det syntes mig i drömmen, att hennes löje var detsamma, med hvilket Lionardos kvinnor le.

Jag ville taga hennes arm, men hon tog i stället min hand. Och som två barn gingo vi gatan nedåt hand i hand. Jag lät henne med flit gå på den sida, där min skugga var, så att hon trampade ned honom och han blef borta.

*

Men drömmen växlar snabbare än tiden.

Gatan, på hvilken vi gingo, var densamma som nyss, med trähus och med trädgårdar bakom röda plank, men den var dock en annan, ty det var ingen snö och inga blanka sjöar, som speglade blått, det hade blifvit verklig vår. Lönnarna stodo i full blomning, och körsbärsträden i vår grannes täppa hade stora knoppar. Och det hade med ens blifvit skumt; de små husens portar skymtade likt svarta hål genom drömmens osäkra

dager, och en gammal man med ett bloss i handen gick omkring och tände en lykta här och en lykta där.

Vi stannade i porten till mitt hus. Det var det hus, i hvilket jag bodde som barn och som nu för länge sedan är borta tillika med gatan och trädgårdarna och körsbärsträden. Vi stodo i skymningen och hviskade och smekte hvarandras händer, och tiden blef borta i en kyss.

”Och den röda rosen?” frågade jag henne. ”Har den kanske vissnat?”

”Nej,” svarade hon, ”ännu har den icke vissnat. Se här, den har stungit min barm till blods, och jag längtar efter att få gifva dig den. Men jag vågar icke. Nej, jag vågar icke!”

Och hennes ögon stodo fulla af tårar, då hon sträckte ut armen och höll rosen ut mot den strimma skymningsdager, som föll in genom porten. Jag kunde icke hejda mig, jag fattade hennes hand med mina båda, och jag tryckte den röda rosen till min mun och kysste den.

Det svindlade för mitt hufvud, det blef svart för mina ögon, och jag glömde allt. Men då jag åter kom till mig själf, stod hon, som jag älskade, längre bort ifrån mig än nyss, hennes hy var blekare, och hon hade något smärtsamt i uttrycket kring munnen. Jag ville närma mig, men se, då gled en skugga mellan mig och henne. Den var grå och blek, och den var märkt af Fattigdomens naglar. Jag ville skjuta den åt sidan, men den var starkare än jag; och medan vi brottades, jag och min skugga, gled min älskade allt längre bort i drömmens skymning och försvann likt en flik af en blek dimma – – –

Jag gick ut genom porten, och skuggan följde mig. Det var icke vår längre därute, det var vinterskymning, snön låg nyfallen och hvit under en mörk och grå himmel, och det snöade alltjämt. Jag hyste icke längre något agg till min skugga, ty jag var gammal och böjd och hade glömt allt.

EN KOPP TE.

Det sägs, att man i England kan riskera en god del af sitt sociala anseende genom att dricka brännvin eller därmed jämförliga drycker offentligt. Nå, hvart land har sina seder. Jag råkade i går afton tämligen illa ut med anledning af att jag ville dricka en kopp te på kafé ... ja, det kan ju vara likgiltigt hvad det var för ett kafé.

Saken är den, att jag för närvarande är sysselsatt med att lägga sista handen vid en roman i två delar, i hvilken jag kommer att afslöja humbugen i hela det moderna samhällslifvet. Det är bara sista kapitlet som fattas, och jag hade just föresatt mig att skrifva det i går. Jag steg alltså upp klockan åtta på morgonen, satte mig brännande af diktarfeber vid skrifbordet i bara skjortan och började: ”Oktoberskymningen bredde sig allt tätare öfver staden, medan höstregnet ...” Längre hade jag icke hunnit, då det ringde i min telefon. Det var en af mina vänner, som ville låna pengar – en bagatell, ett par hundra kronor – men han behöfde dem strax. Jag kunde naturligtvis icke säga nej, och då jag icke för tillfället hade någon att skicka, måste jag gå själf. Jag gick alltså – och på hemvägen, just utanför min port, träffade jag en annan af mina vänner, som var sysselsatt med att fara omkring i droska och bilda ett bolag och som frågade mig om jag hade lust att öfvertaga posten som kassadirektör. Jag ville icke säga nej så där utan vidare, det hade ju sett ovänligt ut; jag gick därför att börja med in på att äta frukost med honom för att resonera vidare om saken. Först åto vi frukost alltså, och därefter började vi resonera. Klockan hade blifvit två på dagen, och vi voro just nära att komma till ett definitivt resultat, då min jungfru, som på något outrannsakligt sätt hade fått spaning på min vistelseort, kom inrusande och berättade, att min svärmor låg för döden. Min svärmor bor på Kungsholmen; jag tog alltså en droska och körde dit. Mycket riktigt, min svärmor låg verkligen för döden; men hon dog inte förrän vid sextiden. Ändtligen kunde jag alltså få komma hem och skrifva färdig min roman ... Men se: på Jakobs torg stannade jag som vanligt utanför Silvanders för att se på ett nytt slags handskar, och då jag vände mig om för att fortsätta hemåt, stod jag ansikte mot ansikte med en tredje af mina vänner, en man som

var trött på att bilda bolag och hellre ville spela schack. Han frågade mig alltså, om jag ville dricka whisky och spela schack. ”Tacka tusan för det,” svarade jag utan betänkande, ty jag hade helt och hållet glömt bort min roman, och då jag i nästa ögonblick erinrade mig den på nytt, hade jag ju redan sagt ja och kunde icke ändra mig – det skulle ha gjort ett karaktärslöst intryck. Alltså följdes vi åt hem till honom och drucko whisky och spelade schack till klockan elfva. Då sade jag god natt och gick hem med den orubbliga föresatsen att skrifva färdig min roman – och nu börjar historien.

Hör nu på:

Jag hade ungefär tio minuters väg hem. Då jag hade gått halfva vägen, märkte jag att jag var trött och en smula sömnig och gjorde ofrivilligt den reflexionen, att det förmodligen inte skulle gå bra att skrifva, om jag gick hem och satte mig vid skrifbordet sådan jag var.

”Här till höger ligger en liten treflig kaférestaurant,” sade jag till mig själf. ”Om jag går in där och dricker en stor kopp full med starkt te och sedan går hem och skrifver, kommer slutkapitlet i min roman att bli storartadt.”

Jag gick alltså in.

I kaféet satt svenska folket som vanligt och drack punsch.

Ett enda litet bord var ledigt, och det stod midt i salen. Där slog jag mig ned.

”Får jag en kopp te,” sade jag till en af uppasserskorna.

Det blef alldeles tyst i salen. Rundt omkring satt svenska folket med tjocka magar och rosiga kinder och drack punsch; och med regelbundna mellanrum stötte det glasen tillsamman och sade: nu tar vid en bottenfock!

Men då jag begärde en kopp te, blef det alldeles tyst i rummet.

”En kopp te?” frågade uppasserskan med ett osäkert tonfall.

”Ja,” svarade jag, ”en kopp te!”

”Skall det bara vara te? Skall det inte vara smör och bröd? Och brännvin och öl? Och punsch?”

”Nej tack,” svarade jag vänligt. ”Jag vill bara ha en kopp te.”

”Det skall bli,” svarade uppasserskan.

Man stirrade på mig från alla håll. På en hel minut var det ingen, som tog en bottenfock.

Man talade om mig rundt omkring, och jag hörde en del af hvad som sades.

”Det är en tokig utlänning,” sade en.

”Fy fan, så mycket hyckleri och skoj det finns nu för tiden,” sade en annan.

”Han är full och vill bli nykter,” sade en tredje.

”Hur kan man vilja bli nykter, när man är full,” sade en fjärde.

Uppasserskan kom med mitt te. Jag betalade strax och gaf henne en krona i drickspengar för att hon inte skulle tro, att jag drack te därför att jag icke hade råd att dricka punsch.

Men jag kom aldrig i tillfälle att dricka ur detta te. Jag satt helt tyst och fredligt och rörde i det och försökte genom hela mitt uppförande göra klart för mina grannar, att jag icke ville dem något ondt – då en gammal uppsalakamrat, som jag icke hade sett på femton år, med ens stod framför mig och stirrade med stela ögon på mig och min tekopp.

”År det verkligen du?” sade han upprörd.

”Och du tänker dricka den där smörjan?”

”Ja,” svarade jag blygt.

”Jaså, dit har det alltså gått med dig till sist. Det var ruskigt!”

Jag trodde att han skämtade och försökte svara något i samma ton.

”Jag tror du försöker göra dig kvick,” svarade min gamle kamrat.

Och nu först märkte jag, att han var full som en katt.

Utan omsvep anförtrodde han mig därefter, att han ända från första stunden af vår bekantskap aldrig hade kunnat tåla mig. Han hade strax insett att jag var en humbug, eller, om jag ville att han skulle uttrycka sig tydligare, en fähund. Han hade alltid längtat efter ett passande tillfälle att få säga mig det; och nu var det sagdt!

Min gamle kamrat hade talat upp sig mer och mer; till slut skrek han så det hördes öfver hela salen. Alla lyssnade förtjusta, och källarmästaren kom fram i dörren. Det var en stor, rödbrusig karl.

”Hvad är det fråga om?” sade han med ett visst hot i rösten och såg sig omkring i församlingen.

Då pekade alla på mig och sade i korus:

”Det är den där herrn, som sitter och är oförskämd!”

I nästa ögonblick befann jag mig på gatan, och hvad min roman beträffar, så ämnar jag skrifva den färdig i dag.

SYNDENS LÖN.

Detta är historien om en ung flicka och en farmaceut med hvit väst.

Hon var ung och smärt, hon doftade af barrskog och ljung, och hennes hy var bränd af solen och en smula fräknig. Sådan var hon, då jag kände henne. Men farmaceuten var en helt vanlig farmaceut; han hade hvit väst om söndagarna, och detta tilldrog sig på en söndag. Det tilldrog sig på ett ställe på landet, så långt bort i världen, att ingen där i trakten förstod sig på att ha hvit väst om söndagarna mer än farmaceuten.

Se, saken förhöll sig på det sättet, att en söndagsmorgon knackade det på min dörr, och då jag öppnade, stod farmaceuten därute i sin hvita väst och bockade sig flera gånger. Han var mycket artig och mycket förlägen.

”Jag ber allra ödmjukast om ursäkt,” sade han. ”Men fröken Erika var här i går med sina systrar, medan kandidaten var borta, och då hon gick, lämnade hon kvar sin poesibok för att kandidaten och jag skulle skrifva någonting i den. Här är den. Men jag vet inte alls hvad jag skall skrifva dit. Skulle möjligtvis kandidaten ...?”

Och han bockade sig åter flera gånger.

”Vi skall tänka på saken,” svarade jag vänligt.

Jag tog alltså boken och skref för egen del in en öfversättning af ”Du bist wie eine Blume”, som jag själf har gjort och som jag alltid använder till detta ändamål. Därefter började jag leta i mina papper för att se, om jag möjligen hade några gamla verser från skoltiden, som kunde passa åt farmaceuten. Till sist hittade jag rätt på följande dåliga poem:

Du bringar min tanke yrsel, jag längtar min längtan matt. Du kommer, när jag är ensam – jag drömde om dig i natt.

Vi gingo sida vid sida i skymningen vägen fram. I dina ögonfransar en tår, en glindrande sam. Jag kysste din kind, och ur ögat jag kyste bort tårens rest, men dina röda läppar kysste jag allra mest.

Man drömmer ej alltid så vackert! – Men sömnen hade jag mist. Den långa nattens timmar jag vakade trött och trist.

Ty dina duniga kinder har jag smekt med min blick helt tyst och dina röda läppar, dem har jag aldrig kysst.

Jag visade farmaceuten detta poem och erbjöd honom att använda det. Han läste uppmärksamt igenom det två gånger och blef alldeles röd af förtjusning.

”Har kandidaten verkligen skrifvit det själf?” frågade han i sitt hjärtas uppriktighet.

”Ja, tyvärr,” svarade jag.

Han tackade mig mycket varmt för tillåtelsen att använda poemet, och då han gick ut ur rummet, tror jag att vi båda hade en känsla af att vi måste lägga bort titlarna med det första.

*

På kvällen var det en liten bjudning hos den unga flickans föräldrar. Det var ungdom där. Vi drucko körsbärssaft på en veranda omslingrad af humlerankor.

Jag satt och såg på den unga flickan.

Nej, hon var sig icke lik. Hennes ögon voro större och oroligare än eljest och hennes mun var rödare. Och hon kunde icke sitta stilla på stolen.

Hon såg stundom förstulet på mig; men hon såg oftare på famaceuten. Och farmaceuten liknade denna afton en tupp.

När punschen kom fram, lade vi bort titlarna.

*

Vi unga gingo ned på ängen för att leka. Vi kastade ringar och lekte andra lekar, och under tiden gick solen ned bakom kullarna och det blef skumt.

Vi hade lagt ringarna och svärden i en hög på marken och stodo nu i grupper och hviskade och logo, medan skymningen föll på. Men den unga flickan kom fram till mig ur skymningen och tog min arm och förde mig afsides bakom en lada.

”Ni måste svara mig på en fråga,” sade hon. ”Har provisorn verkligen skrifvit sina verser själf?”

Hennes röst skälfde, och hon försökte se bort, medan hon talade.

”Ja,” sade jag. ”Han skref dem i natt. Jag hörde honom gå af och an i sitt rum hela natten.”

Men när jag hade sagt detta, kände jag ett styng i mitt hjärta; ty jag såg, att hon var ett vackert och älskligt barn, och att det var en stor synd att bedraga henne så.

”Hvem vet,” sade jag till mig själf, ”hvem vet: kanhända är det denna synd, om hvilken skriften säger, att den icke kan förlåtas.”

*

Skymningen tätnade och det blef natt, och det brann en stjärna mellan träden i ungskogen, där vi gingo par om par.

Men jag gick ensam.

Jag minns icke längre, hvilka vägar jag gick den kvällen. Jag skilde mig från de andra och gick djupare in i skogen.

Men djupt inne i skogen bland granarna såg jag en björk, hvars stam lyste hvit. Vid denna stam stodo två unga människor och kysste hvarandra. Och jag såg, att den ena af dem var den unga flickan, som doftade af barrskog och ljung. Men den andre var farmaceuten, och det var en helt vanlig farmaceut med hvit väst. Och han höll henne tryckt mot björkens hvita stam och kysste henne.

Men då han hade kysst henne tre gånger, gick jag bort och grät bitterligen.

DUGGREGNET.

Åter är det höst och mörka dagar, och solen gömmer sig i rymdens skummaste vrå, för att ingen skall se hur blek och åldrad och tärd hon blifvit denna sista tid. Men medan blåsten hvisslar i fönsterspringorna och regnet porlar i takrännan och en våt hund tjuter framför en stängd port där nere på gatan, och innan höstens första brasa ännu brunnit ned i vår kakelugn, vill jag berätta er en saga om duggregnet.

Hör nu på:

Den gode guden blef för någon tid sedan så förtörnad öfver människornas dålighet, att han beslöt att straffa dem genom att göra dem ännu dåligare. Allra helst hade han i sin stora godhet velat dränka dem allesammans i en ny syndaflod: han hade icke glömt, hur angenäm den synen var, då allt lefvande förgicks i floden. Men tyvärr, han hade en gång i ett sentimentalt ögonblick lofvat Noak att aldrig göra så mera.

”Hör på, min vän,” sade han därför en dag till djäfvulen. ”Du är visserligen icke något helgon, men du har stundom goda idéer, och man kan resonera med dig. Människorna äro dåliga och vilja icke bättra sig. Mitt tålamod, som är oändligt, har nu tagit slut, och jag har beslutat att straffa dem genom att göra dem ännu dåligare. Jag hoppas nämligen, att de då allesamman skola förgöra hvarandra och sig själfva. Det förefaller mig, som om våra intressen – eljest så vidt skilda – här för en gång skulle kunna finna en beröringspunkt; hvilket råd har du att gifva mig?”

Djäfvulen bet eftersinnande i spetsen af sin svans.

”Herre,” svarade han slutligen, ”din visdom är lika stor som din godhet. Statistiken utvisar, att det största antalet brott begås om hösten, då dagarna äro mörka och himlen grå och jorden ligger svept i regn och dimma.”

Den gode guden grubblade länge öfver dessa ord.

”Jag förstår,” sade han slutligen. ”Ditt råd är godt, och jag vill följa det. Du har goda gåfvor, min vän, men du borde använda dem bättre.”

Djäfvulen log och viftade på svansen, ty han var smickrad och rörd, och därefter haltade han hem.

Men den gode guden sade till sig själf:

”Hädanefter skall det alltid duggregna. Molnen skola aldrig skingras, dimman aldrig lyftas, solen aldrig lysa mer. Och det skall vara skumt och grått till dagarnas ände.”

Och det vardt så.

Paraplymakarna och galoschfabrikanterna gladde sig i början, men det dröjde icke länge, innan löjet stelnade också kring deras läppar. Människorna veta icke, hvilken betydelse vackert väder har för dem, förrän de en tid ha nödgats sakna det. De glada blefvo tungsinta. De tungsinta blefvo vansinniga och hängde sig i långa rader eller samlades för att hålla konventiklar. Snart arbetade man icke längre, och nöden blef stor. Brotten tilltogo efter en svindlande skala, fängelserna öfverbefolkades, dårhusen räckte endast till för de kloka. De lefvandes antal aftog, och deras bostäder stodo öfvergifna. Man stadgade dödsstraff på självmord; ingenting hjälpte.

Mänskligheten, som genom så många generationer drömt och diktat om en evig vår, gick nu sina sista tider till mötes genom en evig höst.

Dag för dag skred förstörelsen fram. Landsändar lades öde, städer föllo i ruiner. På torgen samlades hundarna och tjöto; men i gränderna gick en gammal halt man omkring från hus till hus med en påse på ryggen och samlade själar. Och hvarje kväll haltade han hem med påsen full.

Men en afton haltade han icke hem. Han gick i stället till himmelrikets port och rakt fram till den gode gudens tron. Där stannade han och bugade och sade:

”Herre, du har åldrats på sista tiden. Vi ha åldrats bägge, och det kommer sig däraf, att vi ha så tråkigt. Ack, herre, det var ett dåligt råd jag gaf dig. De synder, som intressera mig, behöfva då och då en smula sol för att trifvas. Se här, du har gjort mig till en usel lumpsamlare!”

Och med dessa ord slängde han sin smutsiga påse mot tronens trappsteg så häftigt, att bandet brast och själarna fladdrade ut. De voro icke svarta, utan grå.

”Det är de sista människornas själar,” sade djäfvulen. ”Jag skänker dem åt dig, herre. Men akta dig väl för att begagna dig af dem, om du har för afsikt att skapa en ny värld!”

*

Blåsten hvisslar i fönsterspringorna, och regnet porlar i takrännan, och nu är sagan slut. Den som icke har förstått den kan trösta sig med att det blir vackert väder i morgon.

HISTORIELÄRAREN.

I kafésoffan, vid middagstiden.

Det är tidig skymning, det är vinterskymning. Det snöar vått och det regnar, och den ena krokiga, svarta silhuetten efter den andra glider i middagstimmens oroliga brådska förbi kaféets stora gråblanka ruta, liksom en gång för länge sedan de fantastiska gestalterna i barnkammarens hemgjorda skuggspel af en osynlig hand fördes fram och åter öfver ett oljadt silkespapper.

Där är den. Hvad han har åldrats på sista tiden.

Där går han; hur länge skall han lyckas hålla affärerna gående?

Och där är hon ... Har hon verkligen gjort sig besvär att sminka sig också en sådan dag som denna?

Nyss gick min gamle historielärare förbi, hvithårig, spenslig och krökt. Han är väl nu för länge sedan pensionerad. Hur trådsliten och hopfallen han såg ut! När jag såg honom glida förbi fönstret med krokiga knän och ryggen i vinkel, tyckte jag mig känna hur min egen kropp, liksom påverkad af en hemlighetsfull sympati, var nära att falla ihop som ett knifblad sjunker in i sitt skaft.

Ja, min gamle historielärare ... Hvilken djup och respektfull vördnad han ingaf mig, när jag som liten gosse första gången kom till skolan och såg hans vackra och vänliga hvita hufvud, ty det var hvitt redan då. Och så min förvåning och min löjeblandade missräkning, då jag efter flera år kom upp i de högre klasserna, de klasser där han undervisade, och kom i beröring med honom på nära håll! Ty det fanns ingen lärare i hela skolan, som man vågade skoja med så vildt och så hejdlöst oförsynt som med honom.

Hur hade det gått därhän?

I grund och botten hade det visst alltid varit så. Troligen hade han redan från början varit på det klara med sin oförmåga att injaga fruktan; så ville han då till gengäld göra sig så mycket mera omtyckt. Till medel hade han valt att söka göra sina lektioner så roande och underhållande som möjligt. Han tog föga och ingen notis om läxorna; han berättade anekdoter, ritade karikatyrer af påfvar och kejsare på svarta taflan och gaf pantomimiska framställningar af världshistoriens mest spännande episoder. Han ville alltså att man skulle skratta, och det gjorde man också. Hans lektioner blefvo oafbrutna paroxysmer af skratt, men det var icke åt hans kvickheter man skrattade, ty dem förstodo endast få; det var åt hans egen löjlighet. I stället för att vara vår tuktomästare blef han vår hofnarr. Mot honom kunde man tillåta sig allt. Man tog upp stora förråd af kardborrar i klassrummet och förvandlade lektionen till en batalj; och det hjälpte icke, då läraren på det bevekligaste bad, att man åtminstone icke skulle kasta på honom; ty det roligaste och mest spännande, var naturligtvis just att kasta på honom, helst om man kunde träffa honom i håret ... Och när det en dag blef bekant, att den gamle ungkarlen ämnade gifta sig, satte man under frukostlofvet ihop ett lyckönskningstal på det miserablaste latin, i hvilket förekom åtskilliga absolut otillständiga råd angående inträdet i det äktenskapliga ståndet, och vid början af nästa historietimme upplästes så detta tal med orubbligt allvar af primus ...

Icke ens mot lektorn i grekiska, som var döf och nästan blind, nej icke ens mot en liten löjlig profkandidat hade man vågat tillåta sig något sådant.

Men så var det också det, att han hade dåliga affärer och att det gång på gång kom personer af otrefligt utseende och sökte honom på lärorummet i angelägna ärenden. Och man hade en ständig källa till löje i den gamle lärarens dödliga förskräckelse hvar gång det knackade på dörren och den gosse, som gått ut för att öppna, kom tillbaka med det oundvikliga beskedet.

”Det är en herre därute, som vill tala med lektorn.”

Så en dag – å, jag minns den som i går, det var en novemberdag sådan som denna med tidig skymning och regn och snö – så en dag inträffade det, att det under en och samma historietimme kom två sådana besök, det ena tätt efter det andra. Vår munterhet var obeskriflig, men lektorn syntes nedstämd. Han gjorde ett och annat försök att falla in i sitt vanliga gycklarlynne, men det ville icke lyckas denna dag. Det började bli långrandigt, man måste hitta på något lustigt.

Med ens reste sig primus – ingen hade denna gång hört någon knackning – och gick för tredje gången ut och

öppnade dörren. I nästa ögonblick kom han tillbaka, orubbligt allvarsam:

”Det är en herre därute, som vill tala med lektorn.”

Så vände han sig mot oss och blinkade, och vi förstodo genast skämtet. Primus hade så godt hufvud, han var den ende ibland oss som skulle kunnat komma på en sådan idé.

”Kors i Jesu namn!” skrek lektorn med gråten i halsen och rusade ut i korridoren med rockskörten flaxande om benen.

Det var naturligtvis ingen där.

Men läraren var så blek, när han kom tillbaka. Han gjorde ett fåfängt försök att fortsätta den anekdot han nyss hade börjat; rösten svek honom. Han sjönk maktlös ner i sin gulbetsade karmstol och grät.

Det gick sönder för honom, den gamle mannen; han såg ruinen hota, och så detta ... Det brast för honom, det var ingenting annat at göra än att gråta, och han grät.

EN HERRELÖS HUND.

En man dog, och då han var död, vårdade sig ingen om hans svarta hund. Hunden sörjde honom länge och bittert. Han lade sig dock icke att dö på sin herres graf, kanhända emedan han icke visste hvar den fanns, kanhända också emedan han i grunden var en ung och glad hund, som ännu ansåg sig ha en del otaldt med tillvaron.

Det finns två slags hundar: hundar, som ha en herre, och hundar, som icke ha någon. I det yttre är skillnaden icke väsentlig; en herrelös hund kan vara lika fet som de andra, ofta fetare. Nej, skillnaden ligger på annat håll. Människan är för hunden det oändliga, försynen. En herre att lyda, att följa, att förlita sig på: det är så att säga hundlifvets mening. Väl har han icke hvarje minut af dagen sin herre i tankarna, och väl följer han honom icke alltid tätt i hälarna; nej, han springer ofta omkring på egen hand med affärsmässig uppsyn och nosar på husknutarna och knyter förbindelser med sina likar och nafsar till sig ett ben, om det faller sig så, och bekymrar sig om mycket; men i samma ögonblick hans herre hvisslar, är allt detta ute ur hans hundhjärna fortare än gisselslagen drefvo månglarna ur templet; ty han vet, att ett är af nöden. Och han glömmer sin husknut och sitt ben och sina kamrater och skyndar till sin herre.

Den hund, hvars herre dog utan att hunden visste hur och blef begrafven utan att hunden visste hvar, sörjde honom länge; men då dagarna gingo och ingenting inträffade, som kunde påminna honom om hans husbonde, så glömde han honom. På den gata, där hans herre bott, kände han icke längre lukten af hans spår. Då han tumlade om på en gräsplan med en kamrat, hände det ofta att en hvisslig skar genom luften, och i samma ögonblick var kamraten försvunnen som en vind. Då spetsade han öronen, men ingen hvissling liknade hans herres. Så glömde han honom, och han glömde ännu mera: han glömde att han någonsin haft en herre. Han glömde att det någonsin hade funnits en tid, då han icke skulle ha ansett det möjligt för en hund att lefva utan en herre. Han blef hvad man skulle kunna kalla en hund som sett bättre dagar, ehuru i inre mening, ty i det yttre gick det honom någorlunda godt. Han lefde som en hund kan lefva: han stal då och då ett godt mål mat på torget och fick stryk, och hade kärlekshistorier, och lade sig att sofva när han var trött. Han fick vänner och ovänner. Den ena dagen klådde han grundligt upp en hund, som var svagare än han, och en annan dag blef han själf illa tilltygad af en, som var starkare. Tidigt på morgonen kunde man se honom springa utför sin husbondes gata, där han af vana fortfarande mest höll till. Han springer rakt fram med en min som om han hade något viktigt att uträtta; luktar i förbigående på en mötande hund, men bryr sig icke om att fullfölja bekantskapen; därefter ökar han farten, men sätter sig med ens ner och kliar sig bakom örat med hetsig energi. I nästa ögonblick rusar han upp och flyger midt öfver gatan för att jaga en

röd katt ner i en källarglugg, hvarefter han med återtagen affärsmin fortsätter sin väg och försvinner bakom hörnet.

Så gick hans dag, och det ena året följde det andra tätt i spåren, och han åldrades utan att han märkte det.

Så blef det då en gång en mulen afton. Det var vått och kallt, och det kom en regnskur då och då. Den gamle hunden hade hela dagen varit på ströftåg långt nere i staden; han gick långsamt uppför gatan, han haltade en smula; ett par gånger stannade han och ruskade sin svarta päls, som med åren blifvit gråsprängd kring hufvudet och halsen. Efter sin vana gick han och nosade än till höger, än till vänster; så tog han en afstickare inåt en portgång, och då han kom ut, hade han en annan hund i sällskap. I nästa ögonblick kom en tredje till. Det var unga och skämtsamma hundar, och de ville narra honom att leka; men han var vid dåligt lynne, och dessutom började det ösregna. Då skar en hvissling genom luften, en lång och skarp hvissling. Den gamle hunden såg på de båda unga, men de lystrade icke; det var icke någon af deras herrar som hvisslade. Då spetsade den gamle herrelöse hunden öronen; han kände sig med ens så underlig. En ny hvissling, och den gamle hunden gjorde rådvill ett språng först åt den ena sidan, så till den andra. Det var hans herre som hvisslade, då måste han ju följa! För tredje gången hvisslade någon, lika ihållande och lika skarpt. Hvar är han då, åt hvilket håll? Hur har jag kunnat bli skild från min herre! Och när skedde det, i går eller i förrgår, eller kanske för en liten stund sedan? Och hur såg min herre ut, och hvad hade han för lukt, och hvar är han, hvar är han? Han sprang omkring och nosade på alla förbigående, men ingen var hans herre, och ingen ville vara det. Då vände han och sprang gatan utför; i hörnet stannade han och såg sig omkring åt alla sidor. Hans herre var icke där. Då tog han gatan tillbaka i fyrsprång; smutsen stänkte om honom, och regnet dröp af pälsen. I alla hörn stannade han, men ingenstädes var hans herre. Då satte han sig ned i en gatukorsning och sträckte det lurfviga hufvudet mot himmelen och tjöt.

Har du sett, har du hört en sådan bortglömd, herrelös hund, då han sträcker hals mot himmelen och tjuter, tjuter? De andra hundarna luska sakta bort med svansen mellan benen; de kunna ju icke trösta och icke hjälpa.

Ur MARTIN BIRCKS UNGDOM.

(1901).

HEMMET.

Hösten gick fram öfver jorden, och i staden, där Martin bodde, stodo husen gråa och svarta af regn och rök, och dagarna blefvo kortare.

Men då eftermiddagen kom och skymningen föll på, satt Martin Bircks fader ofta vid brasan och såg in i elden. Han var icke längre ung. Han hade ett slätrakadt ansikte med skarpa markerade drag, som en skådespelare eller en präst; och han hade ett sätt att le för sig själf utan att säga något, som ingaf respekt och en viss känsla af osäkerhet. Men då han log på detta sätt, gällde hans löje i själfva verket icke alls någon svaghet eller dårskap hos hans medmänniskor, ty det fanns ingenting satiriskt i hans lynne; han log bara åt en anekdot, som han läst i tidningen på morgonen, eller åt ett par hundar, som hade skällt på lejonen kring Karl XIII :s staty, då han på middagen gick genom torget på väg hem från sitt ämbetsverk. Ty Martin Bircks fader var tjänsteman. Och ehuru hans lön icke var stor och han icke heller hade någon enskild förmögenhet, förstod han likväl att ställa det så, att han med sin familj kunde föra en jämförelsevis sorgfri tillvaro; ty han hade endast smak för oskyldiga och enkla nöjen, och ingen fåfänga dref honom att söka umgänge med dem, som stodo öfver honom i förmögenhet eller rang. Han var son af en handtverkare; och då han någon gång

tänkte öfver sin lott i lifvet, jämförde han den icke med sina förmäns eller sina förmögnare kamraters, utan erinrade sig i stället det fattiga hem, ur hvilket han utgått. Och han fann då, att han var lycklig, och önskade blott, att den lycka han ägde aldrig skulle förmörkas. Han höll af sin hustru och sina barn och älskade ingenting i världen så högt som sitt hem. Då han var ledig från sina ämbetsgöromål, arbetade han gärna med sina händer. Han lagade bristfälliga möbler; och han förstod att nödtorftigt reparera den gamla köksklockan, som hade blomstermålningar på urtaflan och stora mässingslod på kedjor. Han förfärdigade också lustiga och sinnrika leksaker åt sina barn och små nätta prydnadsting åt sin hustru till hennes födelsedagar. Bland dem var ett litet tempel af hvit kartong. Det var siradt med smala guldlister, och bakom en halfkrets af smärta kolonner fanns ett spegelglas, som tycktes fördubbla pelarnas antal. Till templets krön, som omgafs med en balustrad af marmoreradt papper, ledde en spiraltrappa, också den af kartong och klädd med marmor; men i det nedersta trappsteget fanns det en liten låda, som kunde dragas ut. Och i denna låda hittade Martins moder hvarje år på sin födelsedag en hopvikt sedel eller ett litet smycke.

Han älskade också musik och sång. Han sjöng gärna Gluntar med en gammal studentkamrat, farbror Abraham, som stundom kom på besök; och han kunde fantisera vid pianot och efter gehör spela några stycken ur sina favoritoperor.

Men han läste sällan något annat än sin tidning.

Martin Bircks moder satt ofta, när skymningen föll på, vid pianot och spelade och sjöng. Hennes röst lät vackrare än alla andra röster. Hon sjöng visor, som ingen sjunger mera. Då stodo Martin och Maria bakom hennes stol och lyssnade förtjusta, och stundom försökte de sjunga med. Det var en visa om en soldat, som gömde en fältflaska, ur hvilken han hade gifvit en döende prins att dricka på slagfältet. ”Och prinsen drack ur den.” Det var omkvädet. Och det var en annan visa om en herdeflicka, som vallade sin hjord i en dalgång mellan branta alper. Det hördes ett brak af en lavin, och flickan skyndade på sin hjord: ”Spring på, spring på, mina lamm!” Och medan modern sjöng, gledo hennes händer öfver pianots gulnade tangenter; strängarnas klang hade en spröd glastimbre, och det suckade och klagade i pedalen. Men i basen låg en sträng bruten och surrade till då och då.

Och det kändes så ödsligt, då hon hade slutat att sjunga.

Martin dref af och an. Det var som om rummen blefvo större och mera tomma, när skymningen föll på.

Till slut vände han sig till mormor, som satt vid fönstret och läste i Dagbladet.

”Snälla mormor, tala om en saga,” bad Martin.

Men mormor kunde ingen ny saga. Och de gamla hade Martin redan hört så många gånger. Mormor fortsatte att läsa i tidningen med glasögonen långt ner på näsan.

”Kors i herrans namn,” sade hon plötsligt och såg upp öfver tidningen, ”har ni sett att en fröken Oldthusen är död?”

”Nej, är hon död?” sade Martins fader. ”Kunde det vara en syster till kanslirådet?”

”Nej, herregud, det var hans faster,” sade mormor. ”Hon hette Pella; Pella Oldthusen. Jag minns henne mycket väl, jag träffade henne i Vaxholm för många år sen. Det var en förbaskadt kvick och rolig gumma; men hon hade tjyforgan. Hennes bekanta brukade säga: ’Kära ni, låt ingenting ligga framme i kväll, för Pella Oldthusen kommer hit!” Och så hade hon en flicka som hon hade tagit upp. När den flickan skulle styras ut till sin första nattvardsgång, då stal fröken Oldthusen sin gamla jungfrus linneunderkjolar, som hängde i samma garderob som hennes egna kläder, och lät sy om dem åt flickan. Ja, det är Guds klara sanning, jag har själf hört det af en fru, som hade mycket väl reda på henne och hela släkten. ’Kära fröken,’

sade jungfrun sedan, för hon hade tjänat hos fröken i många år och kände till hennes egenheter, 'kära fröken, det har varit tjyfvar i garderoben! Och tänk så ledsamt; de ha stulit alla mina underkjolar, men inte frökens, fast de hänga alldeles bredvid.' – 'Kan man tänka sig så'na kanaljer,' sa Pella. 'Det var fasligt ledsamt; men jag kan ingenting göra åt den saken.' Emellertid gaf hon jungfrun pengar till nytt linne en tid efteråt, för hon var förmögen och inte snål heller; men flickan fick gå till herrans heliga nattvard i de stulna kjolarna."

Martin och Maria lyssnade med vidöppna munnar. Så hade mormor ändå till slut berättat en saga. Och sådana sagor kunde hon många.

Fadern hade tändt en cigarr och flyttade sin stol närmare elden. Så vinkade han åt Martin och Maria:

"Kom barn, nu ska vi leka."

Brasan hade nästan brunnit ner. Fadern bröt sönder två eller tre tomma tändsticksaskar, och af spillrorna byggde han ett hus längst fram i kakelugnen. Han satte också in en mängd tändstickor till pelare och bjälkar, och slutligen vek han en strut af ett stycke styft papper; det var ett torn. I strutens spets klippte han ett hål till skorsten. Det blef ett ståtligt slott med pelargångar och spiror och torn, alldeles som Stockholms gamla slott i Dahlbergs Svecia. Och när det var färdigt, satte fadern eld i alla hörn.

Det fräste och gnistrade och brann.

"Nej se – å se, så det brinner! – Nu tar det eld i det bortersta hörnet. – – Nu brinner östra hvalfvet, nu störtar det in! – – Och tornet brinner – tornet ramlar. – – –

– – – Nu är det slut."

"Om igen, pappa," bad Martin, "å, om igen! Bara en gång till!"

"Nej, inte en gång till," sade fadern. "Det är inte roligt andra gången."

Martin tiggde och bad. Men fadern gick bort till pianot och strök sin hustru öfver håret.

Martin blef sittande framför brasan. Det brände på kinderna, men han kunde icke slita sig därifrån. Det låg och glödde så grant där längst inne. Det glimmade och glödde och brann.

Till slut kom mormor och sköt spjället och stängde luckorna. Då gick Martin till fönstret.

Solen var längesedan borta. Det hade klarnat upp för en stund, men ännu drefvo mörka skymassor fram i brutna led öfver himmelens tunna och glasaktiga blå. "Långa raden" låg i djup skymning. Trädgårdarnas lönnar och körsbärsträd stodo aflöfvade, och här och hvar glimmade redan ett ljus i ett fönster fram ur det dunkla kvistnätet. Nere på gatan gick lyktgubben och tände; han var gammal och krokig och hade en skinnlufva, som gick långt ner i pannan. Nu kom han till lyktan midt för fönstret, på andra sidan af gatan: när han tände den, lyste hela rummet upp. Den hvita spetsgardinen tecknade sitt brutna mönster mot taket och väggen, och kallor, fuchsior och agapantus målade fantastiska skuggor.

Det mörknade mer och mer.

Man kunde se så långt bort där uppifrån – långt bort öfver de låga gamla kvarteren med trähus och trädgårdar. Man kunde se Humlegården med taket af rotundan mellan de nakna gamla lindarna. Och längst bort i väster reste sig en grå kontur; det var Observatoriet på sin kulle.

Oktoberhimlens djupa och tomma blå blef mera djupt och mera tomt. Och i väster skiftade den i ett rödt, som tycktes smutsigt af dimma och sot.

Martin ritade figurer med fingret på rutan, som började imma sig.

”Är det jul snart, mormor?”

”Å, det dröjer, barn ...”

Martin stod länge med näsan tryckt mot rutan och stirrade på himmelen, en tungsint skymningshimmel med blekrödt mellan gråa moln.

*

Men då lampan var tänd och man satt kring det runda bordet, hvar och en med sitt arbete, sin bok eller sin tidning, då gick Martin bort och satte sig i en vrå. Ty han hade plötsligt blifvit sorgsen, utan att han visste hvarför. Där satt han i mörkret och stirrade in i den rundel af gult ljus, inom hvilken de andra sutto tillsammans och arbetade eller pratade, och kände sig utanför och öfvergifven och glömd.

Och det hjälpte icke, att Maria letade fram en gammal årgång af ”När och Fjärran” för att visa honom Garibaldi och kriget i Polen och kejsar Napoleon med spetsiga mustascher; han hade sett det alltsamman, många gånger. Det hjälpte icke heller att hon gaf honom ett stycke papper och lärde honom att vika saltkar, kråka och två båtar i lås; ty Martin längtade blott, utan att veta det, efter att någon skulle säga eller göra något, som kunde komma honom att gråta. Därför satt han butter och tyst och lyssnade till regnet, som piskade mot rutan; ty det hade börjat regna på nytt, och blåsten skakade fönsterglaset.

”Ja,” hörde han plötsligt fadern säga till modern, ”du har kanske rätt i att vi borde försöka sälja pianot och köpa ett pianino i stället, på afbetalning. Det håller ju inte stämning i fjorton dar; och ett pianino är också en vackrare möbel.”

Martin spratt till vid orden: sälja pianot. Han visste icke riktigt hvad ett pianino var, men han trodde icke att det kunde vara ett riktigt piano; han föreställde sig snarare någonting med en vef. Och han trodde icke, att något annat instrument kunde låta så vackert som deras piano. Han var god vän med hvarje buckla och hvarje rispa i det röda mahognyfaneret, ty han hade själf gjort de flesta af dem, och han kände igen nästan hvarje tangent på dess särskilda färgton. Sälja pianot! Det lät för hans öron som någonting omöjligt. Det var nästan som om han hade hört föräldrarna i lugn ton sitta och tala om att sälja mormor och köpa en tant i stället.

Martin började gråta innan han själf visste af det.

”Mamma,” sade Maria, ”Martin gråter!”

”Hvarför gråter du, Martin?” frågade modern.

Martin snyftade bara.

”Han är trött och sömnig,” förklarade mormor. ”Det är bäst att han får gå och lägga sig.”

Medan Martin snyftande gjorde sin rond för att säga god natt, kom Lotta in med tebrickan. Hon hade en mycket högtidlig min, då hon sade:

”Nu kan jag tala om för härskapet att Häggbom är död.”

Det blef alldeles tyst i rummet. Martin slutade upp att gråta.

Mormor knäppte ihop händerna.

”Nej, har han verkligen slutat nu, gick det så hastigt ... Herregud, har han slutat? Ja, det brännvinet ... Men det var nog bäst för honom att han fick dö, fast det blir smått för madamen; han var ju portvakt i alla fall och försörjde hustru och barn.”

”Han dog precis klockan sju,” sade Lotta.

Men då ingen svarade något, gick hon ut i köket igen.

”Det är kanske så godt att man skickar ut en lista bland grannarna och ställer till en liten insamling,” sade modern.

Martin skickades i säng. Modern satt på sängkanten och läste bönerna med honom; han slapp med Gud som hafver, ty han var så trött. Eljes brukade han också läsa Fader vår och Herren välsigne oss.

Martin låg länge vaken och lyssnade till regnet, som plaskade mot fönsterblecket; ty han var icke alls sömnig, han hade bara sagt så för att slippa läsa de långa bönerna, som han icke förstod. Ty det är omöjligt för ett litet barn att förbinda någon som helst föreställning med vändningar sådana som ”helgadt varde ditt namn” eller ”tillkomme ditt rike”. Han låg och tänkte på Häggbom och undrade, om han kunde komma till himlen. Han luktade ju alltid brännvin.

Martin var mörkrädd. Då Lotta kom in med ett tändt ljus för att ordna något i rummet, bad han henne att låta ljuset stå.

”Martin skall sofva,” sade Lotta, ”annars kommer Häggbom och biter honom.”

Och hon gick ut och tog ljuset med sig.

Martin började gråta på nytt. Blåsten hvisslade i fönsterspringorna, då och då slog en port igen med en skräll, och en hund tjöt därute. Innan modern drog ned gardinen, tyckte Martin att det var ett rödt sken på himlen. Kanske elden var lös på Söder.

Det var buller och bråk ner på gatan. Fulla människor som kommo ut från krogen – – slag och skrik. – – Tunga steg mot gatläggningen, någon som sprang och någon som förföljde – och rop på ”polis, polis!”

Martin drog täcket öfver hufvudet och grät sig i sömn.

SOMMARDAGAR.

Sommarhimmel och sommarsol, ett hvitt hus mellan gröna träd ...

I det hvita huset hade Martins föräldrar hyrt några låga rum med rankiga hvita möbler och med de blåaste rullgardiner i världen för de små fyrkantiga fönstren. Tätt förbi dessa fönster strök kronans landsväg fram. Här drogo ständigt forbönder och vägfarande från Mälaröarna fram på väg till och från staden, och alla stannade de här för att betala bropengar, ty det hvita huset var brovaktarens hus och låg just vid landfästet till Nockeby bro. Och brovaktaren satt hvarje kväll på sin förstukvist, som var omslingrad af humlerankor, och drack toddy och räckte fram sin sparbössa åt de vägfarande och pratade och ljög, ty han hade varit sjökapten och rest i många främmande länder. Men nu var han en liten hvithårig gubbe och hade i många år haft bron på arrende och var en välbärgad man.

Men på aftonen första dagen, då packlårar, koffertar och klädkorgar ännu stodo huller om buller i rummen, som sågo en smula främmande ut ännu, men där hvarje skåp och stol och hvarje blomma i tapeten tycktes säga: vi bli väl snart bekanta – och medan kvällsvarden med smör och ost och några små stekta fiskar stod dukad vid fönstret, satt Martin tyst på kanten af en kista och betraktade den främmande och nya taflan: den

grå landsvägen med telegrafstolparna, i hvilka vinden sjöng, och hästarnas, kärrornas och böndernas mörka skuggfigurer mot den grönblå västerhimlen. Men snedt öfver vägen, ett stycke åt sidan, var det en backe med en grupp af ekar, hvilkas grönska stod mäktig och tung i sommarkvällens skymning, och bland dessa ekar var det en, som stod naken och svart och icke kunde grönska som de andra, och i dess grenar hade kråkorna byggt bo.

Martin kunde icke taga sina ögon ifrån det svarta trädet med kråkboet mellan grenarna. Han tyckte att han kände detta träd, att han hade sett det förr, eller hört en saga om det.

Och han drömde om det på natten.

Sommarhimmel, sommardagar. Gröna ängar, gröna träd ...

Ängarna stodo fulla af blommor, och Martin och Maria plockade dem och bundo dem till buketter åt sin moder. Och Maria sade till Martin: ”Akta dig för ormarna! Om du trampar på en orm, så tror han att du har gjort det med flit, och så biter han dig.” Då trampade Martin så försiktigt han kunde i det höga gräset. Och hon lärde honom också, att det var en stor synd att plocka den hvita smultronblomman, ty det var den som det blef smultron af. Och de kommo öfverens om att den som först fick se en smultronblomma skulle säga: fri för den! – Och den som hade sagt ”fri” för en blomma skulle få plocka bäret när det blef moget. Men när de kommo till ekbacken, då var där alldeles hvitt af smultronblom under ekarna; Maria var den första som såg det, och hon ropade strax: ”Fri för allihop!” Men då hon såg att Martin inte längre såg riktigt glad ut, föreslog hon strax att de skulle dela skatten; och så drogo de i tanken ett streck från ett träd till ett annat och delade på så sätt hela ekbacken i två delar. Till höger om strecket var det Marias smultronställe, och Martins var till vänster. Därefter satte de sig ned under en ek i skuggan och ordnade sina blommor så som de tyckte att det passade bäst; och Maria lärde Martin att sticka in det fina hjärtformiga darrgräset öfverallt bland prästkragar och smörblommor och att binda ihop buketten med långa strån. Men Martin tröttnade snart på sina blommor, ty han hade glömt att han hade plockat dem för att ge dem åt sin moder, och han lät dem ligga i gräset och lade sig själf på rygg midt ibland dem och såg på skyarna, som drefvo fram öfver den blå himlen högt öfver hans hufvud. De liknade hvita hundar; små lurfviga, hvita hundar. Det var kanske också små hundar. Då människorna dö, komma de ju till himmelen; men hundarna, som inte ha någon riktig själ, kunna väl inte komma så högt upp. De få springa utanför och leka med hvarandra. Men deras herrar komma nog ut till dem ibland, och då hoppa de små hundarna upp på sina herrar och slicka dem och bli så glada ...

Hvita skyar, sommarskyar.

Men det roligaste af allt, det var den långa bron öfver sjön och alla ångbåtarna, som blåste redan på långt håll för att bron skulle öppna sig och släppa dem igenom. Martin lärde sig snart att känna igen dem alla: Fyris och Garibaldi, Brage, som aldrig gjorde sig någon brådska, den vackra, blåa Tynnelsö och den bruna Enköping, som kallades kaffebrännaren, emedan den puttrade som då man bränner kaffe. Hvarje båt hade för honom sitt särskilda ansiktsuttryck, så att han på långt håll kunde skilja den från de andra. De hjälpte honom också att hålla reda på tiden. Då Tynnelsö låg i brohålet, var det tid att gå hem och äta frukost; och då Runan blåste med sin hesa hals, då var Brage inte långt borta, och med Brage kom pappa från staden. Så var det också bogserbåtarna med sina långa rader af pråmar; dessa pråmar brukade ofta fastna i brohålet, och ingenting i världen var så roligt som att då höra pråmkarlarna svära. Men de dagar då sjön gick grön med hvitt skum och vågorna stänkte högt upp öfver bron, då kunde inga ångbåtar täfla med rospiggarnas skutor om första platsen i Martins hjärta. I hvarje skutskeppare såg han då en hjälte, som trotsade vågorna och stormen för att nå något okändt och hemlighetsfullt mål; ty det föll honom aldrig in att tro, att de bara seglade till Stockholm för att sälja den ved, det hö eller de lerkärl som de hade ombord. Dessa saker behagade honom likväl icke riktigt, ty han kunde icke hindra att de mot hans vilja ingåfvo honom en dunkel misstanke om en eller annan lumpen biafsikt hos skepparen, och han tyckte i djupet af sitt hjärta mest om de

skutor, som kommo tomma från staden. De dansade också käckast öfver vågorna, och de styrde bort mot trakter, där Martin aldrig hade varit, långt förbi Tyska Botten och Blackeberg – och där gick gränsen för den kända världen.

Där var det också solen gick ned hvarje kväll i ett rödt och skimrande förlofvadt land. Martin var fullkomligt viss om att det var just där den gick ner, strax bakom udden, och inte på något annat ställe. Han såg det ju så tydligt. Likväl föreställde han sig icke, att de som bodde där borta fingo se solen på riktigt nära håll, eller att de behöfde vara rädda för att få den i hufvudet. Om en annan gosse hade kommit till honom och sagt honom något sådant, skulle Martin ha tyckt att han var mycket dum. Ty det är med barnen alldeles som med de vuxna: de göra sig ofta de besynnerligaste föreställningar om världen; men om någon kommer och drar ut konsekvenserna af deras idéer, säga de att han är mycket dum, eller att det är opassande att skämta om allvarliga saker.

Sommartiden, smultrontiden ...

På den tiden var sommaren annorlunda än nu. Den var en lycka, som fyllde dagen och aftonen och trängde ända in i nattens drömmar, och morgonen var lyckan själf. Men en morgon vaknade Martin tidigare än vanligt, och då han hörde en liten fågel kvittra i ligusterhäcken utanför fönstret och såg att solen sken, reste han sig upp i bädden och ville klä på sig och gå ut. Då kom hans moder och sade, att han skulle ligga stilla ännu en liten stund, ty det var hans födelsedag, och Maria höll på med någonting därute, som han inte fick se förrän det var färdigt. Och hon kysste honom och sade, att han fyllde sju år och att han skulle vara riktigt flitig och snäll i sommar, så att han inte skulle behöfva skämmas för de andra gossarna i höst, när han skulle börja i skolan. Men då Martin hörde ordet skolan, glömde han fågeln, som kvittrade i häcken, och solen som sken, och han kände det så trångt i halsen, som om han måste gråta; men han behärskade sig och grät icke. Han visste inte riktigt klart hvad en skola ville säga; men det lät så elakt och hårdt. Hans moder höll visserligen skola med honom och Maria, men det var bara en liten stund hvar dag nere i trädgården, i syrénbersån, och där fladdrade fjärilar, både gula och hvita och blå, och humlorna surrade, medan hans moder berättade sagor för honom om Josef i Egypten och om kungar och profeter och lärde honom att forma bokstäfver efter en förskrift. Och han förstod att en riktig skola måste vara något helt annat. Men medan han var bekymrad i sitt hjärta öfver att han skulle börja skolan på hösten, kommo de alla in och gratulerade honom för att det var hans födelsedag, pappa och mormor och Maria, och Maria gjorde sig till och neg och sade: ”Jag har den äran att gratulera!” Men Martin skämdes och blef röd i ansiktet och vände sig mot väggen.

Då lämnades han ensam. Men det dröjde inte länge förr än mormor stack in hufvudet och ropade, att kungen kom ridande med femton generaler för att gratulera Martin, och i detsamma hörde han ett mullrande öfver bron som om åskan gick. Då sprang han ur sängen och kastade på sig sina kläder, men bullret kom närmare, det stod en sky af damm öfver vägen, hästarnas hofvar dånade mot marken och bron, och det blixtrade af blanka vapen. Då han kom ut på verandan, hade de främsta redan hunnit långt förbi, men Martins moder tröstade honom med att kungen inte var med. I stället var det nästan hela hans krigshär, ty det skulle vara fältmanövrer i Drottningholmstrakten. Det var husarer och dragoner och hela artilleriet från Stockholm, och artilleristerna skakades som potatissäckar på sina kärror och voro gråa och svarta af damm och smuts. Men Martin beundrade dem ännu mera på det sättet och undrade för sig själf, om det inte var ännu bättre att vara artillerist än att vara skutskeppare.

Men krigsmakten drog förbi och blef borta, det kom en frisk vind från sjön och tog med sig den lukt af smuts och svett som den hade lämnat kvar, och då Martin vände sig om, stod där bredvid frukostbordet ett särskildt litet bord dukadt åt honom, och Maria hade klädt det med blommor och gröna blad. Då skämdes han återigen och blef röd, men han blef också mycket glad, ty midt på bordet stod en kaka, som hans mor hade bakat åt honom, och en stor tallrik full med smultron, som Maria hade plockat under ekarna, och en

tjugufemöring från pappa och ett paket med strumpor, som mormor hade stickat. Men af allt detta tyckte Martin mest om tjugufemöringen. Ty han hade redan lärt sig förstå att ett par strumpor, det är ett par strumpor rätt och slätt, och en kaka är en kaka; men en tjugufemöring, det är ett obestämdt antal uppfyllda önskningar i hvilken riktning som helst inom en viss gräns, och hur trång den gränsen var hade erfarenheten ännu icke lärt honom.

Och Martin gick omkring och tackade alla och smakade på kakan och smultronen och såg att strumporna voro rödrandiga och vackra och gömde tjugufemöringen väl i en tändsticksask, som han hade till kassaskrin, och där det låg ett par gamla kopparslantar förut och några små stenar, som han hade letat ut i sanden och gömt, därför att de voro så vackra.

Så blåste Brage vid Tyska Botten, och pappa måste fara till staden; men Martin fick gå med mamma och mormor och Maria till Drottningholm. Där låg kungens hvita sommarslott och speglade sig i den blanka viken, och träden i parken voro större än alla andra träd, och skuggan under dem var djup och sval. Och öfver dammarnas och kanalernas mörka vatten gledo de hvita svanarna fram med stelt sträckta halsar, och Martin trodde icke att de bekymrade sig om någonting annat i världen än sina egna hvita drömmar.

Men mormor hade ett franskt bröd med sig, och hon bröt det i smulor och matade dem som man matar höns.

Sommardagar, lyckodagar, blåklint i den gula rågen ...

Det var nära vid skördetiden, och Martin gick på vägen med sin moder, Maria gick på hennes andra sida och tog då och då en blåklint ur rågen. Men modern hade en skär klänning och en halmhatt med stora brätten, och hon talade med dem om människorna och världen och om Gud.

”Ser du, Martin,” sade hon, ”där står just det tunga och det lätta axet, som vi läste om här om dagen i bersån. Du minns, det fulla axet, som böjde sitt hufvud så djupt mot jorden, därför att det hade så många sädeskorn att bära på. Men sädeskornen mal man till mjöl i kvarnen, och af mjölet bakar man bröd, och brödet är godt att äta när man är hungrig. Men det tomma axet är till ingen nytta; bonden kastar bort det eller ger det åt sin häst att tugga på, och det blir hästen inte fetare af. Och ändå reser det sig så stolt i höjden och ser ned på de andra axen, som stå och bocka sig rundt omkring.”

Och modern bröt af det stolta, lätta axet och visade Martin att det var alldeles tomt.

”Sådana äro många bland människorna,” sade hon. ”Det kommer du att få se när du blir stor. Då får du också se människor, som gå och hänga med hufvudet för att man skall tro, att de höra till de fulla axen. Men de äro just de allra tommaste.

Men ni skall också komma ihåg, barn, att det inte tillhör er att afgöra, hvarken nu eller när ni bli stora, om en människa hör till de fulla eller de tomma axen. Sådant kan en människa aldrig riktigt veta om en annan. Det vet bara Gud.”

Då modern talade med Martin om Gud, kände han sig på en gång högtidlig och litet generad, ungefär som en liten hund, då man försöker prata med honom som med en människa. Ty när han hörde sin mor berätta om paradiset och Noaks ark, då kunde han mycket väl följa med och såg det alltsammans så tydligt för sina ögon, både äppelträdet och ormen och alla djuren i arken; men vid ordet Gud kunde han icke föreställa sig någonting bestämdt, hvarken en gammal gubbe eller en medelålders herre med mörkt skägg. Högst uppe i det blå hvalfvet i Ladugårdslandskyrkans kupol satt ett stort, måladt öga, och modern hade sagt att det var en sinnebild af Gud. Men det ensamma ögat föreföll Martin så hemskt och sorgligt; han vågade knappt se på det, och det hjälpte honom icke alls att förstå, hur Gud i verkligheten såg ut. Han hade också fått lära sig utantill de tio buden, som Gud hade skrifvit upp åt Moses på Sinai berg. Men de kunde blott styrka hans

hemliga misstanke om att Gud var någonting som egentligen bara angick de fullvuxna. Aldrig kunde det vara till Martin som Gud talade, då han sade: ”Du skall inga andra gudar hafva för mig”. Martin visste hvarken hur en afgud såg ut eller hur man skulle göra för att dyrka honom. Att han skulle hedra sina föräldrar föll ju af sig själft. Han kände icke heller någon frestelse att dräpa, eller att stjäla, eller att begära grannens jungfru, oxe eller åsna. Och han visste inte alls hur han skulle bära sig åt för att göra hor; menhan föresatte sig att försöka akta sig för det i alla fall, för säkerhets skull.

”Gud vet allt, både det som nu sker och det som kommer att ske. Han har själf bestämt det alltsammans. Och när du ber till Gud, Martin, skall du inte tro, att du med dina böner kan förmå honom att ändra en prick i sina beslut. Men Gud tycker ändå om att man ber till honom, och därför skall du göra det. Du skall aldrig sluta upp med att läsa din aftonbön hvar kväll innan du somnar, om du blir aldrig så stor och förståndig. Men när du blir stor och skall reda dig på egen hand i världen, då får du aldrig glömma, att du först och främst måste lita på dig själf. Gud hjälper bara den som hjälper sig själf. Och om det en gång i lifvet händer dig, att det är någonting som du rätt innerligt önskar dig, så att du tycker att du aldrig kan vara glad mera, om du inte får det – då skall du inte be till Gud att han ger dig det. Försök hellre att skaffa dig det själf; men om det är omöjligt, så bed honom om styrka att försaka det du önskar. Han tycker inte om andra böner.”

Så talade Martin Bircks moder, medan de gingo på vägen. Och sommarens vind susade omkring dem och strök fram öfver fälten, och säden gick i vågor.

Men brovakten, gubben Moberg, hade en dräng vid namn Johan. Johan var fjorton eller femton år och blef snart Martins bästa vän. Han skar pilbågar och barkbåtar åt Martin, och Martin hjälpte honom att vefva upp bron. Om kvällarna, då han var ledig, brukade han också leka ”dunk” eller ”ingen röfvare finns i skogen” med Martin och Maria och några andra barn. Men det var hvarken för barkbåtarnas eller lekarnas skull som Martin höll så mycket af Johan och beundrade honom så gränslöst. Det var för att Johan alltid hade så mycket underliga saker att berätta om, saker som pappa och mamma och mormor aldrig talade om. Det var isynnerhet i mörkningen Johan brukade bli meddelsam, då Martin och han sutto tillsammans på en bjälke vid brohålet och väntade på en ångbåt, som skulle komma, och hvars lanternor förr eller senare sköto fram bakom udden, den gröna först och sedan den röda. Då kunde Johan tala om både ett och annat. Än var det om gubben Moberg, som brukade se små, små djäflar hoppa upp och ner i toddyglaset, upp och ner; och det var dem han pratade med när han satt och muttrade för sig själf och rörde om i glaset. Men med prästen i Lofö var det ännu värre fatt. Se, han var riktigt god vän med hin onde, det visste hela socken. Det kunde man ju också förstå af sig själf, om man tänkte rätt på saken; hur skulle han annars kunna stå i predikstolen och predika som han gjorde i en hel timme, hvar fick han alla sina ord ifrån? För resten hade Johan en gång haft ett ärende till honom och varit ända inne i hans rum, och han hade med sina egna ögon sett, att det var proppfullt med böcker från golf till tak. Ja, nog var den i kompani med fan! – Eller han berättade om en som hade blifvit mördad på landsvägen för tre år sedan, alldeles där i närheten, och han beskref stället så noga: Det var just där skogen står så tät på ena sidan, och på den andra står ett pilträd bredvid en telegrafstolpe. Det var en kväll i november det hade skett, och gick man förbi det stället vid den rätta tiden, då kunde man tydligt höra hur det jämrade sig i diket. – – – Men de fick aldrig fatt på den som hade gjort det.

När Martin hörde sådant, klämde han sig hårdt fast vid Johans arm, och han kände sig lättare om hjärtat då ångbåtens lanternor lyste fram ur mörkret och närmade sig och då han hörde maskinens dunkdunk och kaptenens kommandorop och de måste skynda sig att vefva upp bron. Och när de följdes åt hem öfver bron, voro de bägge upphetsade af tankar på spöken och mord, och Johan sade till Martin:

”Hör, han är visst efter oss!”

Martin visste inte om han var mördaren eller den mördade, men han trodde sig höra steg på bron och tordes inte vända sig om. Men Johan, som hade ett gladt lynne, skingrade hans rädsla genom att stämma upp en

lustig visa, och han sjöng på melodien ”det satt en kärng på Konhams torg”:

»Jag går mot döden hvart jag går, killivillivippbombom!»

Och Martin stämde i och sjöng med.

Men när de kommo fram till brovaktarens hus, tystnade Johan, och Martin sjöng ensam med full hals:

»Jag går mot döden hvart jag går, killivillivippbombom!»

Men brovaktaren, gubben Moberg, satt på sin förstukvist, som var omslingrad af humlerankor, och drack toddy med två bönder vid skenet af en rund kinesisk lykta. Och han var en gammal man och drack toddy hvarje kväll, och man sade, att han inte kunde ha lång tid kvar. Men han ville så ogärna dö. Och om han hörde någon tala om sjukdom och död, var det som om man hade sagt någonting oanständigt, eller det var mycket värre, ty oanständigt tal sårade icke alls hans öron, utan kryade upp hans humör. Men då han nu såg Martin komma på vägen och hörde honom sjunga en dödspsalm på en fräck gatvisas melodi, då reste han sig och gick med vacklande steg ett stycke fram på vägen och stannade framför Martin. Martin stannade också och tystnade strax och såg sig om efter Johan, men Johan var försvunnen.

Men gubben Moberg hade blifvit blåblek i ansiktet, och han darrade på rösten då han sade:

”Och det där skall vara ett bättre mans barn! Jag får säga, att det är besynnerliga tider.”

Därefter gick han in i huset utan att hvarken dricka ur sin toddy eller säga god natt åt bönderna och gick till sängs.

Men Martin stod ensam kvar på vägen, och det hade med ens blifvit så tyst omkring honom. Han hörde bara ljudet af böndernas käppar, som de stötte hårdt mot vägen, medan de gingo bort i mörkret utan att säga något.

Men Martins föräldrar hade hört alltsammans från verandan på sidan af huset.

”Martin, kom in!”

Martin var så röd som hans halslinning var hvit. Nu skulle han redogöra för hvem som hade lärt honom att sjunga så där. Men han sade, att han hade hittat på det själf. Fadern förklarade för Martin, hur förskräckligt illa han hade burit sig åt, och Martin grät och skickades till sängs. Hans mor grät också, då hon läste bönerna med honom. Hon var upprörd och förskräckt. Ty barnens brott bedömas, liksom de fullvuxnas, mera efter den skandal de ha gjort än efter deras egen inre beskaffenhet; och Martins brott hade gjort en förskräcklig skandal.

Sommarens vackraste dagar hade gått. Om dagen var det regn och blåst, och sjön gick grön. Och i skymningen flaxade kråkorna kring ekbacken med det nakna trädet.

När det regnade, fick Martin läsa ”Biet och dufvan” och ”En padda såg en tjur, hvad hände”. Och han läste också om ”Litens resa till Drömmestad”:

»Små guldfiskar en långan rad, vimla i silfvervatten. Liten åker till Drömmestad, kommer nog fram till natten. Snart, snart drömmarnas hus skimra i månskenskvällen. Klart, klart tindrande ljus skymta på tusen ställen. Slupen glider, det går mot land, lyktorna hela raden stå bland vimmel och sorl på strand, klockorna slå i staden.» – – – – – – – – –

– – Staden. Martin fick tårar i ögonen. Han hade ofta tänkt på staden den sista tiden och undrat om allting

var sig likt därhemma. Ty om vintern längtade Martin efter sommarens gröna gräs och smultronen i skogen; men då en rad af sommardagar hunnit gå och grönskan icke längre var ny och maskrosorna på gräsplanen stodo gråa af landsvägens damm, då drömde han åter om stadens tindrande lyktrader, om julen och snön och om vinterdagens gråskymning framför den tända brasan.

VINTERNATTEN.

Öfver Martins bord på ämbetsrummet svängde en elektrisk lampa med grön skärm sakta af och an på sin silkessnodd, som en pendel. Den hade blifvit satt i rörelse nyss, då han tände den. Han sträckte icke ut handen för att stanna den, utan afvaktade lugnt den stund, då svängningarna saktade af och domnade bort i det omärkliga. Också öfver de andra borden skrufvades lamporna upp, sex lysande gröna trianglar svängde långsamt af och an i rummets halfskymning, och vid fönsterna trefvade magra skrifvarhänder efter gardinernas snören för att draga till dem och stänga snön och vintermörkret ute. Martin älskade dessa gröna lampor, som icke hettade och icke luktade illa och hvilkas ljus hade ädelstenens rena och kalla glans, och han längtade efter den dag, då det elektriska ljuset skulle bli billigt nog att tränga ända ned till de fattigas hem. Och just här, i detta stora, låga gamla rum med hvitmenade väggar, just emedan detta hus var gammalt och hade korshvalf i porten och låga, smårutiga fönster i entresolen, där hans byrå låg, tycktes honom dessa gröna lampor ännu bättre falla in i stämningen; han såg däri en symbol af utvecklingens kontinuitet, en obruten kedja af händer och viljor, från dem som längesedan tröttnat till dem som ännu lågo i frö, det nya inväfdt i det gamla ... Men där allt är gammalt, där kommer det in en luft af misère och förfall, och där allt är nytt kan bara den trifvas och känna sig hemma, som själf är ny från topp till tå, från plånboken till själen.

Och Martin var icke ny, hans kläder voro icke nya och icke heller hans tankar, han tänkte och visste icke stort annat än det, som andra hade lärt honom, några gamla herrar i England och Frankrike, som nu mest voro döda. Och om dessa tankar ännu beredde honom någon glädje, så var det mest därför att tiden för längesedan tycktes ha glömt dem, som om de varit skrifna i rinnande vatten. Det blåste andra vindar nu, vindar för hvilka han helst drog upp kragen öfver öronen, allt gick igen och alla lik tittade, men han ville inte se dem. Den svängande lampan öfver hans bord hade stannat, och han återgick till sina räkenskaper. Han nöjde sig icke längre med att sätta kråkor; han granskade samvetsgrant hvarje post och räknade igenom hvarje kolumn. Den första ungdomens motvilja mot ett mekaniskt arbete var för länge sedan öfvervunnen, och han hade så småningom märkt, att dessa räkenskaper alldeles icke, som han först hade trott, voro fria från den ofullkomlighet som vidlåder allt mänskligt. De voro tvärtom ofta behäftade med oegentligheter och fel; och då han stundom upptäckte ett sådant fel, gladdes han i sitt hjärta, men kände på samma gång en aflägsen dyning af sorg. Han gladdes, emedan han hade fått tillfälle att visa sitt stora nit och emedan han kunde räkna på sin rättmätiga procent af de belopp, som hans vaksamhet räddade åt statskassan; och han kände ett dunkelt minne af gammal sorg, då han erinrade sig, att han fordom hade begärt en helt annan slags glädje af lifvet. Stundom tänkte han också på den fattige tjänsteman borta i Landskrona, Åhus eller Haparanda, som hade räknat miste, kanske under inflytande af gårdagens toddar, och som nu fick betala. Men denna tanke lämnade honom kall ty åren hade lärt honom, att man måste draga gränser kring sitt medlidande.

Det var varmt i rummet, i kakelugnen glödde ännu resterna af en väldig björkvedsbrasa, ty man hade ingen anledning att spara på kronans ved i dessa tider då man måste knappa in på bränslet hemma; och kammarskrifvaren von Heringslake, hvilken hade fyra tusen sex hundra i räntor och skötte sin tjänst med den behagfulla lätthet, som följer af en oberoende ställning, satt på huk framför kakelugnen och stekte äpplen på glöden. I hans blanka hjässa, som hans dödsfiende, revisor Camin, påstod vara en frukt af tidiga utsväfningar, men som i verkligheten lyste af den första barndomens oskuld, tindrade den triangelformiga reflexen af en grön lampa. Doften af stekta äpplen spred sig och stack Martin i näsan, och det grämde honom bittert, att han icke i allt hade samma åsikter om detta lifvet och det tillkommande som Heringslake,

ty då hade han säkert blifvit bjuden på ett äpple. Från revisor Camins plats ljöd för hundrade gången det gamla orakelspråket: det blir aldrig hemtrefligt här i landet förrän vi få skottpengar på bönder. Och vid det nedersta bordet borta vid dörren, där det var dragigt och luktade vått från paraplyer och öfverplagg, var den yngsta generationen ifrigt sysselsatt med att sätta kråkor och sökte samtidigt hviskande återkalla för minnet gårdagsnattens orgier och antalet förtärda punschhalfvor.

Martin var ännu ung, ty i statens tjänst åldras man långsamt; men han hörde icke längre till de yngsta och behöfde icke sitta i draget vid dörren. Han var bror med de flesta af sina närmaste förmän och äldre kamrater, och han undandrog sig icke heller plikten att i sin tur lägga bort titlarna med dem som voro yngre än han. Dessa ceremonier brukade försiggå på en gemensam sexa i december. Den skulle äga rum nu i dagarna, och anteckningslistan cirkulerade just på byrån; men Martin skref icke på. Han hade annan användning för sina pengar, och det var bara en bland de nykomna, som han skulle ha velat lägga bort titlarna med, en ung man som hade sin plats midt emot honom vid samma bord och hos hvilken det fanns något som föreföll honom bekant och väckte hans instinktlika sympati, den tomma och drömmande blicken och den mekaniska gesten då han satte kråkor. Martin brukade ofta tala med honom om världens gång och gladde sig, då han stundom fick förnuftiga svar. Då han nu räckte honom anteckningslistan utan att själf skrifva på, såg den andre upp och frågade med en ton, i hvilken det kanske låg en nyans af besvikenhet:

”Kommer ni inte med på festen?”

”Nej,” svarade Martin, ”jag är upptagen på annat håll. Men vi, som stå öfver fördomarna, kan ju lägga bort titlarna ändå.”

Den andre rodnade en smula, och de räckte hvarandra händerna öfver bordet.

”Säg,” frågade den andre efter en stund, ”hvarför vill revisor Camin ha skottpengar på bönder?”

”Jag tror egentligen inte att han vill det,” svarade Martin, ”han vet nog rätt väl, att skottpengar på bönder skulle fördyra alla lifsmedel ännu mera än tullarna. Han upprepar bara ett gammalt talesätt, som han har hört i sin ungdom, då han var extraordinarie. Det har slagit an på honom därför att det ger uttryck åt en kollektiv antipati, ett klasshat; och genomsnittsmänniskor ha alltid behof af att hata och älska kollektivt. Gif akt på det, det är ett af de säkraste kännetecknen på en låg ståndpunkt. Han tycker om fruntimmer, ämbetsmän, premiäraktörer och västgötar, ty han är själf västgöte, och han hatar bönder, judar, norrmän och tidningsskrifvare. Det är sant, at bönderna litet väl snålt belöna de tjänster, som han och vi andra här på byrån göra fäderneslandet, och det är mest därför han hatar dem. Men de följa därvid samma grundsats som alla andra arbetsgifvare: att betala så litet som konkurrensen tillåter. Om det uppstår brist på ämbetsmän, skola de betala mera.”

Kammarskrifvaren von Heringslake, som nu hade ätit upp sina stekta äpplen och återtagit sin plats vid bordet närmast Martin, vände sig om på stolen och betraktade honom sorgset.

”Du har inte något hjärta,” sade han.

Klockan var öfver tre, här och där lade man ihop sina papper och bröt upp. Martin reste sig, tog rock och hatt, släckte sin gröna lampa och gick. Han hade sorgflor på hatten, ty hans mor var död.

*

Han tog vägen genom Västerlånggatan. Snövädersdagar som denna gick han nästan alltid den vägen, i den smala och buktande rämnan mellan de höga gamla husen var man till hälften som inne, i lä för de värsta vindilarna.

”Vinter, kyla ... Besynnerligt, att det finns människor som påstå sig tycka om detta väder. Heringslake, som har hjärta i bröstet och älskar sitt fosterland, anser köld vara att föredraga framför värme. Men när det är kallt begagnar han alltid päls. Föreställningen om helvetet som ett mycket varmt ställe röjer tydligen sitt ursprung från den heta zonen. Om nordbor hade uppfunnit det, skulle det tvärtom vara ett otäckt draghål, en härd för influensa och kronisk snufva. Men sådant detta klimat nu en gång är, har jag vant mig vid det, och det har kanske också gjort mig viktiga tjänster, som jag inte själf vet af. Man lägger ju matvaror på is för att de skola hålla sig, allting håller sig längre i kyla, hvarför inte också människorna. Jag längtade en gång efter att förbrinna i en stor lidelses brand. Den kom aldrig, antingen jag nu inte var värd en så stor ära, eller hvad orsaken var. Men nu efteråt har jag börjat misstänka, att en sådan där eldsvåda kanske snarare är en lusteld för åskådarna än något egentligt nöje för hufvudpersonen. Elden är i hvart fall tydligen inte mitt element. Kommer det en gång en riktig vårsol in i mitt lif, så ruttnar jag väl strax, af ovana vid klimatet.”

Han stannade ett ögonblick framför en juvelerares fönster. De flesta af smyckena voro präglade af en gemenhet i smak, som höll honom skadeslös för att han icke kunde köpa något. En gång, det var just i dag för ett år sedan, hade han likväl köpt en liten ring med en grön smaragd. Och hon, som hade fått den, bar den ännu och ville icke bära någon annan ring. Hon sade, att hon inte ens skulle vilja bära en slät guldring. Nå, en sådan kunde han i hvart fall inte bjuda henne ...

Jag är otacksam, sade han till sig själf, det har ju dock till sist kommit in en smula sol i mitt lif, kanske mer än i de flestas. Men jag har frusit för länge, jag har visst inte hunnit tina upp ännu.

Han hade kommit ut på Mynttorget, nordanstormen sopade igen hans ögon med snö, och nästan blind trefvade han sig fram mot Norrbro. Han måste åter stanna för att hämta andan vid Looströms boklåda, där dagens berömdheter sutto uppradade i fönstret, Crispi, kung Milan och Taine, och mellan en excellens och en förfalskare upptäckte han ett ansikte, som tycktes honom bekant. Det var en svensk poet, det var dekadenten, som en gång hade utvecklat sin världsuppfattning för honom på Anglais, vid en grön chartreuse. Han satt icke där emedan han plötsligt hade blifvit en stor man, utan emedan han var död.

Martin fortsatte hemåt.

”Ändtligen en, som har nått sitt mål. Hans mål var litet ovanligt, och han nådde det icke heller alldeles så, som han hade tänkt sig det; han fick aldrig sina drömmars paralysie générale, ty han dog enkelt och anspråkslöst i lungsot. Men jag tror inte att han höll så noga på den detaljen, i verkligheten ville han bara gå under, likgiltigt på hvad sätt. Och han hade kanske rätt, det är ett sådant mål man bör föresätta sig, om man vill hoppas att nå det under sin lifstid. Det är sant, man kan också föresätta sig att bli millionär, eller biskop, eller statsråd, och också det målet kan man vanligen nå, om man på allvar vill det. De, som med en tillräcklig intensitet förstå att samla sin vilja mot ett enda mål, äro så försvinnande få, att konkurrensen knappast blir fruktansvärdt. Alla vilja bli rika; men de flesta vilja på samma gång lefva så, som om de redan vore det, de vilja ha det litet trefligt, sofva middag, dricka champagne med flickor och så vidare, och så bli de aldrig rika, de bli inte statsråd eller biskopar ens. Den som vill stanna här och där på vägen och njuta en smula af lifvet innan han har nått målet, han når det aldrig – och de andra, de få oförtrutna resenärerna, viljemänniskorna, som nå fram – hvad ha de sedan kvar, när målet är nådt? Å andra sidan är det kanske öfverflödigt att slösa någon särskild energi på det målet: att gå under. Det är ett mål, som helt visst kan nås för billigare pris, det närmar sig ändå, långsamt och säkert. Det bästa är kanske det, som den andre döde där borta i bokhandelsfönstret älskade så högt, medan han lefde: ett stort träd och lugna tankar. Ty det är icke alldeles sant, hvad messer Guido Cavalcanti sade då han kände döden närma sig, att det är lika fåfängt att tänka och att handla. På ett sätt är det väl sant, nämligen så till vida, att slutresultatet alltid blir samma svarta grop, och som dödsbetraktelse har messer Guidos ord sitt värde. Men från en annan synpunkt sedt är det tydligt, att den, som är road af att tänka, i denna värld af oberäkneligheter dock alltid är en smula gynnsammare ställd än handlingens män. Ty för honom har minuten sitt värde i och för sig, oberoende af

alla ovissa framtidsmål. Den som vill bli serafimerriddare eller påfve och offrar allt, både tankens och kärlekens njutningar, för att nå det målet – och det första offret är åtminstone oundgängligt – och sätter ett fiskben i halsen och dör, innan han nått det, hans lif är ett ingenting, en försats utan eftersats. Men den, hvars tyngdpunkt ligger i tanken, hans lif kan klippas af när som helst och är dock som ormen i folktron: det lefver lika fullt, det har sitt värde också som fragment, ja, det har noga räknadt aldrig gifvit sig ut för att vilja vara något annat än ett fragment. Ty den, hvars tyngdpunkt ligger i tanken, kan icke sätta sig något mänskligt mål före, eller om han stundom gör det, då är det oväsentligt och likgiltigt, och det har ingen betydelse om han når det eller förfelar det.”

Martin hade kommit upp åt Östermalm och var nästan hemma, han var hungrig och längtade efter middagen, men han stannade likväl i ett gathörn och såg upp mot ett fönster högt uppe i en fjärde våning.

Ja, det lyste däruppe, hon var alltså hemma, det visste han för öfrigt redan och han visste också att hon väntade honom efter middagen. Och på kvällen skulle de gå på teatern tillsammans, de skulle sitta i en avantscen, bakom ett galler, där ingen kunde se dem.

Han hade fått en väninna. Slumpen hade fört dem tillsammans. Hon satt i ett lifförsäkringsbolag om förmiddagarna och räknade pengar. Hon arbetade för sitt uppehälle, hon hade visst en gammal far någonstädes borta på landet, en pensionerad jägmästare som skref bref till henne tre gånger om året, men hon var självständig och berodde af ingen. Liksom andra unga flickor hade hon länge drömt om en regelrätt lycka och vaktat sin skatt och hoppats bli gift. Hon hade haft tycken och varit förälskad i män, som icke ens hade märkt det. Men dessa små lågor hade slocknat, då ingen gaf dem näring, och om blott en icke alltför löjlig eller motbjudande man hade velat räcka henne sin hand, skulle hon väl med lätthet ha kunnat invagga sig i den föreställningen, att hon älskade honom. Men hon hade sett åren rinna bort, hon hade dansat om vintern och cyklat på sommaren, och många män hade med blickar och halfva ord låtit henne gissa, att de gärna ville äga henne; men ingen ville gifta sig med henne, ty hon hade ingen förmögenhet och tillhörde ingen inflytelserik familj. De sparsamma och anspråkslösa bland männen skrämdes dessutom tillbaka af hennes elegans, ty hon hade en fin och säker smak och två flitiga händer, och många nätter satt hon uppe vid sin lampa och sydde af billiga stufvar och gamla lappar ihop dräkter, som sedan för oerfarna ögon gjorde intryck af att ha kostat mycket pengar, och som hos en annan af de mest skeptiska till och med väckte tvifvel på hennes dygd. Likväl var hon icke vacker nog för de män, hvilkas känslor bestämmas af deras fåfänga; och hennes väsen hade icke heller något af det ljufva och fåraktiga som är ägnadt att fånga dem, hvilka vilja vara herrar i sitt hus eller som bara helt enkelt ha tröttnat på ungkarlslifvet och därför se sig om efter en snäll och söt och billig och lydig hustru. Både hennes eget väsen och hennes yttre omständigheter voro sådana, att hon icke hade stora utsikter att bli älskad af någon annan orsak än kärlek, och hon hade småningom börjat ana, att denna känsla, om hvilken det talas och skrifs så mycket, i verkligheten är föraktad och undanskjuten och ytterligt sällsynt. Hon hade tänkt öfver allt detta, hon hade känt minuterna rinna bort som sand ur sina händer och funnit, att de år hon hade att vänta skulle bli ännu eländigare och värdelösare än de som gått, och att den klenod hon bevakade med hvar dag förlorade allt mera i värde. Mest af allt hade det skrämt henne, hur hastigt de kvinnor åldras som lefva utan män, så vida de icke höra till de lyckliga som icke känna någon stark åtrå eller saknad. Men hon hörde icke till dem, nej, hon var en verklig kvinna, och hon visste att hon var det. Den åtrå, som i hennes första ungdom bara hade varit en ljuf och obestämd längtan, en dröm om lycka af sällsam och okänd art, den brände nu som ett gift i hennes blod, och af hennes första skygga flickfantasi, som knappast vågade sig längre fram än till en kyss i skymningen, mellan rosenhäckar, hade det med åren blifvit en bilderbok mycket värre än den, som John Blund i sagan visar de stygga barnen. Hennes blick blef sökande och spörjande, och hon försökte samla sig till ett beslut. Hon hade nästan uppgifvit hoppet om en man, det var en älskare hon sökte, och äfven honom sökte hon länge förgäfves. Icke så, att det icke fanns godt om män, som gärna ville föra henne ut i dansen, det fanns tvärtom många, och hon kunde välja. Hon såg sig om i kretsen, hon flirtade åt höger och vänster. Hon blef

mindre rädd om sitt rykte än förr, och hon gick till hemliga möten med män, som hade kurtiserat henne en afton på en bal. Men de förblefvo henne främmande, och hvar gång det närmade sig till ett afgörande, öfverväldigades hon af blygsel och blef plötsligt iskall af rädsla och motvilja. Ty hvar gång, då ögonblicket kom, läste hon i mannens blickar hans hjärtas outgrundliga råhet: hon läste så tydligt, som om det stått skrifvet på ett hvitt papper, att det som för henne var ett helt nytt lif, kanske undergång, kanske räddning, det var för honom ett galant äfventyr; hon läste, att det som hon stod i begrepp att begå i hans ögon egentligen var ett felsteg, som han skulle ha öfverseende med blott så länge som det beredde honom nöje; och hon läste, att han icke blott ämnade öfvergifva henne mycket snart, utan att han också hade för afsikt att först lugna sitt samvete genom att visa henne sitt förakt. Hon såg allt detta och tröttnade på leken redan innan den ännu hade begynt, och hon frågade sig själf, om hon icke likväl helst borde följa dygdens väg, som i alla fall tydligen var den bekvämaste, och åldras och vissna utan vilja och utan hopp. Men då hon träffade Martin, blef allt detta annorlunda, och då hon gaf sig åt honom, kände hon ingen rädsla mera, ty hon såg, att han hade förstått henne och att hans tankar icke voro som de andras, och hon kände att han älskade henne. Och för honom kände hon ingen blygsel och låtsade heller ingen, ty hon hade redan syndat så mycket i sina tankar, att verkligheten föreföll henne oskyldig och ren. Hon var icke ung längre, hon närmade sig de trettio liksom han. Hennes hy var redan märkt af den första frosten, och svikna illusioner hade gjort henne bitter i hjärtat och ful i munnen. Men det bittra hjärtat klappade varmt och fort när det hvilade mot hans, och de fula orden gjorde icke munnen mindre ljuf att kyssa.

*

Martin satt ensam med sin fader vid middagsbordet, inom samma rundel af gult ljus, som hade omslutit hans barndoms sömniga vinterkvällar. Martin Birck och hans fader hade sällan något att säga hvarandra. De tänkte olika om allt, utom om lifsmedelstullarna. Denna brist på öfverensstämmelse var likväl icke något som gjorde dem sorg, de tillmätte den ingen nämnvärd betydelse. De visste båda, att olika släktled tänka olika, och de funno det naturligt. De kände icke heller tystnaden som något pinsamt eller tryckande, den var blott det självklara uttrycket för att ingenting hade passerat, som kunde gifva anledning till meningsutbyte. När de pratade med hvarandra var det mest om befordringar i ämbetsverken och om nya hus. Ty Martins fader intresserade sig för sin stad. Om söndagarna gick han ofta långa promenader till aflägsna stadsdelar och såg, hur nya kvarter sköto upp ur jorden, och tänkte på hur Stockholm hade utvecklats sedan hans ungdom; och han fann alla nya hus vackra, isynnerhet om de voro stora och präktiga och hade många fönster och små torn i hörnen. Och då Martin hörde fadern tala om alla dessa fula hus och kalla dem vackra, tänkte han på hur orättvist lifvet är, som just för de bästa och nyttigaste samhällsmedlemmarna så obevekligt stänger vägen till skönhetslandets inre trakter. Ty vägen dit går genom tungsinnet, det finns ingen annan, och det var icke för ro skull den grekiske musikern svarade Alexander: må gudarna aldrig göra dig så olycklig, herre, att du lär dig förstå musik bättre än jag. Men Martins fader hade haft en alltför bekymmersam ungdom och en alltför sträfsam och pliktuppfylld mannaålder för att kunna veta något om det svårmod med hvilket lifvet straffar dem, som mera tänka på skönt och fult och godt och ondt än på det dagliga brödet.

Också denna dag småpratade fadern om ett och annat vid kaffet och cigarren, han talade om en herrmiddag, som han hade varit med på dagen förut och där han hade suttit och varit generad för sin vasaorden; ty han hade gått med det stora, officiella formatet, som var det enda han ägde, medan de andra herrarna hade haft små nätta miniatyrordnar.

”Och på det sättet,” sade han, ”såg jag ju ut som den största token i sällskapet.”

”Ja,” sade Martin, ”skenet var tydligen emot pappa. Men i verkligheten utgjorde de andras miniatyrordnar just det säkra beviset på att deras narraktighet var större, eftersom de för sina ordnars skull hade underkastat sig andra utgifter än de strängt nödvändiga.”

”Ja,” svarade fadern, ”det var också hvad jag tänkte, men jag skämdes i alla fall.”

Samtalet domnade bort. Martin hade kommit att tänka på några ordenshistorier som han hört, om mannen som fick vasaorden emedan han hade skänkt blommor till Sofiahemmet de dagar då drottningen skulle komma dit, och om mannen som fick nordstjärnan för att han köpte ett hus. Men han kom sig icke för att berätta dem, ty då han tänkte närmare efter föreföll det honom möjligt, att dessa historier, som han fann så lustiga, kanske icke skulle göra fullt samma verkan på den gamle, som hade förvärfvat sin orden genom fyrtioårigt, torftigt lönadt arbete i statens tjänst, och som därför knappast kunde undgå att betrakta den med ett visst allvar, om han också skämtade öfver den i ord.

Tystnaden bredde sig omkring dem, fadern rökte sin cigarr och såg ut i mörkret, som lurade bakom fönsterglasen, och Martin satt i tankar. Han tänkte på hemmets historia, hur det som andra hem hade blifvit till och växt och blommat, och hur sedan banden hade brustit, ett efter ett, systern gift, modern död. Den bästa tiden, blomningstiden, det är väl för det mesta den, då barnen nyss ha vuxit upp och de gamla ännu icke äro riktigt gamla. Det är sant, han hade ofta hört gamla kvinnor säga, att den lyckligaste tiden är den, då barnen äro små. Ja, det kan ju så vara, för mödrarna. Men han erinrade sig de åren, då systern nyss hade vuxit upp och skulle giftas bort. På den tiden var det gladt där hemma, ungdom, vänner, musik. Pianot, som nu var stumt, gömde ännu på de gångna årens valser och operapotpourrier, och ofta, när han låg vaken om natten, hörde han ännu för sina öron de norska visor som man sjöng den tiden, ”Han tvær over Bænkene hang” och ”Jeg beder Dig ikke om Rosen paa dit Bryst”. Sånger, i hvilka det ännu lefde ett stycke af hans ungdom, och som nu tycktes honom fyllda af all det förflutnas underliga melankoli. Så hade det med ens blifvit tyst, tystare med hvart år, tills fadern en dag satt ensam med sonen i ett tomt och splittradt hem. Och han betraktade sin far och frågade sig själf: hvad kan jag vara för honom? Oändligt litet, måste han svara. Nästan intet. Hon, som han hade älskat ända från ungdomen, låg nu under jorden, under en liten öfversnöad grå sten, och kunde icke värma hans ålderdom. Elden på härden var på väg att dö ut. Han var den, som borde tända den nya flamman. Han kände, att det är detta de gamla, när lifvet eljest förlöper normalt, ha rätt att begära af de unga: att få se kedjan fortsättas, ett nytt hem, och barnbarn att gunga på knät. Det är så naturen har anordnat det, den sträfvar öfverallt efter att dölja förgängelsen med nytt, ungt lif, liksom vi själfva dölja liken under blommor, förintelsen blir lättare att nalkas så, vägen stupar väl nedåt, men man går den under lek och pjoller, som då man började resan. Men på detta enkla och stora kraf kunde han ingenting svara. Det är sant, han kunde ett och annat, han trodde icke att det fanns någon art af skönhet till i världen som var honom främmande och ingen tanke eller nyans af en tanke, som han icke kunde följa, och dessutom kunde han granska statens räkenskaper, och rita karikatyrer i kanten, och dricka rätt mycket whisky utan att mista bruket af sitt förstånd, och kanske ännu några andra småsaker. Men han kunde icke bygga ett hem. Ingen möjlighet, ingen tanke ditåt. En handtverkare, en arbetare kunde det, men icke han. Han kunde icke trolla fram de fyra tusen om året, som en fattig familj af medelklassen behöfver för att lefva. Och om han också en gång kom därhän, och det skulle han väl göra med åren, då var han redan gammal, och fadern död, och hon, som han älskade, hvad hade det blifvit af henne?

Men det är sant, han visste väl, att den gamle åtminstone icke medvetet ställde något sådant kraf på honom. Tvärtom, fadern förstod klart, hur omöjligt det var. Han hade intet hopp att få se en fortsättning af sin stam, att få åldras i en omgifning af framtid och löften och nya skott. Men Martin förstod, att just detta att han icke ens kunde hoppas, låg öfver honom som en dunkel sorg och gjorde hans skymning ännu mera grå och tom. Han hade eljest haft sorger nog. Af dotterns giftermål hade han endast haft föga glädje. Hennes lilla gosse var död, och hon hade nyligen skrifvit hem, att hon ville skiljas från sin man.

– – – Elden dör ut på härden. Hvem skall tända den nya flamman?

Fadern gick in för att sofva middag.

Klockan var fem, och Martin klädde sig för att gå till henne, som väntade honom. Han klädde sig i sällskapsdräkt, oaktadt de skulle vara ensamma och osedda. Han hade lofvat henne det, ty det var deras bröllopsdag.

*

– – – Hon stod vid toaletten, där två smala ljus brunno framför spegeln, hon hade nyss ordnat sitt rika bruna hår, och innan hon fullbordade sin klädsel for hon ett tag med pudervippan öfver ansiktet för att dämpa den hetaste rodnaden. Han satt bakom henne, i ett soffhörn, men deras blickar möttes i spegeln och fastnade i hvarandra med ett långt leende. Ljuslågornas darrning och afståndet, som spegeln förlängde, gjorde detta leende hemlighetsfullt och skumt. Och långt inne i det mörka djupet bakom spegelsglaset dansade en grön gnista från smaragden på hennes finger.

”Är du färdig snart?” frågade han. ”Klockan är snart half åtta. Jag är rädd att vi gå miste om spöket.”

Det var Hamlet de skulle se.

Hon vände sig om och strök honom öfver ansiktet med pudervippan, så att han blef hvit som en Pierrot.

”Dumma Pierrette,” sade han och torkade bort pudret med hennes näsduk, ”ser du inte att jag är blek nog ändå.”

Hon böjde sig ned, tryckte hans hufvud mot sitt bröst och kysste hans hår.

”Jag är så glad,” hviskade hon, ”för att det är min bröllopsdag i dag, och för att jag får gå med dig på teatern och sitta i en liten vrå, där ingen ser oss.”

Han smekte sakta hennes hand. Han kände ett hemligt styng i hjärtat, då han hörde henne tala så; ty han anade och visste, att om det hade varit någon möjlighet, så hade hon långt hellre velat sitta med honom på en plats, där alla kunde se dem. Men han trodde icke att hon hade tänkt på detta nyss. Aldrig hade hon under det år som gått låtit undfalla sig en antydan om giftermål, och hon visste ju också alltför väl hur omöjligt det var. Men själf kunde han aldrig upphöra att känna det som en hemlig skam, att det icke stod i hans makt att skänka henne den lycka, som ligger i en aktad och säker ställning och i att icke behöfva dölja något för världen. Och han kände det så, icke emedan det i någon vrå af hans själ låg kvar någon föreställning om en plikt att uppfylla eller om något förbrutet som skulle godtgöras, utan emedan han hade fått henne oändligt kär och gärna hade velat göra lifvet ljust för hennes öga och jämnt för hennes lilla fot, som hade haft så steniga vägar att gå, att det icke var underligt om den till sist hade trampat litet snedt på skon.

Men han slog bort dessa tankar, han ämnade likväl icke fresta det omöjliga, han var ingen stark man, som kunde taga henne i sina armar och bryta väg för dem båda. Och hon hade ju valt själf. Hon hade också känt starka män, sådana män om hvilka kvinnorna bruka säga: det är en verklig man; och om hon hade velat, kunde hon ha gifvit sin kärlek åt någon af dem, de skulle icke ha försmått den. Men hennes innersta instinkt hade stött henne tillbaka med spådomar om olycka och skam. Ty, eget nog, just de starka männen handla blott sällan så, som han hade velat handla om han kunnat, de äro starka just emedan deras känslor alltid till sist, när det verkligen gäller något, gå i förbund med deras fördel, och de veta för det mesta att bättre placera sin styrka. Nej, de hade ingenting annat att göra, de två ensamma och förfrusna, än att tacksamt och utan alla kraf på det omöjliga värma sig vid den lycka som fallit i deras händer och välsigna den dag, då de första gången drefvos samman af blodets röst som sade dem, att de passade för hvarandra och att de skulle kunna vara hvarandra till glädje. I hemlighet dröjde han likväl ofta och gärna vid den aflägsna drömmen att en gång, om många år, kunna gifva henne ett hem. Tanken på att hon vid den tiden redan skulle vara en gammal kvinna skrämde honom icke. Han hade en känsla af att hur tiden ilade, om hon än fick rynkor vid

ögonen och grått i håret, aldrig kunde hennes unga, hvita kropp bli gammal, den skulle ständigt förbli smärt och ung och varm som nu, och hur åren gingo och vinter efter vinter snöade ned hans ungdom och prickade hans själ och hans tanke med isnålar, alltid skulle hans hjärta som nu värmas vid hennes hjärtas slag, alltid skulle det när de båda möttes slå upp en gnista af den heliga eld, som värmer all världen.

Och medan han tänkte på allt detta, följde han med ögonen hvarje rörelse af hennes smala hvita armar framför spegeln, åter sökte hans leende hennes, hon nickade åt honom med ett skimmer af hemlig lycka öfver hyn ännu under pudret, och långt inne i dunklet såg han sitt eget ansikte med af ljusskenet maskaktigt skärpta drag nickande till svar som en kinesisk docka.

”Vi ha ju ingen brådska,” sade hon. ”Vi törs i alla fall inte krypa in i vårt lilla hål förr än ett bra stycke af första akten redan har gått, eljest kunde vi möta några bekanta i korridoren.”

”Nej, du har rätt,” svarade han.

Han hade för resten också tänkt på det.

”Man måste ha tankarna med sig när man har det ställdt som vi,” nickade hon, ”det är annat än att sitta och hänga med näsan öfver en bok. Men är det inte nästan ett trolleri, när man tänker efter, att vi verkligen ha fått vara i fred ett helt år, och att ingen vet något! Jag tror till och med att folk talar mindre illa om mig nu än förr. Alla ha blifvit så vänliga mot mig, både kamrern och kassörn och flickorna på kontoret. Men det är kanske därför att jag har blifvit vackrare än förr – har jag inte? De se visst på mig att jag är lycklig, det stämmer dem mildt och gör dem blida och goda mot mig utan att de ana orsaken. Om de finge veta den!...”

Martin höll icke af att höra henne tala om sin lycka. Det var något annat att läsa den i hennes ögon och hennes hy och att känna den i hennes kyssar, han trodde på den då, och ingen skrift kunde vara honom kärare att tyda än den. Men då han hörde henne tala om den, kände han det tungt öfver bröstet af bitterhet och beklämning vid tanken på hur litet han i verkligheten hade att gifva henne och hur full af brister och skavanker hennes stackars lycka var, och han visste, att de korta minuter hon tillbragte med honom för henne fingo en så het färg just emedan hon måste betala dem med långa dagars och nätters ångest, ångesten för att plötsligt mista det, som hon hade vågat så mycket för att vinna, ångesten för att allt med ens kunde vara slut en dag och lyckoguldet vissna blad och hon själf ensammare och fattigare än någonsin förr. Denna ångest lämnade henne egentligen aldrig, han visste det. En gång, det var icke så länge sedan, hade de stämt möte med hvarandra hos honom. Timmen närmade sig, han väntade henne, det ringde på dörren och han skyndade sig att öppna; men det var icke hon, det var en af hans vänner som kom för att sitta och prata en stund. Han kunde icke svara att han var upptagen eller att han väntade ett besök, vännen skulle ha mött henne i trappan och förstått alltsammans, han sade i stället att han just var på väg ut i ett angeläget ärende, han kastade på sig rock och hatt, och de följdes åt. De hade icke kommit långt utanför porten innan han såg henne komma på gatan, hon fäste en villrådig och förskrämd blick på honom, och han hälsade på henne i förbigående, artigt och litet främmande, så som han måste hälsa för att icke röja henne. Han vek in på en sidogata för att bli af med vännen, och efter ett par minuter kom han på omvägar tillbaka till sin port. Hon gick därutanför, i regnet och smutsen. Han tryckte sakta hennes hand, och de följdes åt upp. Men då hon kommit innanför dörren såg han, att hon skakade af gråt.

Det behöfdes inga förklaringar, hon hade redan förstått sammanhanget, men hans korta och kyliga hälsning i förbigående, medan han pratade med en främmande herre, hade varit nog för att pressa upp den hemliga ångesten i hennes blod, hon måste ha luft, hon måste gråta, och hon grät länge och stilla i hans armar.

Ja, deras stackars lycka, mycket hade den skänkt dem, men ordens klara och torra belysning tålde den icke, den for icke väl af att man talade om den. Det lugn, som följer med ett lif sådant att det kan visas upp för mängden och gillas af den, kunde all hans ömhet icke skänka henne, och den kunde icke hindra henne från

att stundom i ensamheten känna blygsel och samvetsagg. Ty emedan lifvet hade visat henne två olika ansikten, som hon icke kunde se något sammanhang emellan, hade hon icke ett samvete, utan två. Det ena sade henne, att hon hade handlat rätt och att det en gång skulle komma en tid, då ingen längre kunde förstå hvarför man fordom hade höljt in kärleken mellan man och kvinna i skam och smuts och kallat den synd. Men det andra, det sade ingenting om framtiden, det steg djupt upp ur det förflutna, det talade med den döda moderns röst och med röster från hemmet i skogen och från barndomen, då hon ingenting visste om världen och sig själf, då allt var så enkelt och man bara behöfde vara snäll, så gick det nog bra. Och kvällar, då han nyss hade lämnat henne och hon satt ensam i sitt hyrda rum med främmande, dumma möbler, bland hvilka toalettbyrån med empirespegeln och den gröna stenskifvan var det enda som var hennes och det enda som påminde om barndomshemmet, steg detta gamla samvete upp och hviskade många gemena saker i hennes öron, det hviskade, att både de kvinnor, som gifta sig med motbjudande män för att bli försörjda, och de stackars flickor, som sälja sin kropp af nöd, voro bättre än hon; ty de hade åtminstone en ursäkt, och hon hade ingen. Och det hjälpte icke, att hon tänkte på sin stora kärlek och försvarade sig med den, det gamla samvetet hade mycket väl reda på sig, och det hviskade till svar, att det icke var han som hade tändt branden i hennes blod, den branden hade hennes eget begär blåst upp, det onda var hos henne själf, och hon var en förkastad varelse och borde piskas med ris i rådstun, som man gjorde förr i världen med lösaktiga fruntimmer. Och ännu värre saker hittade samvetet på och hviskade i hennes öra, det hviskade att han, som hon älskade, snart skulle tröttna på henne, ja att han redan hade tröttnat och att han föraktade henne i sitt hjärta, för att hon alltid var så villig till synd och aldrig hade nekat honom något.

Han visste allt detta, ty hon gaf honom alltid del af sina bekymmer. Och alltid stod han lika undrande och förvånad inför denna tankegång: att samma begär, som hos mannen var så naturligt och enkelt och lika lätt att tillstå som hunger eller törst, för kvinnan skulle vara en brännande skam, som måste kväfvas eller döljas – denna tankegång, som han aldrig hade kunnat fatta med sin känsla, om han än på eftertankens väg kunde följa den ända upp till dess ursprung borta i de äldsta tidernas skymning, då kvinnan ännu var mannens egendom och då det sinnliga hos henne väl var tillåtet, ja berömvärdt, för så vidt som det gaf uttryck åt hennes undergifvenhet under ägarens vilja, men brottsligt och skamligt om det framgick ur hennes egen. Och så djupt sitter denna tankegång ännu rotad i männens hjärtan, att man i böckerna och i lifvet blott sällan får höra en man tala om en kvinnas ömma begär annat än med hån och löje, så vida de icke gälla honom själf och svara mot hans egen lust, och ofta icke ens då. Och så djupt sitter den ännu fast hos kvinnan, att ärbara fruar icke sällan i hemlighet känna blygsel öfver att de älska sina män och längta efter deras famntag, ja, han erinrade sig, hur han till och med en gång hade hört en allmän flicka indela sina likar i anständiga och slamsiga, och med de anständiga menade hon dem, som uteslutande tänkte på betalningen. Och i verkligheten var denna indelning riktigare och djupare än hon själf anade; den hade sin rot i årtusendens från ett släktled till det nästa ärfda kvinnopolitik, sådan nödvändigheten hade dikterat den från begynnelsen, nödvändigheten som bjöd att icke med gifmildhet och slöseri sänka kursen på den vara, som var den svagares enda maktmedel och det enda som kunde rädda henne från att alldeles trampas ned af den starkare. Och om den stackars glädjeflickan hade varit litet mera bibelsprängd, skulle hon till stöd för sin indelning också ha kunnat åberopa sig på profeten Hezekiels ursinniga förbannelser öfver den lättsinniga Ahala, som icke var såsom andra skökor, ”dem man med penningar köpa måste”.

Han förstod allt detta rätt väl, lifvet var för snålt för att kvinnorna skulle kunna vara frikostiga, och han dömde ingen af dem, icke ens de ärbara. Men han höll af sin gifmilda väninna och tröstade henne så godt han kunde de dagar, då de stridiga rösterna i hennes inre hade skrämt henne och fyllt henne med ångest, och det var icke heller svårt för honom, ty då han var hos henne kände hon ingen fruktan. Men han visste också att det var dagar, ja veckor, då hon gick i en förtärande oro för att hon skulle kunna få barn, trots allt. Och han dolde icke för sig själf, att detta är den sjuka punkten i all hemlig kärlek. Han såg klart, hur ojämnt spelet alltid blir när man kommer i närheten af denna punkt, hur all risk och fara i verkligheten ligger på kvinnans sida, och åter blygdes han i hemlighet öfver att det icke stod i hans makt att dela det bittra med

henne så, som han delade det ljufva. Risken att få barn var först och främst hennes, och om den också undveks, så var saknaden och tomheten af att icke kunna tillåta sig moderskapets lycka också hennes, och det skar honom i hjärtat då han en gång i skymningen såg henne taga ett främmande barn från gatan i sina armar och kyssa det. Men för henne skulle moderskapet ha inneburit ett förfärande elände, sådan världen nu en gång var.

Ingendera af dem var emellertid bortskämd af lifvet, de hade lärt sig att icke begära någon hel och oskadad lycka, och kärleken hade hjälpt dem att taga allt detta så, som det måste och skulle tagas.

Hon var färdig nu, hon släckte ljusen framför spegeln och väntade ett par minuter i mörkret, medan han gick före henne ned på gatan för att ingen skulle möta dem tillsammans i trappan. På gatan vågade de någon gång gå i hvarandras sällskap, sedan det var mörkt, isynnerhet om det var disigt i luften eller regn och snö. Och denna kväll föll snön så tätt och hvitt, att ingen skulle kunnat känna igen dem. Som skuggor utan namn och åtskillnad gledo människorna förbi dem i den hvita natten. Tätt slutna till hvarandra, namnlösa själfva och groft typiska som de parvis förenade skuggfigurer barnen bruka klippa af ett hopvikt papper, banade de sig väg genom snön, hon höll hans arm tryckt mot sitt bröst, och de tego båda.

*

Det var mörkt i salongen, och Martin hade skjutit upp gallerluckorna. Ingen kunde se dem, och där han satt i sin vrå kunde han icke heller se något af hvad som försiggick på scenen, han hörde blott vers och repliker kastas ut i mörkret och såg eller trodde sig se deras verkan på parkettens slingrande rader af bleka människomasker – en sluttande rabatt full af stora, besynnerliga blommor, färglösa som de plantor bli, hvilka lefva utan sol, och icke vackra just, där de sakta rörde sig som under en ohörbar vind eller nickade till då och då på sina stänglar.

Han tyckte sig känna igen dem alla, antingen han nu verkligen så ofta hade mött dem på den gatans och de offentliga lokalernas scen, på hvilken han själf var en kompars liksom de, att deras ansikten hade glömt sig kvar i hans minne utan att han visste det, eller det berodde på människoansiktenas benägenhet att samla sig i ett fåtal typer, så att man blott sällan tycker sig möta ett verkligen nytt ansikte.

Och några af dessa ansikten kände han för öfrigt mycket väl. Där borta satt ju Henrik Rissler, hans vän ända från ungdomen. De träffades sällan numera, och det var skada, ty Martin kände ingen, som förstod sig bättre på vänskap, tankar och cigarrer än han. Men han var gift nu, sedan flera år tillbaka, och lefde ständigt på flyttande fot. Han hade ännu icke hunnit till slutet på de nygifta hushållens eviga odyssé från en fuktdrypande våning till en annan, alltid långt ute i periferien, från Vasastaden till Söder, från Söder till Kungsholmen. Men Martin kände med sig att de skulle komma att finna hvarandra än en gång, om lifvet blott ville ge dem bägge litet mera ro.

Och där, ett stycke längre ned, det lilla rynkiga ansiktet, som erinrade om ett barns och något om en gubbes också, var det inte också en gammal skolkamrat, var det inte Josef Marin? Han blef aldrig präst, som han skulle försöka bli för att göra sin gamla envisa mor till viljes. Men han blef aldrig riktigt befästad i tron. Ty väl är det ofta med tron som med aptiten, att den kommer medan man äter; men han hade aldrig hunnit dit, där ätandet egentligen börjar, och det fanns kanske också på botten hos honom en törst efter uppriktighet som gjorde den banan litet för besvärlig. Nu var han varieté- och begrafningsrescensent i en stor tidning. Han skref oförbehållsamt hvad han tänkte och bemödade sig om att tänka så, som han trodde att redaktören tänkte; och redaktören, som var en satans karl och tänkte hvad han ville, beflitade sig om att tänka så, som han föreställde sig att bildadt och förmöget folk i allmänhet tänkte. Och emedan dessa grundsatser alltid hade varit de bestämmande inom tidningen, hade den blifvit omtyckt och ansedd och mycket gammal och vunnit ett stadgadt rykte för omutlig redbarhet och opartisk sanningskärlek.

”Egentligen kunde jag lika gärna ha blifvit präst,” hade han sagt till Martin en dag, litet vemodigt, då de växlade några ord med hvarandra i ett gathörn.

... Och där, långt uppe i fonden, den bleka smala kvinnan, var det inte för henne han hade brunnit några vårkvällar för många år sedan, Harriet Skotte? Han hade visst skrifvit ett bref till henne också, som aldrig blef afsändt. Ja, den tiden ... Lifvet hade visst farit litet illa fram med henne sedan dess, hon såg inte lycklig ut. Hon var gift nu, och mannen satt bredvid. Han är fetlagd och mycket välklädd och ser ut som om han vore lackerad. Stackars litet barn, hon har det inte riktigt godt med den äkta herrn, det ser man på honom ...

Och han såg andra ansikten, kvinnor, som han kände en smula ehuru de icke kände honom, unga kvinnor som han behöll i vänligt minne emedan de någon gång utan att veta det hade gjort honom en smula rikare och lyckligare genom att sväfva förbi honom på gatan som solbelysta skyar ... Därnere satt en, som han kände väl igen, ty hon hade en gång märkt hans blick, och hon hade dragit åt sig kjolarna och gifvit honom ett ögonkast, som om han varit en mördare i Jack uppskärarens specialitet. Stackars lilla dam, tiden går, hon är inte ung längre, ty hon var redan då i sin efterblomnings tid, och nu får hon väl inga sådana blickar mer, när hon går utför Sturegatan ...

Han var trött af att lyssna till ett och se på ett annat, de djupa och underliga gamla orden, som ljödo från scenen, sade honom i detta ögonblick intet, och han tyckte sig läsa i maskerna där nere i parketten, att orden studsade ohörda tillbaka också från dem och att de knappast uppfattade mera af hvad som försiggick på scenen än det rent pantomimiska. Man var redan inne i femte akten, han lutade sig tillbaka i sin vrå och lät de båda dödgräfvarna kasta boll med vitsar och dödskallar som det roade dem bäst och sökte i dunklet sin väninnas blick. Men han fångade den icke, ty hon kunde se allt från sin plats och tog icke sina ögon från scenen. Och åter fingo orden färg och lif för hans öron, då han såg spänningen i hennes ansikte, och hela denna kyrkogårdsscen, som han icke kunde se, men som han kände så väl, tyckte han sig se speglad i hennes blick. Han såg Hamlet stå där i sin mantel af natt och gåtor och med Yoricks skalle i sin hand, han såg liktåget, kistan som sänktes ned, och drottningen, som strödde blommor i grafven: ljuft åt den ljufva! Han såg det sällsamma uppträdet i grafven, de båda männen som brottades därnere, och han hörde Hamlets röst: jag älskade Ofelia!

Hvad vill han, vill han rifva henne upp ur grafven? Om hon icke vore död, om hon reste sig ur kistan nu, röd och vaken som efter en lugn sömn, skulle han då taga henne i sina armar och bära henne bort och älska henne till dagarnas ände? Nej, det är inte så han menar. Han sade en gång, redan då hon ännu lefde: min fröken, jag älskade er fordom. Han var dock ingen vanlig flyktig kavaljer, han hade icke glömt henne för en annan hofdam med smalare lif och större bröst, och likväl kunde han säga: jag älskade er fordom. Han kunde kanske säga det om mycket. Han hade också älskat solen, och blommorna och träden. Den blå luften hade han älskat, och vattnet och elden och den goda jorden. Han hade älskat allt detta, till alla fyra elementen och till lifvet självt hade han kunnat säga: jag älskade er fordom. Men det hade blifvit annorlunda sedan, det var något som smög sig emellan allt detta och honom, något som tog honom i sin makt utan att fråga om lof och sköt undan allt det andra, solen och blommorna och kvinnorna och kvinnan, långt bort, så att han knappast såg det mera, annat än som genom en dimma ... Och då han nu såg liktåget komma och hörde att den döda var den, som han hade älskat, mindes han plötsligt hvad han hade ägt och förlorat, men han visste också, att han hade förlorat henne och allt, långt innan hon var död, och självfva förlusten tycktes honom blott i första ögonblicket verklig, i det nästa såg han också den långt bortifrån, genom en dimma ...

– – – Martin hade slutit ögonen, och då han öppnade dem på nytt, såg han själf allt som genom en dimma, parketten och de hvita maskerna därnere och henne, som han älskade. Och hon tog hans hand och smekte den sakta mellan sina båda varma händer och hviskade till honom:

”Säg, hvad tänker du på?”

*

Vinternatten sof omkring dem. Det snöade icke längre, i en hvit måndimma gingo de hemåt genom snödrifvorna, in genom hennes port och uppför trapporna. Det ljusnade mer och mer ju högre de stego. De stanade vid ett trappfönster, midt i månfloden, och sågo ut. Det mesta af dimman var nedanför dem nu, den låg svept kring gårdarna och tomterna därnere, men i de öfre luftlagren var det nästan klart, blåaktigt och ljust som en augustinatt. Det stod en vid ljusring kring månen, och i det bleka ljuset låg världen som infrusen och förstenad, ur dimhafvet därnere reste sig en ensam gafvelmur utan ett fönster, den sög åt sig månens kalla blick och stirrade blindt och tomt tillbaka. Det gick en frossbrytning genom dem båda, de tryckte sig hårdt intill hvarandra med ögonen slutna, och allt blef borta för dem i en kyss. Det blef en lång och underlig kyss. Han kände hela sin varelse lösas upp, och han hörde klockringning i öronen, aflägset som från en liten landskyrka långt borta, mellan hagar och sädesfält. Det blef som en söndagsmorgon, han såg en krattad sandplan, pioner lyste rödt från rabatterna, hvita och gula fjärilar fladdrade kring buskarna och gräsen, och han hörde suset af stora träd. Han gick med henne mellan träden, men genom kronornas sus gick det redan ett vinddrag af höst, de gula fjärilarna voro gula blad, och några voro redan svarta af frosten. Vinden förde med sig afbrutna tongångar och ord, än liknade det torra hvardagsord och än förstulna hviskningar om något som måste hållas hemligt, och med allt detta blandade det sig som ett eko af skådespelarens sällsamma tonfall nyss, då han sade: jag älskade Ofelia! Men han släppte icke hennes mun, allt djupare sjönko de in i hvarandra, han tyckte sig på resa genom rymderna, i den hvita måndimman brann en röd stjärna, först matt och slocknande, sedan starkare och allt mera nära, den växte och vidgade sig till en flammande brunn af eld, och han sög sig fast vid den med sina läppar. Och han tyckte sig förbrinna utan smärta, lågorna svalkade hans tunga som ett syrligt vin; och allt, mättnad och hunger, törst och svalka, solens hälsa och mörkrets ångest, dagens klara tanke och nattens månsjuka grubbel, all jordens lust och elände tyckte han sig suga ur denna brunn.

Ur FRÄMLINGARNA

(1903).

DET BLÅ ANKARET.

I.

I salen gick dansen; men i det halfskumma rökrummet sutto några herrar som icke dansade. De yngre hade hvita blommor i knapphålen, de äldre hade ordnar. I ett soffhörn satt en man litet för sig själf; han satt helt tyst och log som åt en lycklig dröm. Hans ansikte var brunt, men hans panna var hvit. Hans frack var lika korrekt som någon annans, och han hade också en hvit blomma i knapphålet. Men vänstra handen, som hängde ned öfver soffkarmen, var tatuerad med ett blått ankare.

Egentligen var det ingen bal, det hade varit middag, och man dansade efteråt.

En man med en orden stannade framför honom:

”Ni dansar inte, herr Fant?” sade han.

Fant svarade:

”Jag dansade nyss med fröken Gabel.”

Men då han sade detta, kände han att han rodnade. Hvarför skulle han också säga: med fröken Gabel. Det kunde ju vara likgiltigt hvem han hade dansat med. Då han nu tyckte, att han hade sagt en dumhet, blef han ond på mannen, som han hade sagt den åt, och satte sig att stirra på hans orden utan att säga något. Och emedan det var en utländsk skojarorden af värsta slag blef mannen generad och hostade torrt och gick sin väg.

Fant satt kvar och stirrade in i en spegel på väggen snedt öfver. Men det var icke sig själf han såg i spegeln. Det var danssalens ljusflod och kvinnornas buktande linjer. Ljudlöst tycktes de röra sig i musikens takt. Se deras röda munnar, se armarnas hvita böjningar – – –

Där var hon åter. För tredje gången gled hon förbi öfver spegelglaset. Det var kusinen hon dansade med. En pojke, nyss student – nå.

Nej, han kunde icke sitta stilla, han kunde icke se på det mera. Det betydde ju ingenting att han dansade med sin kusin, men han kunde inte se på det, han reste sig och gick ut ur rummet.

Någon frågade:

”Hvem är den där herr Fant?”

”Han har uppfunnit något, en gasbrännare, tror jag. Han är redan på väg att bli förmögen.”

”Men har ni sett,” sade mannen som hade en utländsk orden, ”har ni sett, att han har ett blått ankare tatueradt på ena handen?”

De brusto plötsligt i gapskratt.

II.

Han dref af och an genom rummen. Han kom ut i tamburen. Ett par vasaridader sutto på vedlåren och talade om affärer, medan de gestikulerade med två stora cigarrer, på hvilka de hade låtit maggördlarna sitta kvar. De tystnade då han gick förbi.

Han kom in i ett litet grönaktigt och halfskumt rum. Från taket hängde på en smal snodd en enda glödlampa, hvars ljus fördunklades af blå och gröna pärlfransar. På en spegelbyrå med grön stenskifva satt en kinesisk porslinsgubbe sofvande på sina korslagda ben.

Hur underligt aflägset musiken ljöd – liksom nedifrån, underifrån –

Han satte mandarinens hufvud i rörelse med en liten stöt af sitt lillfinger. Två speglar upprepade i en oändlig serie det gula hufvudets bleka och sömnsjuka nickningar.

Nu tystnade den, musiken – –

Plötsligt stod hon där, midt i rummet. Han hade icke hört henne, då hon kom. Hon räckte bägge sina händer emot honom, han tog dem och drog henne till sig i en kyss, men hon gjorde sig lös nästan strax:

”Det kommer någon,” sade hon.

De lyssnade. Röster närmade sig och drogo sig åter bort.

När det var tyst omkring dem, tryckte hon sig intill honom i en lång kyss. Och han tänkte medan hon kysste honom: Detta är lifvet. Detta är evigheten.

Långt borta, i en grön skymning, nickade mandarinens bleka hufvud.

”Som du kysser ingen,” mumlade han.

”Som du kyssa många,” svarade hon leende.

Och han tänkte för sig själf: hon ler, för att jag skall förstå att hon skämtar och att hon aldrig har kysst någon annan.

Medan han smekte hennes små händer mellan sina, märkte han att hon betraktade hans vänstra hand.

”Du ser på ankaret,” sade han. ”Det är sant, det är inte vackert. Och det går aldrig bort.”

Hon tog hans hand och betraktade nyfiket de blå prickarna, som bildade ett ankare. Men hon sade ingenting.

”Det var i Hamburg det gjordes,” sade han. ”Jag var skeppspojke på ett fartyg. Vi hade gått i land och kommit in på en krog vid hamnen. Jag minns det så väl alltsammans, dimman och de många masterna i hamnen och hur det luktade från fletherna. Mina kamrater voro tatuerade, både på händer och armar och på kroppen, och de tyckte att jag också borde tatuera mig. Jag kunde icke neka. Eljest hade de trott att jag var rädd för smärtan, ty det gjorde mycket ondt. Men jag tyckte också att det var stil på det: jag var ju bara fjorton år.

”Är du tatuerad på kroppen också?” frågade hon.

Han svarade leende och litet motvilligt:

”Ja, på bröstet har jag ett fartyg och en fågel, som skall föreställa en örn. Men det är mera likt en tupp.”

Hon såg honom länge in i ögonen, lyfte långsamt upp hans hand till sina läppar och kysste det blå ankaret.

III.

Det gick år; och en dag sade Richard Fant till sin hustru, när de höllo på att kläda sig för att gå bort till middag:

”Ser du, jag tror att det blå ankaret börjar blekna. Det är kanske på väg att försvinna helt och hållet.”

”Å, det är nog inte så väl,” svarade hon.

Hon hade egentligen sina tankar på annat håll. Hon tänkte på sin kusin, Tom Gabel, som var attaché vid beskickningen i Madrid: Han hade varit hemma på besök ett par månader nu, och han hade lofvat att komma och hämta dem till middagen, de skulle åka tillsammans.

”Skynda dig nu,” sade hon, ”så att inte Tom behöfver vänta på dig.”

”Jag är redan färdig,” svarade han.

Han hade satt sig i en vrå i skuggan, fullt klädd. Hon vände sig om och granskade hans dräkt.

”Du har glömt din orden,” sade hon.

”Jag vill inte ha min orden,” svarade han.

”Men Richard! Tänker du verkligen vara så ohöflig mot Tom, som har skaffat dig den?”

Han gick efter sin orden. Det var icke en af de allra sämsta, icke Kristiorden eller Nichan Iftikar. Det var en medelgod orden; en rätt bra orden. Och han fäste den på sitt frackuppslag med en känsla af att han kanske verkligen behöfde den, eftersom han hade ett blått ankare på vänstra handen.

IV.

Det blef dans efter bordet; men Fant blef sittande i ett soffhörn i rökrummet. Vid hans sida satt den man, som han fordom hade förargat genom att stirra på hans utländska orden; men han var nu kommendör. De hade blifvit goda vänner och kallade hvarandra för du, när de sade något åt hvarandra; men de sade ingenting. De sutto blott i hvar sitt hörn af soffan och rökte stora cigarrer med maggördlar och förstodo hvarandra fullkomligt.

Läkarna hade förbjudit Fant att röka starka cigarrer, ty han hade ett dåligt hjärta. Men han hade just tändt den tredje efter middagen.

I spegeln på andra väggen, midt emot, såg han de dansandes hvirfvel och ljusfloden från salen. Han hade ofta undrat öfver hur det kom sig, att de tycktes dansa liksom på filt eller på en mjuk gräsplan, ljudlöst. Han förstod nu, att det berodde på att han såg det i spegeln. Emedan bilden träffade honom från ett annat håll än larmet och musiken, ställde han dem icke i samband med hvarandra, och öfver de golftiljor, som spegeln återgaf, tycktes dansen gå utan buller. Se de unga flickornas hvita klänningar, se deras flämtande bröst – – –

Han erinrade sig att han en gång hade sett henne, som nu var hans hustru, sväfva förbi som de, i en ung flickas enkla hvita dansklänning. Hon var annorlunda klädd nu.

Se, där var hon ju med honom, kusinen. Hon blef stående ett ögonblick i dörröppningen, upprätt, spenslig och smärt som alltid. Hon tycktes alldeles naken under det styfva, brokiga sidenstycke, i hvilket hon hade svept in sin kropp, och som blott hölls tillsamman af några spännen vid skuldrorna och midjan. Och de böjde hufvudena samman och hviskade.

Nej, han måste röra på sig en smula ... räta litet på benen ... Det är inte bra att sitta för länge stilla efter en stark middag och röka tre svarta cigarrer.

Han tände den fjärde och började drifva af och an genom rummen.

Han kom ut i tamburen. Tre unga herrar med hvita blommor i knapphålen sutto på vedlåren med cigarretter i mungiporna och pratade om fruntimmer; men de tystnade då han gick förbi. Han öppnade dörren till det lilla gröna kabinettet och gick in. Det var tomt. Han satte mandarinens gula hufvud i rörelse med en stöt af en fingerknoge och gick fram till fönstret.

Fönsterglaset andades rimfrost och vinterkyla. Han blåste på rutan tills det blef en glugg mellan isblommorna, lade ögat till glaset och såg in. Himlen var svart och gnistrande af stjärnor. Högst uppe stod Karlavagnen på ända med stången i vädret.

Det var sent, alltså.

Han kunde icke förmå sig att lämna rummet, ty han kände en bitter och frätande längtan efter sin hustru och efter kyssen från fordom, kyssen under det blågröna ljuset från den ensamma glödlampans pärlsnodder, kyssen, som mandarinen hade bevittnat i sin nickande halfslummer. Om hon ville komma nu, just nu? Ingen kunde kyssa som hon, nej ingen. Han hade kysst andra kvinnor, sedan hon icke älskade honom längre, men han hade glömt dem alla, han skulle icke känna igen dem om han mötte dem på gatan. Om hon ville komma! Ja, om hon också kom för att möta den andre, äfven då skulle han taga hennes tvungna och bedrägliga kyss för en lycka, äfven då – – –

Han lyssnade. Det hördes hviskande röster utanför dörren, men de tystnade med ens och blefvo borta.

Han kände något besynnerligt åt hjärtat, han kände att han inom ett par sekunder skulle ligga utsträckt på mattan, utan medvetande, men han höll sig ännu upprätt, och plötsligt hörde han från tamburen, där de unga herrarna rökte cigarretter på vedlåren, en mycket tydlig röst som sade:

”Nå, det är ju för resten naturligt. Man kan inte begära att hon skall vara kär i en person som har ett blått ankare tatueradt på ena handen.”

V.

Likkistan stod midt i rummet. Den svartklädda kvinnan gick af och an, af och an.

”Nej, han kommer inte – – ”

Då han ändtligen kom, sade han:

”Förlåt mig, min älskade. Jag blef fördröjd af en person som kom på besök ...”

Hon nickade stelt. Hon trodde honom icke, eftersom han icke kysste henne.

Och han sade, när han fann att de båda hade stått alltför länge tysta:

”Jag måste resa i morgon. Jag har fått telegram från ministern. Men jag svär dig, att jag skall komma tillbaka,” tillade han med litet lägre röst, som om han icke ville att den döde skulle höra det.

Hon förstod att han ljög och att han aldrig ämnade återse henne. Och hon nickade.

”Farväl,” sade hon.

Då han hade gått, gick hon fram till den dödes hufvudgärd och betraktade honom, utan att tänka på något vidare, ty hon var alltför trött. Men medan hon stod där, erinrade hon sig plötsligt att hon hade älskat honom. Hon hade också älskat andra män; men det föreföll henne nu, som om hon hade älskat denne mest. Och vid denna tanke kände hon gråten stiga upp långt nedifrån hjärtat; hon tog hans vänstra hand, den med det blå ankaret, och vätte den med sina kyssar och sin gråt.

SPELARNA.

I.

Ivan Glas satt vid den lilla vinstugans enda fönster och stirrade rätt ut i luften. Det började redan skymma, en gulaktig skymning, öfver det stora, folktomma torget där utanför. Dörren stod vidöppen, den kvafva luften strömmade in och fyllde rummet med gatornas och torgens alla fräna dunster, ty dagen hade varit varm. Midt på torget stimmade några människor samman kring en spårvagn, som stannat, och nu i skymningen hade det kommit något irrande och osäkert öfver deras rörelser. På trottoaren under fönstret stodo en ung man och en ung kvinna ur arbetsklassen och kysste hvarandra med ögonen dimmiga af kärlek och öl. Ivan Glas såg på allt detta och såg det likväl icke, ty han hade plötsligt kommit att tänka på döden.

Han hade haft en jäktande dag. Medan alla hans vänner och äfven den dam, som han älskade, voro bortresta, höllo affärerna honom kvar i staden med dess hetta och sot och banker och kommanditbolag. Han hade ätit middag med en af sina affärsvänner, de hade talat om aktier och ansträngt sig att dölja hvad de tänkte om hvarandras ställning, och först sedan de skilts åt hade han känt sig riktigt ledig, men också först då riktigt ensam. Så hade han sökt en fristad där i bodegans fönstersmyg vid ett glas vin och en cigarrett. Men där, ur

ödsligheten omkring honom och ur den grågula skymningen därute, hade det plötsligt kommit öfver honom en oro nere i hjärttrakten och en känsla som af att Döden gick och strök i hans närhet. Cigarretten, som han rökte, stack honom i näsan med en doft af något förflutet, en arom, som han kände igen från fordom, från en tid då världen och han själf voro unga; den förde med sig dagrar och stämningar, som nästan ängslade honom genom sin tydlighet, och som krydda på det hela smög det fram liksom en aning om att han egentligen redan var död, att han hade varit det länge, och att det bara var en liten formalitet som fattades ... Nej, han kunde inte reda ut det riktigt, och det lönade kanske heller inte mödan.

Han gick ut kring gatorna på nytt. Det var för tidigt att gå hem, och han kände heller ingen lust att supera.

Han blef stående i ett gathörn.

”Hvar är det nu mitt öde väntar mig?” frågade han sig själf. – ”Skall jag gå åt höger eller åt vänster?”

Han räknade på västknapparna: höger, vänster, höger vänster. Det blef vänster, men han vek af åt höger.

”Det finns många knep,” sade han till sig själf. ”Och ibland kan man lura ödet ...”

”För öfrigt,” tänkte han, ”hvem vet om det är mig det gäller ...”

Han hade haft liknande känningar en gång förr. Det var på en kamratfest på ett utvärdshus, för många år sedan. Den gången blef det en af hans vänner, som trillade ned från kuskbocken på hemvägen, då han ville köra i stället för kusken, och bröt nacken af sig. Stackars Gösta, en så glad och treflig pojke ...

Plötsligt stannade han vid att han hörde sitt namn nämnas: Ivan Glas!

II.

Det kom uppifrån, från en balkong. Nå, han stod ju utanför klubben! Hans egen klubb, där han var sexmästare. Han nickade åt mannen på balkongen och gick in. Han hade med ens glömt sin oro och sina onda aningar. Det fanns intet ställe där han trifdes så bra som där. Visserligen hade hans otur vid spelbordet nästan blifvit ett ordspråk, men den hade till gengäld gjort honom allmänt omtyckt.

Han gick ut på balkongen, hälsade på de två eller tre tidningsläsare som sutto där och kastade en blick nedåt gatan, hvars lyktrader just nu glimmade upp.

”Hvad nytt?” frågade han. ”Står det något i aftontidningarna?”

”Ingenting vidare. Salisbury har hållit ett charmant middagstal. Han säger att den största af de välsignelser, som kriget har fört med sig, är den att England nu måste öka sin armé.

”Var han nykter?” frågade en röst inifrån rummet, men ingen svarade något. Den som frågade var en gammal herre, känd för sina besynnerliga idéer.

”Spelas det i kväll?” frågade Glas.

”Ja, det sitter några ungdomar därinne, några af de nya. Jag tror att de spela poker. Jag vet egentligen inte hvem som känner dem.”

Glas gick ett slag genom rummet. I ett litet rödt kabinett sutto fyra spelare kring ett bord. En af dem var en gammal bankir, hvars hår och hy voro lika hvita, och som alltid lade ned sina fem kort på bordet, sedan han kastat en hastig blick på dem. Han gjorde så för att icke handens darrning skulle förråda hvad ansiktet dolde. Han var mycket rik, men tyckte utomordentligt illa om att förlora. De andra tre voro unga män. Glas

hade lagt bort titlarna med dem, emedan han var sexmästare, men han kände dem knappt. Denna omständighet gjorde honom särskildt böjd för att deltaga i spelet. Han tyckte icke om att spela med sina vänner. Han spelade gärna litet högt, och det var inte något riktigt nöje att sitta och vinna penningsummor af sina goda vänner. Och emedan han nästan alltid förlorade, kände han sig hvarje gång allt säkrare på att det nu ändtligen skulle vara hans tur att vinna.

Hans kända otur beredde honom ett hjärtligt mottagande af de unga männen, och också den gamle bankiren fick en välvillig glimt i sina ögon, då Glas gick in i spelet.

Han förlorade som vanligt. Men han höll god min.

”Det brukar vara bra att ha litet otur i början,” tänkte han.

De andra förlorade också. Det var bara en som vann. Det var en helt ung man, mycket vacker och mycket blek, med ett fullkomligt regelbundet ansikte, som en vaxfigur från panoptikon. Han vann oafbrutet. De långa ögonhåren lyftes aldrig. Ögonen voro till hälften slutna, blott genom en smal springa silade blicken ned öfver korten och öfver den ständigt växande högen af marker och sedlar, och också ett och annat guldmynt, som staplades upp framför honom. Ty allt strömmade till honom. Han hade redan alla marker, man måste köpa af honom då man behöfde några. Glas forskade i hans ansikte: kände han då ingen rädsla eller blygsel inför en så oerhörd tur? Hans ansikte var orörligt som en sofvandes. Blott en enstaka gång, då han liksom i distraktion tog upp ett guldmynt och betraktade det, gled skuggan af ett mycket stelt leende öfver hans alltför röda läppar, och han liknade i detta ögonblick hjärter dam.

Det var mycket tyst vid spelbordet. Den gamle bankiren var icke längre med i spelet: han satt med korslagda armar, och ansiktet och hela mannen hade sjunkit ihop. Men ögonen lefde ännu, och de plirade sarkastiskt till Glas, då en annan af de spelande, en dyster man med Kasperprofil, reste sig och aflägsnade sig i riktning åt entréen. Glas förstod hvad ögonen sade: mannen med Kasperprofilen går ut för att konferera med vaktmästaren, som är kapitalist.

Glas var den ende, som ännu höll ut mot vaxansiktet. Och hvad som höll modet uppe hos honom var, att de andra hade förlorat mera än han, och att han för öfrigt på de sista minuterna verkligen hade vunnit igen en del af hvad han förlorat. Han hade två gånger å rad haft fyra damer, och se, där kommo de nu tredje gången, alla fyra! Han vann. Han vann på nytt. Hans hög växte: från den andre vandrade sedlarna och guldmynten öfver till honom. Vaxansiktet var lika orörligt, blott litet oftare kom det stela leendet tillbaka och blef snart bofast på hans läppar.

”Det är tydligen en rik pojke,” sade Glas till sig själf. ”Jag kan gärna vinna någon gång, jag också, och jag har lika god användning för pengarna som han. Men hvad är det här! Fyra damer, nu igen ...”

”Jag har aldrig sett ett så besynnerligt spel,” sade han då han bredde ut dem på bordet och strök in sin vinst.

Det hade samlats åskådare kring spelbordet. Från alla håll stirrade vidöppna ögon på de fyra damerna, som oberörda af allt luktade på sina stiliserade blommor. mannen med vaxansiktet besvarade stelt deras stela leenden.

”Ja,” sade han slutligen, ”poker är ett mycket egendomligt spel.”

”Är det egentligen ett intelligensspel,” undrade en af de kringstående, ”eller är det hasard?”

Den gamle bankiren svarade:

”Det är ett intelligensspel om man vinner; men när man förlorar är det grof hasard.”

Vaxansiktet nickade instämmande.

Det var tomt på bordet framför honom. Han hade förlorat hela sin vinst.

Han såg på sin klocka.

”Hon är inte tolf än,” sade han. ”Har ni någonting emot att fortsätta ännu en halftimme?”

Hans röst lät litet torr.

”Han glömmer att vi äro du,” tänkte Glas. ”Han har alltså ändå varit i spänning.”

Glas ville egentligen helst sluta. Han ville inte förlora sin vinst, och han ville inte heller vinna mera. Det måste vara måtta med allt. Men det gick ju inte an att neka revanche. Han dolde ofullständigt en mycket tydlig och afsiktlig gäspning och började ge på nytt. Då han tog upp sina kort, hade han åter fyra damer. Det for en rysning igenom honom. Han greps af en plötslig visshet om att den dam som han älskade i detta ögonblick bedrog honom, eftersom han för första gången i sitt lif hade tur i spel, och en så onaturlig tur. Men det nya i detta hade helt och hållet förhäxat honom, och medan han tyckte sig se henne, som han älskade, i en annans armar, och ehuru denna syn hade samma skärande och giftiga tydlighet som synen af hjärter dam och spader knekt på bordets gröna duk, förlorade han icke ett ögonblick spelet ur sikte; ingen fördel, om än så ringa, försummade han att begagna, framgången skärpte hans blick, hans spel föreföll honom fullständigt genialiskt, och han vann oafbrutet. Och han blef också mot sin vilja litet het, då han såg alla dessa pengar, som den andre icke tröttnade att taga fram ur sin plånbok och portmonnä, sedlar och guld, sedlar och guld, och som han med en slapp gest sköt till honom öfver bordet. Han hade aldrig tänkt, att det skulle komma att gå löst på sådana summor. Han kom ihåg sina affärer. Han hade en stor klump grufaktier liggande i en bank, och om några veckor, när lånet förföll, skulle han kanske bli tvungen att sälja dem till underpris. Med hjälp af dessa pengar kunde han behålla dem, han kunde få tid och rådrum, undvika förluster, göra fina affärer ... Fyra damer!

Det var sista gången. Vaxbilden midt emot samlade ännu en gång ihop korten, som om han ämnade ge, men lät dem åter falla. Det var dödstyst i rummet. Han lyfte icke på ögonlocken, och hans ansikte var en sofvandes, medan Glas långsamt lade in sedlarna i sin plånbok, skrapade åt sig guldmynten och stoppade dem i byxfickan.

Tystnaden kändes tryckande.

”Det har visst regnat ute?” undrade Glas.

”Ja,” sade hans motspelare, ”jag tror att det har regnat.”

III.

Ivan Glas hade knappt hunnit ned på gatan förrän ångesten var där på nytt. ”Vore jag blott hemma,” tänkte han, ”vore natten öfver!”

Han såg sig skyggt omkring. Det föreföll honom misstänkt, att en man gick på andra sidan gatan i samma riktning som han själf och lika fort. Han skyndade sig att vika om ett hörn för att komma ifrån honom, ehuru han därigenom gick en krokväg.

Han gick fort, och han var nästan framme vid sin port, då han såg samma skugga, som han nyss ville undvika, komma fram ur mörkret och styra rakt på honom. Han ryggade tillbaka inemot väggen, ty det satt dödsskräck i hans hjärta. Men då den andre kom in under lyktskenet, såg han att det var spelaren, hvars

pengar han hade vunnit. Och han såg mera, han såg i en enda blick, att den andres ångest var större än hans egen: och han blef plötsligt lugn. De båda männen stodo dödsbleka mot hvarandra.

”Hvad vill ni?” frågade Glas.

Då han icke fick något svar, upprepade han frågan:

”Hvad vill ni mig? Är ni sjuk?”

Han hade i sin tur glömt, att de voro du.

Den andre rörde läpparna, som om han ville svara, men han svarade icke. Och plötsligt, som han hade kommit fram ur mörkret, försvann han och blef borta.

Ivan Glas kände ett isande lugn, medan han gick in genom sin port och uppför trapporna. Han förstod allt. För den andre betydde förlusten någonting förfärligt. Han var kanske en tjuf. Pengarna, som han hade spelat med, voro kanske icke hans. Ja, han var säkert en tjuf.

Skulle han ha gifvit honom dem tillbaka? Dumheter. Han hade vunnit dem på ärligt spel, och han tänkte behålla dem. Han behöfde dem. Han hade redan vant sig vid tanken, att de voro hans, och han kunde icke längre undvara dem. Hur skulle det då gå med hans aktier, hans banklån, alla hans affärer?

Besynnerligt, att han inte strax hade sett att den vidriga människan var en tjuf ...

Han gick af och an i sina rum. Hans klocka hade stannat, men då han gick till fönstret, såg han på stjärnorna, att hon måste vara nära två. Piejadernas briljantsmycke gnistrade högt uppe i öster, och där öfver skorstenen blinkade Aldebaran matt, röd som en lykta i en dimmig gränd. Han drog en lång gäspning, ångesten var förbi, och han tänkte på framtiden medan han klädde af sig. Han skulle aldrig spela mera, han skulle göra skickliga affärer, och han skulle bli rik, han visste det, han kände det med sig. Och hon, som han älskade – ett dumt ord, älska! – om hon också bedrog honom, så hvad mera? Världen är full af kvinnor, och när man bara har pengar – – –

Genom våningens alla öppna dörrar trängde det plaskande ljudet från vattenledningens otäta kran i köket. Och i det han tänkte på Mæcenas, hvilken var så rik att han icke kunde somna utan att han hörde plasket af ett springvatten, rullade han in sig i sitt täcke och somnade lugnt.

KYRKOHERDENS KOR.

På tio år hade jag icke sett min gamle studentkamrat, kyrkoherden Torelius i Lerkila, då vi en varm och vacker sommarkväll helt nyligen stötte ihop på trottoarkanten utanför Grand. Vi hade varit i samma matlag i Uppsala, där jag läste på, jag minns inte hvad – troligen prillan – men han läste på dimmen och var en mycket allvarlig ung man, utom om lördagskvällarna. Ty han hade regelbundna vanor och var punktlig i allt, också i fråga om ungdomsyran. Han hade för resten ett godt hufvud, och då han dessutom var af gammal god prästsläkt och hade mer än en biskop, om inte till morbror, så åtminstone till titulärfarbror, hade det gått raskt undan för honom, så att han redan vid rätt unga år var i besittning af ett medelgodt pastorat. Allt detta hade gifvit honom en öfvervägande ljus och harmonisk uppfattning af kristendomen, och då jag nu såg honom komma emot mig på trottoarkanten med utbredda armar, som om det bara hade gått en vecka sedan vi skildes utanför Taddis, skulle jag af hans ansiktsuttryck ha kunnat tro att det var lördagskväll, om jag inte hade vetat att det var fredag.

Vi slogo oss ned vid ett bord under kaféets stora suntält och läto servera oss diverse förfriskningar. Det visade sig, att vi kommo fortare till botten med våra gamla studentminnen än vi egentligen hade trott, och

vårt samtal rörde sig mest om det närvarande. Jag fick veta, att han redan var gift för andra gången, och att hans andra äktenskap lofvade att bli lika lyckligt som det första skulle ha blifvit, om vår herre så hade velat. Han talade om sitt sköna lif ute på landet, som han inte ville byta bort mot någonting i världen. Han höll af sina församlingsbor, och han trodde också att de värderade honom. Vi snuddade också litet vid de religiösa rörelserna i samtiden, och jag frågade bland annat, om han var mycket besvärad af frimicklar i sin församling.

”Du menar de frireligiösa?” sade han. ”Nej, jag kan inte säga det. Det vill säga, jag kan inte neka till att de beredde mig en del obehag i början. Det var förargligt när ärkebiskopen kom på visitation och såg, att det strömmade mera folk till bönehuset än till kyrkan. Men jag var ny på orten, min företrädare fick bära hundhufvudet, och sedan ha förhållandena ändrat sig till det bättre. Det råder nu en försonligare stämning, och om jag också inte kan säga att jag egentligen har mera folk i kyrkan än förr, så har det åtminstone minskats i bönhuset, gudskelof. – Nå, det har nu för resten sina speciella skäl ...”

Han afbröt sig och såg mycket mystisk ut, men jag frågade icke vidare, och vi sutto tysta en minut. På trottoaren framför oss flanerade en och annan magerlagd yankee bland feta stockholmare, från Strömparterren ljödo de sista takterna af Habsburgska husets folksång, den lämnade efter sig en underlig stillhet, och midt igenom stillheten trängde råmandet af en ko. Det kom från en af skärgårdsbåtarna, som just hade lagt till vid kajen; strax efter hörde man kon trampa öfver landgången, det kom ännu en, och man såg en liten bondgubbe gå förbi, ledande bägge korna efter sig i ett rep.

”Det är vackra kor,” sade kyrkoherden, ”fast inte så vackra som mina. Jag har de fetaste och vackraste i hela socknen. Men kor måste man se i ett grönt landskap för att förstå dem. Det finns ingenting, som jag tycker mer om än mina kor, af det som är af denna världen, naturligtvis. Men det har för resten också sina ...”

”Speciella skäl?”

”Just det. Jag får lof att tala om hela historien för dig, om korna och de frireligiösa och mitt giftermål. Det hör ihop alltsammans.

Här skall du få höra:

Du kommer kanske ihåg att det var mycket varmt förra sommaren, isynnerhet före midsommar. En dag gick jag ut ett slag kring mina ägor, som vanligt. Jag gick utmed dikesrenarna, midt i solbaddet, jag gick öfver en äng, där mitt folk höll på att slå hö, och kom till hagen, där korna gingo i bet. Du kan inte tänka dig hur vackra de voro där mellan björkstammarna! Jag kliade dem i pannan och pratade med dem som jag brukar, både med Majros och Sommarblomma och Hvitkullan – det är min skällko, hon har inga horn och är hvit som mjölk – och med tjuren Herkules, som är styrkan och fromheten i förening. Det finns inga beskedligare kräk än tjurar, bara man inte retar dem från början. Jag pratade med dem alla, och de svarade mig så godt de kunde och råmade efter mig när jag gick ifrån dem. Jag pratade till och med med en troende skräddare, som jag mötte nere i backen, och som var ett stort ljus bland de väckta i socknen. Jag har till och med hört sägas att han brukade utdrifva djäflar. Nå, han svarade mig sötsurt, naturligtvis – och så kom jag ner till sjön. Den låg blank och stilla. Jag har visserligen den principen att aldrig bada före midsommar; men det var bara ett par dar dit, och jag var svettig och varm. Jag kunde inte låta bli. I en handvändning voro kläderna af, jag hoppade i vattnet och simmade ut. Men det var kallare än jag hade trott, och jag var inte länge i sjön. Då jag stiger upp får jag se alla korna komma emot mig. Jag ropade på dem, de kommo närmare, men långsamt och försiktigt. Hvitkullan gick först, Herkules höll sig tätt intill henne. När jag hade dem på en tio eller femton stegs afstånd, såg jag plötsligt på deras ansiktsuttryck att de inte kände igen mig, ja att de inte ens ville erkänna mig som människa! Och i Herkules blickar tyckte jag mig se något som jag aldrig hade sett där förr. Jag tillstår att jag med ens blef alldeles förskräckligt rädd. Och om du vill veta hvad den paniska skräcken

vill säga, så ställ dig spritt naken framför ett dussin stora bestar med hvassa horn – du skall veta att jag har elfva kor och en tjur – och med sjön bakom dig! Jag för min del blef halftokig af skrämsel och började springa utmed stranden. Nu blef det lif i korna. Jag hörde dem bakom mig i skarpt traf. Hvad skulle jag göra? Jag fick fatt i en trädgren, som satt tämligen lågt, och svängde mig upp i trädet. Det var hög tid, hela svärmen var redan omkring mig, och Herkules fnös åt mig och stångade med hornen mot trädet. Nå, mig kunde han i alla fall inte komma åt, och det var lyckligtvis så varmt att jag inte förkylde mig, fast jag annars har lätt för att bli kall om magen. Jag försökte tala förstånd med dem, men det var ingen möjlighet. Hvitkullan hade bara förakt till svar, Majros tittade ilsket under lugg, och Herkules var nu en gång bragt ur jämvikten. Och på sätt och vis hade de ju rätt. Hur skulle de kunnat föreställa sig, att detta främmande hvita djur, som vid deras åsyn tog till flykten och klättrade upp i ett träd och som hvarken hade svarta kläder eller glasögon eller halmhatt med vida brätten, var identiskt med deras husbonde och goda vän! Han måste naturligtvis ovillkorligen vara deras fiende, eller i hvart fall en främmande, löjlig och oanständig företeelse, som borde bekrigas.

Emellertid är det lyckligtvis så, att en häftig sinnesrörelse sällan är långvarig, åtminstone inte hos kreaturen. Efter en stund började det frodiga gräset på marken taga deras uppmärksamhet i anspråk, och jag gömde mig så godt jag kunde i löfverket i hopp att bli bortglömd. Djuren hade redan börjat sprida sig, och jag började hoppas på befrielse – den grofva barken sved otäckt i mitt skinn – då jag hörde prat och skratt af flickröster. Det var skollärarinnan och den troende skräddarens båda döttrar – alla tre väckta naturligtvis – som kommo med handdukar i händerna för att bada! jag kan inte neka till att jag hviskade för mig själf: nu är fan lös! Jag hade bara det hoppet att de inte skulle se mig, och jag lofvade mig själf att till gengäld vända mina ögon inåt land. Nå, det var för resten inte mycket att se på, om jag undantar den yngsta. De voro nämligen så kvicka i vändningarna, att jag knappt hann tänka öfver hvad som var att göra förrän den yngsta flickan redan stod med ena foten i vattnet och alla sina kläder nätt och ordentligt lagda på en sten. Uppriktigt sagdt vågade jag inte heller vända bort hufvudet, af fruktan att göra något prassel i löfverket. Nå, flickorna plaskade snart i sjön alla tre, och jag satt tyst som en liten råtta i mitt träd. Vanan gör mycket; barken sved inte längre så illa i mitt stackars skinn som nyss, och jag började finna mig i mitt öde och hoppas på ett lyckligt slut på historien. Det blef det ju också till sist, fast inte så, som jag hade tänkt mig.

Flickorna kommo ur sjön igen, men skollärarinnan råkade stiga i land ett litet stycke längre bort, naturligtvis just där mina kläder låg. Hon kommer springande och berättar om sitt fynd: det ligger karlkläder därborta, det är en karl som badar strax intill – men hvart har han tagit vägen, han måtte ha simmat långt ut! De klä på sig i största hast, de stå och lyssna. Ingenting hörs, och ingen syns ute i sjön. Han har väl inte drunknat, och hvem kan det vara? Man måste se närmare på kläderna. Den yngsta är modigast, hon smyger sig dit bort och kommer igen och rapporterar: det är kyrkoherden! Tänk om han har drunknat! ’Hur är det då med hans själ?’ undrar skollärarinnan. ’Å, strunt med själen,’ svarar den yngsta flickan, på en gång ond och med gråten i halsen, ’jag gick och läste för honom för tre år se’n, och jag tyckte riktigt om honom, fast han inte hade den rätta tron. Men vår herre är nog inte så elak som du!’

Med ens tvärtystna de och börja stirra som förhäxade upp i trädet. Så ett trestämmigt gallskrik, och i nästa ögonblick voro de som bortsopade af vinden.

Jag kom ändtligen ned ur trädet och klädde på mig. Jag var jämförelsevis lugn. Och du måste medge, att jag inte just hade mycket att förlora vidare. Aldrig har väl en ringa Herrens tjänare så oförskylldt varit i en så fatal situation! Det dröjde inte länge förrän skräddaren kom till platsen med två andra troende. De sågo tämligen dystra ut alla tre, men i skräddarens ögon lyste det af en hemlig eld. Du kan tänka dig den lymmelns förtjusning vid tanken på att få utdrifva djäfvulen ur ingen mindre än sin lagliga själasörjare, socknens kyrkoherde! Jag hade emellertid till all lycka redan fått kläderna på mig, och med dem den värdighet, som jag nu hade så god användning för. Innan skräddaren ännu hunnit öppna munnen sade jag

honom att jag skulle göra honom ett besök på eftermiddagen och förklara allt, hvarpå jag afskedade dem med en gest och gick min väg med fast hållning.

På eftermiddagen träffade jag lyckligtvis flickan först. Hon stod vid en buske i trädgården och åt krusbärskart. Fadern hade nämligen ett bra hemman med en treflig trädgård; han hade haft välsignelse med sig också i yttre måtto och gjort besparingar och köpt detta hemman. Jag förklarade alltsammans för henne, och det älskliga barnet trodde mig strax. Hon var den enda kloka af dem allesammans. Först hade hon tänkt, att jag blifvit galen, eftersom jag klättrade naken upp i ett träd; men då hon nu hörde mig tala och såg att jag hade mitt förstånd i behåll, trodde hon mig strax. Hon var en enkel och okonstlad flicka, och det som hade passerat föreföll henne alldeles inte så förskräckligt som jag hade trott. Det är visst sant, som någon har sagt, att kvinnan står naturen närmare än mannen, och för naturliga saker känner hon för det mesta långt mindre blygsel än vi, fast vi alltid tro motsatsen när vi äro unga och inte känna dem.”

”Nå, men skräddaren?”

”Han trodde mig aldrig. Men det hindrar naturligtvis inte att han kände sig smickrad, när jag ett par månader senare friade till hans dotter. Du har väl redan förstått att det är hon som nu är min hustru. Men min svärfar tror fortfarande, att jag klättrade naken upp i ett träd för att se flickorna bada. För släktskapens skull betraktar han emellertid detta som en mycket naturlig och förlåtlig svaghetssynd, som jag dessutom senare fullständigt har godtgjort. Men bland hans trosförvanter har hans öfverseende gent emot mig väckt förvåning och missnöje, och det är därför sammankomsterna i bönhuset, som han och hans släktingar rå om, inte längre äro så talrikt besökta som förr.”

Det var redan sent, och vi bröto upp. När vi skildes skakade vi hjärtligt hvarandras händer, och jag önskade honom all lycka både till den sanna kyrkans seger och till den goda vändning, saken hade tagit för honom själf.

”Tack,” sade han, ”jag är redan lycklig. Det är visserligen sant att min hustru inte står på samma bildningsgrad som jag; men hon har *hjärtats* bildning. Och det gjorde också ett visst intryck på mig att hon lade sina kläder så ordentligt, medan de andra kastade sina huller om buller.”

SATAN, MAJOREN OCH HOFPREDIKANTEN.

Vår värd, den förbindlige generalkonsuln, hade nyss knackat i glaset och bedt oss vara välkomna, och hans bön mötte icke någon protest. Det är sådana böner vi böra bedja, om vi vilja hoppas på bönhörelse. Den första ljumma strömmen af bordeaux gled redan som en mild smekning genom våra strupar och förenade sig med två sardiner i olja och ett litet glas genever till ett sällsamt ackord, ett mystiskt preludium innan självfva symfonien bredde ut sig i storhet och flykt. Nere vid bordsändan, där jag satt, hade damerna icke räckt till. På min ena sida hade jag en hofpredikant, på den andra en major. Men jag vet inte om det var någon riktig major, ty när vi andra lyfte våra rödvinsglas och våra blickar i riktning mot centrum – generalkonsuln – lyfte han i stället ett vattenglas, och ögonen under de barska brynen irrade långt ut åt periferien.

Hofpredikanten var däremot en riktig hofpredikant; och emedan han visste att jag var en otrogen, talade han icke med mig om de eviga sanningarna, utan om rödvinet.

”Det är något alldeles extra,” sade han. ”Det märkte jag strax. Och för mig är det af allra största vikt att rödvinet är godt, ty jag törs inte dricka något annat.”

Och han tillade hviskande:

”Magen är skral.”

Jag nickade instämmande och litet förströdt. Snedt öfver bordet, mellan blommor och kristallkaraffer, såg jag ett kvinnoansikte. Hennes hy var blek och hennes läppar röda. Hon betraktade mig, medan hon läppjade på vinet; åtminstone föreföll det mig så. Och därunder stack hon ut en liten bjärtröd tungspets och rörde den sakta fram och åter mellan läpparna. Det var denna syn som gjorde mig tankfull och förströdd.

Plötsligt hörde jag majorens kommandoröst, som väckte mig:

”Är herrn frälst?” frågade han.

”Ja,” svarade jag utan betänkande; ty jag anade att det var det enda säkra sättet att komma ofrälst upp från bordet.

Majoren blef litet perplex. Han hade inte väntat sig det; jag ser inte ut som om jag vore frälst. Han tog en klunk vatten och teg.

En stråkorkester, dold bakom ett förhänge, spelade dämpadt en spansk dans.

Hofpredikantens hufvud, hvilket tycktes sitta löst på sin stjälk som en mogen frukt, rörde sig sakta i musikens takt.

”Det bor en gud i musiken,” sade han.

Majoren stirrade ned i sitt vattenglas, som om han såg syner. Plötsligt bleknade han och sköt glaset ifrån sig. Men i nästa ögonblick tog han det åter till sig och stirrade ned i det med sammanbitna läppar; därefter sköt han det öfver till mig.

”Var god och säg mig om ni ser något,” sade han.

Jag stirrade i min tur i glaset, men såg blott kolsyrebubblorna stiga uppåt likt frälsta själar.

Jag sade honom att jag icke kunde se något.

”Det är musiken,” mumlade han. ”Satan bor i den där musiken.”

”Men hvad ser majoren i glaset?” frågade jag.

’Ser ni damen därborta, hon som sitter och räcker ut tungan? Det är henne jag ser i glaset. Och jag ser henne alldeles naken!”

”Får jag se ett tag till,” sade jag.

Och jag stirrade mycket länge och allvarligt ned i vattenglaset.

”Nej,” sade jag till sist, jag ser ingenting alls. ”Majorn borde kanske dricka ett glas vin.”

Han slog ett par droppar vin i vattnet, men drack icke utan fortsatte att stirra ned i den nu svagt rödfärgade vätskan.

”Det är borta nu,” sade han till sist.

Han drog ett djupt andetag och torkade kallsvetten ur pannan med serveten.

”Om hon bara ville låta bli att räcka ut tungan!”

Jag betraktade åter damen därborta mellan blommorna. Den lilla röda tungspetsen smög sig oupphörligt

fram mellan läpparna, och hon såg samtidigt ofta bort åt vårt håll. Jag fick verkligen det intrycket att hon ville inleda oss i frestelse, eller någon af oss.

”Åja, ni har kanske rätt,” sade majoren, ”jag kan lika gärna dricka vin, eftersom jag ser att satan finns öfverallt, i vattnet också.” Och han slog ett glas fullt skålade med mig och tömde det i ett drag.

”Ja,” fortsatte han, ”satan finns öfverallt. Det är omöjligt att undvika honom, man måste ta honom vid hornen och försöka hålla honom stången så godt man kan. Härom dagen hade jag varit på uppvaktning hos kungen och gick hemåt, i full uniform med plym i mössan. Och jag kan gärna säga att jag mötte satan vid hvartenda steg jag tog, ja, att han höll mig sällskap hela vägen. Då jag gick utför Lejonbacken hviskade han till mig: – ’Feiff,’ sade han, ’där går krigsministern rakt framför dig. Han är bestämdt för tjock för att kunna komma igenom det där nålsögat, du vet. Du kan gärna gå fram till honom och tala med honom om hans själ. Hvem vet, det kan alltid bli något utsäde till välsignelse.’ Men jag förstod strax att det var satan och aktade mig för att lyda honom.”

”Ursäkta,” frågade jag, ”men hur kunde majorn veta att det var satan som talade så?”

”Jo, det skall jag säga er; jag visste med mig själf att jag var förargad på krigsministern för att han hade stått framför mig under hela audiensen och skymt bort mig så att kungen knappt såg mig. Då nu anden, som ingaf mig att jag skulle tala med honom, utgick ifrån att han var så tjock, förstod jag naturligtvis att det var djäfvulen, som frestade mig genom min afundsjuka.”

Jag hade intet att invända. Majorn fortsatte:

”Så kom jag ner på Norrbro. Där mötte jag två flickor, af den där sorten ni vet ... De kastade ögon på mig i förbigående och räckte ut tungan åt mig, alldeles som damen där borta. Då hörde jag för andra gången satan tilltala mig: ’Feiff,’ sade han, ’du bör inte försumma att tala till de där flickorna och försöka omvända dem.’ Och den där gången talade verkligen satan så likt Gud själf, att jag stannade midt på Norrbro och vände mig om efter flickorna, i stor parad som jag var; och flickorna vände sig om, de också, och räckte ut tungan. Bara litet förstår ni; inte som när en gatpojke räcker ut tungan, utan bara en liten röd spets mellan läpparna, alldeles som damen där borta. ’Nå, Feiff,’ sade satan till mig, ’skall du inte gå fram till dem? Är du kanske rädd för att det kan se illa ut? Är du feg, gamle Feiff?’ Jag tvekade ännu och lyssnade efter något som kunde afgöra, hur jag borde handla. Och se, då gjorde sig satan ännu listigare än förut och sade till mig: ’Du kan lugnt gå fram och tala med flickorna, Feiff; du behöfver inte vara rädd för att det kan misstydas. Du är allmänt känd som en religiös och allvarlig person; om du hade lust, skulle du till och med kunna gå fram och skämta litet med flickorna, alla människor skulle ändå tro att du höll på att omvända dem.’ Den gången var han tydlig, skulle jag tro; inte sant?”

”Jo,” svarade jag, ”den gången var han verkligen tydlig. Jag tror till och med att jag själf skulle ha kunnat känna igen honom, ifall det hade händt mig.”

Majoren fortsatte:

”Jag gick öfver Gustaf Adolfs torg. Solen sken, och folket tittade på mig. Och satan hviskade till mig att jag ännu var en ståtlig karl med min hvita plym och mina sextio år. Nå, så’n där smörja pratar han jämt, det fäster jag mig inte vid. Så kom jag in på Arsenalsgatan. Där mötte jag en käring; en riktig luskäring. Hon neg för mig så djupt hon kunde och sa: goa herr generaln, ge en fattig fyllkäring en liten slant till en sup! Utan att tänka något vidare på hvad jag gjorde och utan att höra efter hvad satan kunde ha att säga, tog jag upp en tjugufemöring och gaf henne. Men jag hade knappt gifvit henne den förr än jag förstod att det var en af satans gärningar. Hvad var det jag hade gjort? Döm själf: jag möter en käring, som ber om en slant. Därför att vädret är vackert och solen skiner på min uniform och mina ordnar och käringen kallar mig för

general, fast jag bara är major i reserven, så får hon slanten. Har jag nu gjort en god gärning? Långt ifrån; käringen kommer att supa upp slanten – hon hade ju själf sagt det, fast jag inte gaf akt på det förr än efteråt. Hon blir hvarken bättre eller lyckligare af den slanten; hon blir sämre och olyckligare än hon var förut. 'Å, strunt,' hörde jag nu satan hviska mig i örat, 'käringen är i alla fall så långt nere hon kan komma, och din tolfskilling lär hvarken göra till eller från.' Men jag hörde inte på honom. Jag gick öfver till andra trottoarn och stannade där för att se efter hvad käringen skulle ta sig till. Hon stod kvar i Handelsbankens port och tiggde. Jag gick af och an och grubblade öfver hvad jag borde göra. Jag kunde inte gärna gå fram till henne och be att få igen tolfskillingen. Inte kunde jag heller försvara för mig själf om jag lät henne gå bort och supa upp den. Hvad skulle jag ta mig till? Jag tror att jag gick där af och an bortåt en timme och höll utkik på käringen. Ändtligen började hon röra på sig, hon gick gatan utför fram till Jakobs torg, där vek hon om hörnet in på Trädgårdsgatan, och jag följde efter henne. Jag hann snart upp henne och började tala med henne om hennes själ. Men hennes tal var lika ostadigt som hennes gång, och hon längtade bara efter att komma in på en krog. Jag försökte tala med henne så, att hon kunde förstå mig, och jag drog mig inte ens för att likna himmelriket vid en utomordentligt stor och ljus och härlig krog. Men jag är rädd att hon inte förstod mig ändå; jag tror att hon tyckte mera om små, mörka krogar. Jag började tröttna på alltsammans, och satan hviskade redan till mig: 'Feiff,' sade han, 'gå ifrån käringen! Det kommer ett par officerare där borta, och de skratta redan åt dig!' Men jag fortsatte min väg fram med käringen; officerarna mötte mig och hälsade: jag hälsade tillbaka, och de skrattade icke. 'Fieff,' sade satan, 'du kan ju åtminstone gå in i en portgång med käringen; det ser ju ut som om du ville skryta med din välgörenhet och med din likgiltighet för hvad folk skall säga.' Men jag hörde inte på honom. Jag tog käringen med mig hem och bjöd henne på kaffe, och vid kaffet nyktrade hon till, så att man kunde tala med henne. Och nu är hon i frälsningsarmén och super inte mera utan prisar Gud."

Jag lyssnade allvarligt medan jag läppjade på mitt vin. Men från andra sidan kände jag hofpredikanten sakta rycka mig i ärmen; och då jag vände mig till honom, satte han handen för munnen och hviskade:

"Han är inte klok!"

"Det beror på hvad man menar med klok," svarade jag. "I hvart fall är jag öfvertygad om att herr hofpredikanten är klokare."

Hofpredikanten såg mig varmt in i ögonen med en blick, som redan var något fuktig af vinet, och sade:

"Jag vet att vi ha olika åsikter i åtskilligt. Men i fråga om den så kallade frireligiösa rörelsen tror jag likväl att vi ha samma mening, inte sant?"

"Jo," svarade jag, "jag är öfvertygad om att vi ha samma mening i det fallet. Jag tycker inte heller om frimicklar. Men å andra sidan kan det naturligtvis inte förnekas, att de så kallade frimicklarna äro vår tids enda motsvarighet till de första kristna. Inte sant, herr hofpredikant?"

"Jo," svarade han förbindligt, jo naturligtvis ... Naturl ..."

Han afbröt sig plötsligt och stirrade rätt ut i luften. Han var en riktig hofpredikant, och han var van att hålla med om litet af hvarje. Då han talade med sin Gud, bemödade han sig helt visst om att göra sig så behaglig för honom som möjligt, och om han hade mött satan i en portgång, skulle han icke ha försummat något för att göra ett sympatiskt intryck också på honom.

Men det är möjligt, att konklusionen denna gång föreföll honom litet betänklig. Säkert är det likväl icke. Det är också möjligt, att han i sin tur hade fått sikte på damen, som räckte ut tungan, och att det var därför han afbröt sig och började stirra ut i luften.

DET SJÄTTE SINNET.

Det var en gång en prinsessa ...

Vi visste af ingenting förrän hon redan stod midt ibland oss, strålande af lifslust, gnistrande af diamanter och med en enorm asiatisk orden gungande på den yppiga barmen. Det blef dödstyst i salongen. Värdinnan ilade emot henne med utbredda armar, rodnande af förtjusning öfver att hon verkligen hade kommit; ty hon var icke någon vanlig prinsessa. Hon var icke dotter till en kung eller en kejsare, utan till garfvar Lundholm på söder; och hon var änka efter en kalmuckisk diplomat, som med full rätt hade burit titeln prins, ty han var släkt på mödernet med khanen af Bukhara och härstammade på farmödernet i rätt nedstigande led från Asiens Karl XII, den odödlige Djingis Khan. Hon var omätligt rik. Hon hade en öken i Turkestan med fiskerätt i Aralsjön, ett slott i Kaukasus, ett hotell vid avenue Ruysdaël och ett hus vid Tjärhofsgatan.

Vi lugnade oss så småningom. Sällskapet var litet, men valdt. Två eller tre stora skalder, några stora målare och kompositörer, en stor premiäraktör. Dessutom en del ministrar och attachéer.

Jag dref af och an genom rummen, då och då luktande på en jättestor, dimblå agapantus, som den skönaste bland damerna hade lösgjort från sin gördel och skänkt mig till ett tecken af hemligt förstånd. Men den luktade icke något vidare. Emellanåt tömde jag tankspridd ett glas, fylldt med någon sprithaltig dryck.

Vår värd, den förbindlige generalkonsuln, frågade mig hvad jag tänkte om mördaren Nordlund. Jag svarade, att jag icke kunde gilla hans handlingssätt.

Prinsessan satt på ett förgylldt bord i salongen och berättade små drag från sin vistelse vid några af Europas hof. Kungen af Danmark hade sagt henne kvickheter. Prinsen af Wales hade serverat henne en kopp te. Hon nämnde också något om prinsessan May af Teck. Hon berättade om dessa saker flärdlöst och familjärt, utan att synas tillägga dem någon öfverdrifven vikt. Damerna slogo ring om henne och lyssnade med fuktiga ögon.

”Hvad hon är enkel och förtjusande,” hviskade de unga flickorna till hvarandra. ”Man skulle nästan inte kunna tro att hon är prinsessa.”

Jag närmade mig den dam, som i sin stora godhet hade gifvit mig en agapantus.

”Min fru,” hviskade jag, ”jag älskar er.”

”Ja, inte sant,” svarade hon, ”är hon inte förtjusande?”

I rökrummet sutto skalderna och talade om affärer. En af målarna fantiserade vid pianot. Premiäraktören stod orörlig midt på golfvet, som en staty.

Plötsligt hoppade prinsessan graciöst ned från bordet och släckte det elektriska ljuset. Därefter satte hon sig på en kudde på golfvet. Damerna upphäfde ett tjut af hänförelse och bildade ett zigenarläger rundt omkring henne. Hon började tala om spöken och andar och om Gud, i en lätt och kvittrande ton, flärdfritt och familjärt liksom nyss, då hon talade om kungen af Danmark. Målaren slutade upp att fantisera, skalderna kommo fram ur rökrummet som björnar ur sitt ide, och vår värd, den förbindlige generalkonsuln, tog mig afsides och hviskade:

”Nu får ni lof att försöka hålla er allvarsam.”

Den dam, som med en gest af ojämförligt behag hade lossat en agapantus från sin gördel och gifvit mig, låg vid prinsessans fötter och såg in i hennes ögon, medan hon talade om spöken och andar och om Gud. Och

Maria från Betanien hade icke ett så saligt uttryck i ögonen, då hon låg vid mästarens fötter.

”Ja,” sade en af skalderna, ”prinsessan har rätt, det finns spöken. Ute på landet, där jag bor, ha vi ett spöke i svart rock och cylinderhatt. Det skymtar ofta förbi mig i mörkningen, när jag går öfver förstugan. Det håller sig helst i närheten af telefonapparaten.”

Det gick en lätt rysning genom sällskapet. Man kände den i luften.

”Min hushållerska har också sett det, och jungfrurna likaså. Hushållerskan säger, att spöket heter Gavelius eller Gavell eller något i den vägen. Emellertid förefaller det mig förhastadt att af spökenas tillvaro, som ju är obestridlig, vilja sluta till Guds existens och själens odödlighet.”

Prinsessan smålog öfverseende och höjde ett älskvärdt hotande pekfinger.

”Tviflare,” sade hon. ”Och ni, som likväl har det sjätte sinnet. Ni har det, neka inte. Ni har det till och med mera utprägladt än de flesta – eljest vore ni inte den skald ni är.”

Skalden svarade icke. Han hade fallit i tankar.

”Förlåt, fru prinsessa,” inföll jag blygt, ”jag har visserligen för egen del tyvärr aldrig varit i tillfälle att se något spöke, men min mormor har sett oräkneliga. Nästan alla gamla fruntimmer se spöken i massor. Det kan alltså inte falla mig in att vilja bestrida deras tillvaro. Men jag har aldrig hört min mormor tala om det sjätte sinnet. Hon har brukat uppfatta sina spöken uteslutande med sina vanliga fem sinnen: oftast med synen, ganska ofta med hörseln eller känseln, mera sällan med smaken och lukten. I en engelsk novell tror jag mig en gång ha läst om ett spöke, som uteslutande bestod i en elak smak i munnen. Hvad skulle vi alltså egentligen göra med det sjätte sinnet?”

”Det där har ni alldeles missuppfattat,” svarade prinsessan i en tämligen kall ton och skakade otåligt på hufvudet. ”Det sjätte sinnet är kanske ett vilseledande namn, jag medger det – det får nämligen inte uppfattas som ett ’sinne’ af samma slag som de andra fem och som sidoordnadt med dem – nej, det är en själsförmögenhet af oändligt mycket högre art. Jag skulle vilja karakterisera det som en medfödd disposition för det öfversinnliga, öfver hufvud taget som sinnet för det upphöjda i lifvet, som förmågan att leda sina lägre, yttre sinnen så, att man ser spök – jag vet inte hvad det är för en löjlig vana ni har att kalla andar för spöken, kallar ni Gud för ett spöke? – så, att man ser andar och kan tala med dem och förstå dem. Detta sjätte sinne finns egentligen hos oss alla. Hos låga naturer är det svagt, hos högre är det starkt och lefvande. Det skall komma en tid, då man bedömer en människas värde, visserligen icke efter mängden af de spöken – andar menar jag – som hon ser och talar med, men efter deras kvalité.

Hos min väninna,” fortsatte prinsessan, nästan utan att draga andan, ”hos min väninna, baronessan von Ehrensteiss i Trapezunt, är det sjätte sinnet särdeles högt utveckladt. Hon hade för en tid sedan ett samtal med min mans ande. Han uppenbarade sig för henne i drömmen. Det var en ytterst viktig sak han hade att meddela henne – jag kan inte säga hvad det rörde sig om, det var helt och hållet privat. Emellertid – ja, ni tror naturligtvis att det var en dröm, som alla andra drömmar – men om ni ger akt på en liten detalj som jag nu vill berätta för er, så kan ni inte tro det längre. Min man – min man hade ett födelsemärke – på ena låret, strax ofvan knäet. Nåväl – detta födelsemärke, som baronessan Ehrensteiss naturligtvis absolut aldrig hade kunnat se i verkligheten, och om hvars existens hon inte hade en aning – detta födelsemärke såg hon tydligt i drömmen!”

Det blef en tankediger tystnad. Damerna sutto som i kyrkan. Herrarna stirrade allvarligt på sina naglar eller på rökskyarna från sina cigaretter. Jag luktade på min agapantus.

Ur DOKTOR GLAS

(1905).

---

23 juni.

Midsommarnatt. Ljusa, blå natt. Jag minns dig ju från barndomen och ungdomen som den lättaste, yraste, luftigaste af alla årets nätter, hvarför är du så kvaf och ängslande nu?

Jag sitter vid fönstret och tänker öfver mitt lif, forskar efter orsaken hvarför det kom att gå i en så helt annan fåra än alla de andras, så långt på sidan om allmänna vägen.

Låt mig tänka.

Nyss, då jag gick hemåt öfver kyrkogården, såg jag åter en af dessa scener, om hvilka de moraliska insändarna i pressen bruka säga, att de trotsa all beskrifning. Det är tydligt, att en drift, som kan förmå dessa stackars människor att väcka allmän förargelse på en kyrkogård, måste vara oerhördt mäktig och stark. Den drifver lättsinniga män till alla slags galenskaper, och hederliga och förståndiga män drifver den till att underkasta sig stora umbäranden och försakelser i andra hänseenden. Och den drifver kvinnorna till att öfvervinna den blygselkänsla, som all flickuppfostran i generationer efter generationer har varit anlagd på att väcka och förstärka, till att uthärda förfärliga kroppsliga lidanden, och ofta till att störta sig på hufvudet i det djupaste elände.

Blott mig har den ännu icke drifvit till någonting. Hur är det möjligt?

Mina sinnen vaknade först sent, vid en tidpunkt då min vilja redan var en mans vilja. Jag var mycket ärelysten som barn. Jag vande mig tidigt vid själfbehärskning, vid att göra skillnad mellan det, som var min innersta och konstanta vilja, och det som var viljan för stunden, ögonblickets lust; att lyssna till den ena rösten och att ringakta den andra. Jag har sedan märkt, att detta är något rätt sällsynt bland människorna, kanske mera sällsynt än talang och geni, och det förefaller mig därför ibland, som om jag egentligen borde ha blifvit något ovanligt och betydande. Jag var ju också ett stort ljus i skolan; ständigt yngst i klassen, student vid femton år och medicine licentiat vid tjugutre. Men där stannade jag. Inga fortsatta specialstudier, ingen doktorsdisputation. Folk ville nog låna mig pengar, hur mycket som helst nästan; men jag var trött. Jag kände ingen lust att specialisera mig ytterligare, och jag ville förtjäna mitt bröd. Skolgossens ärelystnad efter vackra betyg var mättad och dog bort, och besynnerligt nog, det kom aldrig en mans ärelystnad i stället. Jag tror det berodde på att det var då jag började tänka. Jag hade inte haft tid till det förut.

Men under hela den tiden låg mitt driftlif i en halfslummer, lefvande nog att väcka obestämda drömmar och begär, som hos en ung flicka, men icke mäktigt och bjudande som hos andra unga män. Och om jag också emellanåt vakade en natt igenom i heta fantasier, föreföll det mig dock alltid otänkbart att jag skulle kunna finna tillfredsställelse hos de kvinnor som mina kamrater besökte, kvinnor som de ibland hade pekat ut för mig på gatorna och som föreföllo mig motbjudande. Det gjorde väl också till, att min fantasi alltid hade fått växa på egen hand och sköta sig själf nästan utan all beröring med kamraternas. Jag var ju alltid så mycket yngre än de, jag förstod i början ingenting när de talade om sådana saker, och emedan jag ingenting förstod, vande jag mig att icke höra på. Så förblef jag ”ren”. Icke ens gossårens synder gjorde jag någonsin bekantskap med, visste knappt ens hvad det var. Jag hade ingen religiös tro som höll mig tillbaka, men jag gjorde mig drömmar om kärleken, o, mycket vackra drömmar, och jag var viss om att de skulle förverkligas en gång. Jag ville inte sälja min förstfödslorätt för en grynvälling, ville inte smutsa min hvita mössa.

Mina drömmar om kärleken – det tycktes mig en gång att de voro så nära, så nära att bli verklighet. Midsommarnatt, underliga bleka natt, alltid väcker du upp det minnet igen, det minnet som egentligen är mitt lifs enda, det enda som står när allting annat sjunker undan och blir stoft och ingenting. Och ändå var det så obetydligt, det som skedde. Jag var ute på min morbrors landtställe öfver midsommarhelgen. Där var ungdom och dans och lekar. Bland ungdomsskaran fanns en flicka, som jag hade träffat några gånger förr, på bjudningar i familjer. Jag hade icke tänkt på henne mycket förut, men då jag nu såg henne där, rann det mig plötsligt i sinnet hvad en kamrat till mig hade sagt om henne en gång på en bjudning: den där flickan har allt ett godt öga till dig, hon har suttit och sett på dig hela kvällen. Detta erinrade jag mig nu, och fastän jag inte trodde det utan vidare, gjorde det i alla fall att jag såg mera på henne än jag kanske annars skulle ha gjort, och jag märkte också att hon såg på mig ibland. Hon var kanske inte vackrare än många andra, men hon stod i de tjugu årens fulla blomma, och hon hade ett tunt hvitt bluslif öfver det unga bröstet. Vi dansade några gånger med hvarandra kring majstången. Inemot midnatt gingo vi allesammans upp på ett berg för att se på utsikten och tända ett midsommarbål, och det var meningen att vi skulle stanna där tills solen gick upp. Vägen gick genom skogen mellan höga raka tallar; vi gingo par om par, och jag gick med henne. Då hon snubblade mot en trädrot i skogsdunklet räckte jag henne min hand, det gick en ilning af glädje igenom mig då jag kände hennes lilla mjuka, fasta, varma hand i min, och jag behöll den sedan också där vägen blef jämn och lätt. Hvad talade vi om? Jag vet inte, inte ett ord har stannat i mitt minne, jag minns bara att det gick som en hemlig ström af tyst och beslutsam hängifvenhet genom hennes röst och genom alla hennes ord, som om detta att hon gick där i skogen hand i hand med mig var något som hon länge hade drömt om och hoppats på. Vi kommo upp på berget, andra ungdomar voro där före oss och hade redan tändt bålet, och vi lägrade oss i grupper och parvis här och där. Från andra höjder och berg flammade andra eldar. Öfver oss hängde rymden stor och ljus och blå, nedanför lågo vikarna och sunden och den vida fjärden isigt blanka och djupa. Jag höll ännu alltjämt hennes hand i min, jag tror också att jag vågade smeka den sakta. Jag betraktade henne förstulet och såg, att hennes hy glödde i nattens blekhet och ögonen stodo fulla af tårar, men hon grät icke, hon andades jämnt och lugnt. Vi sutto tysta, men inom mig sjöng det, en sång, en gammal visa som kom för mig, jag vet inte hur:

Det brinner en eld, han brinner så klart, han flammar som tusen kransar – skall jag in i elden gå och med min käraste dansa?

Vi sutto länge så. En och annan af de andra reste sig och gick hemåt, och jag hörde någon säga: det är stora moln i öster, vi få inte se någon soluppgång. Skaran på berget glesnade, men vi sutto kvar, till sist voro vi ensamma. Jag såg på henne länge, och hon mötte stadigt min blick. Då tog jag hennes hufvud mellan mina händer och kysste henne, en lätt och oskyldig kyss. I detsamma var det någon som ropade henne, hon ryckte till, gjorde sig lös och sprang sin väg, sprang på lätta fötter nedåt genom skogen.

Då jag hann upp henne var hon redan bland de andra, jag kunde bara trycka hennes hand i tysthet, och hon tryckte min tillbaka. Därnere på ängen gick dansen ännu kring majstången, pigor och drängar och herrskapsfolkets ungdom om hvarandra, som det brukas den enda natten på året. Jag förde henne i dansen på nytt, en vild och yr dans blef det; det var redan full dager, men med midsommarnattens häxeri ännu kvar i luften, hela jorden dansade under oss, och de andra paren susade förbi än högt öfver oss, än långt nedanför, allt gick upp och ner och rundt omkring. Så kommo vi till sist ut ur de dansandes hvirfvel, vi vågade icke se på hvarandra men smögo oss bort tillsammans utan ett ord, bakom en syrenhäck. Där kysste jag henne åter. Men det var något annat nu, hennes hufvud låg tillbakalutadt mot min arm, hon slöt ögonen, och hennes mun blef ett lefvande väsen under min kyss. Jag tryckte min hand mot hennes bröst, och jag kände hennes hand lägga sig öfver min – kanske var det hennes mening att värja sig, att föra undan min hand, men i verkligheten tryckte hon den blott hårdare mot sitt bröst. Men under tiden steg det ett skimmer öfver hennes ansikte, först svagt, sedan starkare, till sist som ett våldsamt eldsken, hon öppnade ögonen men måste sluta dem på nytt, bländad, och när vi så ändtligen hade kysst den långa kyssen till slut, stodo vi kind mot kind

och stirrade häpna rakt in i solen, som bröt fram ur molnskockarna i öster.

Sedan såg jag henne aldrig mera. Det är tio år sedan dess, tio år just i natt, och ännu i dag blir jag sjuk och galen när jag tänker på detta.

Vi stämde inte något möte till dagen därpå, vi tänkte inte på det. Hennes föräldrar bodde på ett ställe i närheten, och vi togo det som något självklart att vi skulle träffas och vara tillsammans dagen därpå, alla dagar, hela lifvet. Men nästa dag blef en regndag, den gick utan att jag såg henne, och på kvällen måste jag resa in till staden. Där läste jag ett par dagar senare i en tidning, att hon var död. Drunknad under badning, hon och en annan ung flicka.

– – – Ja, ja, det är nu tio år sedan dess.

Jag var bedöfvad först. Men jag måste egentligen vara en rätt stark natur. Jag arbetade som förut, jag tog min examen på hösten. Men jag led också. Jag såg henne för mig om natten, ständigt. Jag såg den hvita kroppen ligga bland sjögräs och slam och lyftas upp och ner af vattnet. Ögonen stodo vidöppna, och öppen stod munnen som jag hade kysst. Så kom det människor i en båt, med en dragg. Och draggen fäste sin klo i hennes bröst, i samma unga flickbröst som min hand hade smekt så nyss.

Det drog lång tid om efter detta, innan jag åter kände något af att jag var man och att det fanns kvinnor till i världen. Men då var jag härdad. Nu hade jag dock en gång känt en gnista från den stora flamman, och jag var mindre än någonsin böjd för att hålla till godo med talmikärlek. Andra må vara mindre nogräknade i den punkten, det får bli deras sak, och jag vet inte om hela frågan har någon så stor betydelse. Men jag kände, att den hade betydelse för mig. Och det vore dock väl naivt att tro, att icke en mans vilja skulle kunna reglera dessa bagateller, om blott viljan finns där. Käre Martin Luther, du pastor Gregorius' värdige lärofader, hvilken syndare i köttet måste du inte ha varit, eftersom du pratade så mycket dumheter när du kom in på det kapitlet. Men du var dock uppriktigare än dina bekännare nu för tiden, och det skall man väl alltid hålla dig räkning för.

Så gick då år efter år, och lifvet drog mig förbi. Jag såg många kvinnor som tände min längtan på nytt, men just de kvinnorna märkte aldrig mig, det var som om jag inte fanns till för dem. Hur kom det sig? Jag tror att jag förstår det nu. En kvinna, som älskar, har just den förtrollning öfver sin gång och sin hy och öfver hela sitt väsen, som tar mig fången. Det var alltid sådana kvinnor som tände mitt begär. Men eftersom de redan älskade andra män, kunde de ju icke se mig. Andra sågo i stället på mig; jag var ju utexaminerad läkare vid unga år och med början till en god praktik, jag ansågs följaktligen för ett utmärkt parti och blef naturligtvis föremål för en hel del efterhängsenhet. Men det var nu alltid spilld möda.

Ja, åren gingo, och lifvet drog mig förbi. Jag verkar i mitt kall. Människorna komma till mig med sina sjukdomar, alla sorter, och jag kurerar dem så godt jag kan. Några bli friska, andra dö, de flesta släpa sig vidare med sina krämpor. Jag gör inga underkurer; en och annan, som jag icke har kunnat hjälpa, har vändt sig från mig till kloka gubbar och till notoriska charlataner, och blifvit frisk. Men jag tror att man anser mig för en samvetsgrann och försiktig läkare. Snart är jag väl den typiske husläkaren, han med den stora erfarenheten och den lugna, förtroendeväckande blicken. Människorna skulle kanske ha mindre förtroende för mig om de visste hur illa jag sofver.

Midsommarnatt, ljusa blå natt, du var ju dock förr så lätt och luftig och yr, hvarför ligger du nu som en ångest öfver mitt bröst?

11 juli.

Vid chiffonierklaffen en jämngrå dag.

I en af smålådorna hittade jag nyss en liten lapp, på hvilken det stod skrifvet några ord med min egen handstil, sådan den var för ett antal år sedan – ty hvar människas handstil förändras oafbrutet, en liten smula hvart år, kanske omärkligt för henne själf, men lika oundvikligt och säkert som ansiktet, hållningen, rörelserna, själen.

Det stod skrifvet:

”Ingenting förringar och drar ned en människa så, som medvetandet att icke vara älskad.”

När skref jag det? Är det en reflexion af mig själf, eller är det ett citat som jag har antecknat?

Minns inte.

*

De ärelystna förstår jag. Jag behöfver bara sitta i en vrå på Operan och höra kröningsmarschen i Profeten för att känna ett hett ehuru visserligen snabbt förflyktigadt begär efter att härska öfver människorna och låta kröna mig i en gammal domkyrka.

Men det skall vara medan jag lefver; resten må gärna vara tystnad. Aldrig har jag förstått dem som jaga efter ett odödligt namn. Mänsklighetens minne är bristfälligt och orättvist, och våra äldsta och största välgörare ha vi glömt. Hvem uppfann vagnen? Pascal uppfann skottkärran och Stephenson lokomotivet, men hvem uppfann vagnen? Hvem uppfann hjulet? Ingen vet det. Till gengäld har historien bevarat namnet på konung Xerxes' lifkusk: Patiramfes, son af Otanes. Han körde storkonungens vagn. Och den drummeln som satte eld på Dianatemplet i Efesus för att människorna icke skulle glömma hans namn, han vann mycket riktigt sitt mål och står nu i Brockhaus.

*

Man vill bli älskad, i brist därpå beundrad, i brist därpå fruktad, i brist därpå afskydd och föraktad. Man vill ingifva människorna någon slags känsla. Själen ryser för tomrummet och vill kontakt till hvad pris som helst.

24 juli.

Afrikahettan har kommit igen. Hela eftermiddagen ligger det som en rök af guldstoft i tung vindstilla öfver staden, och först med skymningen kommer svalka och lindring.

Nästan hvar kväll sitter jag en stund på trottoarkanten utanför Grand och suger en lätt citronsyrad dryck ur ett smalt vassrör. Jag håller af den stunden då lyktorna börja tindra upp i krökningen längs strömmens kanter, det är min bästa timme på dagen. Oftast sitter jag ensam, men i går satt jag där med Birck och Markel.

”Jag prisar Gud,” sade Markel, ”för att de ändtligen ha börjat tända lyktorna igen. Jag känner inte igen mig själf i det här sommarnattsmörkret utan lyktor som vi nu irrat omkring i en rund tid. Fast jag vet att anordningen har kommit till uteslutande af sparsamhetsskäl, ett fullt aktningsvärdt motiv alltså, har den i alla fall en gemen bismak af att vara arrangerad för turistsmaken. 'Midnattssolens land' – fy katten.”

”Ja,” sade Birck, ”man kunde åtminstone nöja sig med att hålla lyktorna släckta ett par tre nätter vid midsommar, då det verkligen nästan är ljust. På landet är sommarnattsskymningen ett helt trolleri, men här hör den inte hemma. Tända ljus tillhör staden. Aldrig har jag känt lyckan och stoltheten öfver att höra hemma i en stad starkare, än då jag som barn kom in från landet någon höstkväll och såg det tindra af ljus rundt kajerna. Nu, tänkte jag, nu måste de stackarna där borta på landet hålla sig inne i stugan eller också

stöfla omkring i mörker och smuts.”

”Men det är sant,” tillade han, ”på landet har man i stället en helt annan stjärnhimmel än här. Här duka stjärnorna under i konkurrensen med gaslyktorna. Och det är synd.”

”Stjärnorna,” sade Markel, ”duga inte att lysa oss på våra irrfärder i natten. Det är sorgligt i hvilken grad de ha förlorat all praktisk betydelse. Förr reglerade de hela vårt lif; och när man öppnar en vanlig fjortonöres almanacka skulle man kunna tro att de göra det ännu. Det vore svårt att leta upp ett mera slående exempel på traditionens seghet än detta, att den mest spridda folkbok som finns är fylld med noggranna uppgifter om saker som ingen människa längre bryr sig om. Alla dessa astronomiska tecken, som den fattigaste bonde för två hundra år sedan förstod på ett ungefär och som han studerade med ifver och flit, då han trodde att all hans välfärd berodde af dem, äro i dag okända och obegripliga för mängden af bildade. Om vetenskapsakademien hade sinne för skämt, kunde den roa sig med att blanda om Kräftan, Lejonet och Jungfrun i almanackan som lotter i en hatt, allmänheten skulle inte märka det ringaste. Stjärnhimmeln har sjunkit ner till en rent dekorativ roll.”

Han tog en klunk ur sin grogg och fortfor:

”Nej, stjärnorna kan inte längre glädja sig åt samma popularitet som förr i världen. Så länge man trodde att ens öde hängde på dem, voro de fruktade men också älskade och dyrkade. Och som barn ha vi ju alla tyckt mycket om dem i tanke att de voro små vackra ljus, som Gud tände på om kvällarna för att glädja oss, och vi tänkte att det var åt oss de blinkade. Nu återigen, då vi ha fått veta litet mera om dem, äro de för oss bara en ständig, plågsam, oförskämd erinran om vår egen obetydlighet. Här går man till exempel en natt på Drottninggatan och tänker storartade, underbara, ja epokgörande tankar, tankar som man känner med sig att ingen människa i världen förr har förmått eller vågat tänka. Låt vara att en mångårig erfarenhet sitter på lur långt nere i vårt undermedvetna jag och hviskar, att vi nästa morgon utan det ringaste tvifvel antingen ha glömt dessa tankar eller icke längre ha blick för det storartade och epokgörande i dem – det gör detsamma, det minskar inte lyckan i tankeruset så länge det räcker. Men man behöfver bara råka titta uppåt och få se en liten stjärna sitta alldeles stilla mellan ett par plåtskorstenar och lysa och blinka, så förstår man att man lika gärna kan glömma dem strax. Eller man går och tittar i rännstenen och undrar, om man verkligen gör rätt i att supa ihjäl sig eller om man kanske kunde finna på något bättre att fylla ut tiden med. Så stannar man plötsligt – som det hände mig härom natten – och stirrar på en liten tindrande punkt i rännstenen. Man finner efter en stunds reflexion att det är en stjärna som speglar sig – det var för resten Deneb i Svanen. Och med ens står det klart för en hur löjligt oviktig hela frågan är.”

”Nå,” tillät jag mig att inskjuta, ”detta kan man nu visserligen kalla att betrakta fylleriet under evighetens synvinkel. Men den är knappast fullt naturlig för oss i nyktert tillstånd och lämpar sig i hvart fall inte till dagligt bruk. Om stjärnan Deneb föll på den idén att betrakta sig själf sub specie æternitatis, skulle den kanske finna sig alltför obetydlig för att anse det mödan värdt att lysa längre. Emellertid sitter den nu där troget på sin post sedan en längre tid tillbaka och lyser mycket vackert, och speglar sig både i världshafven på de okända planeter, hvilkas sol den troligtvis är, och också någon gång i en rännsten på den lilla mörka jorden. Följ exemplet, käre vän! Ja, jag menar i det stora och hela och på ett ungefär, och inte bara beträffande rännstenen.”

”Markel,” inföll Birck, ”öfverskattar mycket räckvidden hos sin tanke, om han tror att han kan betrakta ens den minsta och svagaste af sina groggar under evighetens synvinkel. Det står inte i hans förmåga, och han skulle inte komma lefvande ifrån det. Jag tror mig ha läst någonstans att den synpunkten uteslutande är förbehållen vår herre. Och det är kanske därför han har upphört att existera. Receptet var visst för kraftigt till och med för honom.”

Markel teg. Han såg allvarlig och sorgsen ut. Åtminstone föreföll det mig så efter hvad jag kunde se af hans ansikte där i dunklet under det stora rödrandiga suntältet, och då han drog en tändsticka för att få eld på sin slocknade cigarr slog det mig att han hade blifvit gammal. Han kommer att dö mellan fyrtio och femtio, tänkte jag för mig själf. Och han är visst för resten redan ett godt stycke öfver fyrtio.

– – –

Birck vände sig plötsligt till mig: ”Säg mig en sak,” frågade han, ”sträfvar du efter lycka?”

”Jag förmodar det,” svarade jag. ”Jag känner ingen annan definition på lyckan än att den är sammanfattningen af det som hvar och en i sin stad finner eftersträfvansvärdt. Så är det väl alltså självklart att man sträfvar efter lycka.”

Birck: ”Ja visst. På det sättet är det självklart. Och ditt svar erinrar mig för hundrade gången om att all filosofi lefver och har sin näring uteslutande af språkliga tvetydigheter. Mot den vulgära lyckopannkakan sätter den ena sin frälsningskrokan och den andra ’sitt verk’; och bägge förneka all bekantskap med något som helst sträfvande efter lycka. Det är en afundsvärd gåfva att på det sättet kunna bedraga sig själf med ord. Man har ju alltid ett begär att se sig själf och sin sträfvan i ett ljus af idealitet. Och den djupaste lyckan ligger kanske till sist i den illusionen, att man icke traktar efter lycka.”

Markel: ”Människan sträfvar icke efter lycka, utan efter vällust. ’Det är möjligt,’ sade cyrenaïkerna, ’att det kan finnas människor som icke söka efter vällust, men orsaken därtill är, att deras förstånd är missbildadt och deras omdöme fördärfvadt.’

”Då filosoferna,” fortfor han, ”säga att människan sträfvar efter lycka, eller efter ’frälsning’, eller efter ’sitt verk’, tänka de därvid blott på sig själfva, eller i hvart fall på vuxna personer af en viss bildningsgrad. Per Hallström berättar i en af sina noveller, hur han som liten hvar kväll brukade läsa: lyktan kommer, lyktan går, den gud älskar lyktan får. Han kände tydligen vid denna späda ålder inte betydelsen af ordet lyckan och ersatte därför omedvetet det obekanta och obegripliga ordet med ett lättfattligt och välbekant. Men cellerna i vår kropp veta lika litet som små barn någonting om ’lycka’ eller ’frälsning’ eller ett ’verk’. Och det är de som bestämma vår sträfvan. Allt hvad organiskt lif heter på jorden flyr smärtan och söker vällusten. Filosoferna tänka blott på sin egen medvetna sträfvan, sin velade sträfvan, hvilket vill säga: sin inbillade sträfvan. Men den omedvetna delen af vår varelse är tusenfaldt större och mäktigare än den medvetna, och det är den som ger utslaget.”

Birck: ”Allt hvad du där säger öfverbevisar mig bara om att jag har rätt i det jag sade nyss och att språket måste göras om från början om man skall kunna tala filosofi med något resultat.”

Markel: ”Ja herregud, behåll din lycka, jag tar vällusten. Skål! Men om jag också går med på ditt språkbruk, så blir det inte därför sant att alla sträfva efter lycka. Det finns människor som sakna alla anlag för lycka och som känna det med pinsam, obeveklig klarhet. Sådana människor sträfva inte efter lycka utan efter att få litet form och stil på sin olycka.”

Och han tillade plötsligt, oförmodadt:

”Glas hör till dem.”

Det sista kom så förbluffande att jag satt svarslös. Ända tills jag hörde honom nämna mitt namn trodde jag att han talade om sig själf. Jag tror det ännu, och att det var för att dölja det, som han slog ner på mig. Det blef en tryckande tystnad. Jag såg ut öfver glittret på Strömmen. I skymassorna öfver Rosenbad öppnades en ljus månbristning, och det föll ett blekt silfver öfver det gamla Bondeska husets pelarfasad. Ute öfver Mälaren seglade långsamt ett rödviolett moln för sig själf, lösryckt från de andra.

25 juli.

Helga Gregorius: alltjämt ser jag henne för mig. Ser henne som jag såg henne i drömmen: naken, sträckande emot mig ett knippe mörka blommor. Kanske röda, men mycket mörka. Ja, rödt blir ju alltid så mörkt i skymningen.

Ingen natt går jag till sängs utan en önskan att hon åter ville komma till mig i drömmen.

Men det tvetydiga leendet har min fantasi så småningom arbetat bort, och jag ser det inte längre.

*

Jag önskar prästen vore väl tillbaka. Så kom hon säkert hit igen. Jag vill se henne och höra hennes röst. Jag vill ha henne hos mig.

3 augusti.

Ja, månen. Där är den igen.

Jag minns så många månar. Den äldsta jag minns är den som satt bakom fönsterrutan i min första barndoms vinterkvällar. Den satt alltid öfver ett hvitt tak. En gång läste min mor Viktor Rydbergs ”Tomten” högt för oss barn; då kände jag strax igen den. Men den hade ännu ingen af de egenskaper som den sedan fick, den var hvarken mild och sentimental eller kall och hemsk. Den var bara stor och blank. Den hörde till fönstret, och fönstret hörde till rummet. Den bodde hos oss.

Sedan, då man hade märkt att jag var musikalisk och låtit mig taga pianolektioner och jag var så långt kommen att jag kunde fingra litet på Chopin, då blef månen ny för mig. Jag minns en natt, jag var väl tolf år ungefär, då jag låg vaken och icke kunde sofva, därför att jag hade Chopins tolfte nocturne i hufvudet, och därför att det var månsken. Det var på landet, vi hade nyss flyttat ut och det fanns ännu ingen rullgardin i rummet där jag låg. Månljuset rann i en stor hvit flod in i rummet och öfver sängen och hufvudgärden. Jag satt upprätt i sängen och sjöng. Jag måste sjunga den underbara melodien utan ord, jag kunde icke komma ifrån den. Den blef till ett med månskenet och i bägge låg det ett löfte om något oerhördt, som en gång skulle komma på min lott, något jag vet icke hvad, en osalig lycka eller en olycka som var mera värd än all jordens lycka, något brinnande och ljuft och stort som väntade mig. Och jag sjöng tills min far stod i dörren och röt åt mig att sofva.

Det var Chopins måne. Och det var samma måne som sedan skälfde och brann öfver vattnet i augustikvällarna, då Alice sjöng. Jag älskade henne.

Så minns jag min Uppsalamåne. Aldrig har jag sett en måne med ett så kallt och frånvarande ansikte som den. Uppsala har ett helt annat klimat än Stockholm, ett inlandsklimat med torrare och klarare luft. En vinternatt gick jag af och an med en äldre kamrat på de hvita snögatorna med deras gråa hus och svarta skuggor. Vi talade filosofi. Med mina sjutton år trodde jag knappt på Gud; men jag satte mig på tvären mot darwinismen: med den tycktes mig allt bli meningslöst, dumt, tarfligt. Vi gingo in under ett svart tunnhvalf och uppför några trappsteg och stodo tätt under domkyrkans murar. Med sina byggnadsställningar liknade den skelettet af något oerhördt djur från döda formationer. Min vän talade med mig om vår släktskap med våra bröder djuren; han talade och bevisade och skrek med en gäll och okultiverad röst, som ekade mellan murarna, och han bröt på något landsmål. Jag svarade inte mycket, men jag tänkte för mig själf: Du har orätt, men jag har ännu läst och tänkt för litet för att kunna vederlägga dig. Men vänta – vänta bara ett år, och jag skall gå med dig på denna samma plats, i månsken liksom nu, och jag skall bevisa för dig hur orätt du hade och hur dum du var. Ty det som du säger kan inte, får inte på några villkor vara sant; om det är sant, då vill jag inte vara med längre, i en sådan värld har jag ingenting att skaffa. Men kamraten pratade

och gestikulerade med ett litet tyskt häfte, som han höll i handen, och som hade försett honom med hans argument. Plötsligt stannade han midt i månskenet, slog upp boken på ett ställe, där det var några illustrationer i texten, och räckte mig den. Månen sken så klart att man både kunde se hvad de föreställde och läsa underskriften. Det var bilderna af tre kranier, tämligen snarlika –: skallarna af en orangutang, en australneger och Immanuel Kant. Med afsky slängde jag boken långt ifrån mig. Kamraten blef ond och flög på mig, vi brottades och slogos i månskenet, men han var starkare och fick mig under sig och "tvättade" mig på det gamla skolpojkssättet i ansiktet med snö.

Det gick ett år och det gick flera, men jag kände mig aldrig vuxen att öfverbevisa honom; jag fann, att jag måste låta den uppgiften ligga. Och fast jag inte rätt förstod hvad jag hade att skaffa i denna värld, stannade jag ändå kvar.

Och många månar har jag sett sedan dess. En blid och sentimental måne mellan björkar vid kanten af en sjö ... Månen ilande genom dimmorna öfver hafvet ... Månen på flykt genom rifna höstmoln ... Kärleksmånen, som lyste på Gretchens trädgårdsfönster och Julias balkong ... En icke längre ung flicka, som gärna ville bli gift, sade mig en gång, att hon måste gråta då hon såg månen lysa öfver en liten stuga i skogen ... Månen är liderlig och lysten, säger en poet. En annan försöker lägga in en etiskt-religiös tendens i månstrålarna och liknar dem vid trådar, som af kära aflidna spinnas till ett nät att fånga en vilsekommen själ i ... Månen är för ungdomen ett löfte om allt det oerhörda som väntar, för den äldre ett vårdtecken öfver att löftet sveks, en erinran om allt som brast och gick sönder ...

Och hvad *är* månskenet?

Solsken i andra hand. Försvagadt, förfalskadt.

*

Den måne, som nu kryper fram bakom kyrktornet, har ett olyckligt ansikte. Det synes mig som om dragen vore vanställda, upplösta, uppfrätta af ett namnlöst lidande. Stackars man, hvarför sitter du där? Är du dömd som förfalskare – har du förfalskat solskenet?

I sanning, det är icke något litet brott. Den som blott vore säker att aldrig begå detsamma.

9 augusti.

Att vilja är att kunna välja. Å, att det skall vara så svårt att välja!

Att kunna välja är att kunna försaka. Å, att det skall vara så svårt att försaka.

En liten prins skulle göra en utfärd; man frågade honom: vill prinsen åka med häst eller fara i båt? Och han svarade: jag vill åka med häst och fara i båt.

Allt vilja vi ha, allt vilja vi vara. Vi vill ha all lyckans lust och allt lidandets djup. Vi vill ha handlingens patos och åskådandets ro. Vi vill både ha öknens stillhet och larmet på forum. På en gång vilja vi vara den ensammes tanke och folkets röst; vi vilja vara både melodi och ackord. På en gång! Hur vore det möjligt!

"Jag vill åka med häst och fara i båt."

*

Nu kommer natten; en stjärna blinkar redan genom bladverket i den stora kastanjen. Jag känner att jag får sofva godt i natt; det är svalt och lugnt i mitt hufvud. Ändå har jag svårt att slita mig från trädet och stjärnan.

Natten. Ett så vackert ord! Natten är äldre än dagen, sade de gamla gallerna. De trodde att den korta förgängliga dagen var född af den oändliga natten.

Den stora, oändliga natten.

Nå, det är nu också ett talesätt ... Hvad är natten, hvad är det som vi kalla natten? Det är den smala koniska skuggan af vår lilla planet. En liten spetsig kägla af mörker midt i ett haf af ljus. Och detta ljushaf, hvad är det? En gnista i rymden. Den lilla ljuskretsen kring en liten stjärna: solen.

Å, hvad är det för en pest som har gripit människorna att fråga om allting hvad det är? Hvad är det för ett gissel som har piskat dem ut ur den öfriga syskonringen af krälande och gående och springande och klättrande och flygande varelser på jorden, ut att se på sin värld och sitt lif uppifrån, utifrån, med kalla främmande ögon, och finna det smått och ingenting värdt? Hvart bär det hän, hur skall det sluta? Jag måste tänka på den klagande kvinnorösten som jag hörde i min dröm, jag hör den ännu i mina öron, en gammal förgråten kvinnas röst: världen brinner, världen brinner!

Du skall se på din värld från din egen synpunkt och icke från någon tänkt punkt ute i rymden; du skall blygsamt mäta med ditt eget mått, efter ditt stånd och dina villkor: människan-jordbebyggarens stånd och villkor. Då är jorden stor nog och lifvet en viktig sak, och natten oändlig och djup.

21 augusti.

I dag har jag sett henne och talat med henne.

Jag gick ett slag ut på Skeppsholmen på eftermiddagen. Strax jag kommit öfver bron mötte jag Recke; han kom ned från höjden där kyrkan ligger. Han gick långsamt och tittade i marken med framskjuten underläpp och petade undan småsten med käppen, och han såg inte ut att vara riktigt nöjd med sin värld. Jag trodde inte att han skulle se mig, men just som vi passerade hvarann såg han upp och nickade markeradt hjärtligt och muntert, med en blixtsnabb omläggning af hela ansiktsuttrycket. Jag fortsatte min väg, men hejdade mig efter ett par steg: hon är säkert inte långt härifrån, tänkte jag. Kanske står hon kvar däruppe på höjden. De ha haft något att säga hvarandra och stämt möte däruppe, dit sällan någon kommer, och för att inte bli sedd tillsammans med honom har hon låtit honom gå ner först. Jag satte mig på bänken, som går rundt kring stammen på den stora balsampoppeln, och väntade. Jag tror att det är det största träd som finns i Stockholm. Många vårkvällar satt jag som barn under det trädet med min mor. Far var aldrig med; han tyckte inte om att gå ut och gå med oss.

... Nej, hon kom inte. Jag trodde att jag skulle få se henne komma ner från höjden, men hon hade kanske gått ner en annan väg, eller aldrig varit där.

Jag gick dit upp i alla fall, en omväg, förbi kyrkan – då fick jag se henne sitta hopkrupen på ett af trappstegen utanför kyrkporten, framåtböjd, med hakan i handen. Hon satt och såg rakt in i solen, som höll på att gå ner. Därför såg hon mig inte strax.

Redan första gången jag såg henne slog det mig hur olik hon är alla andra. Hon liknar hvarken en dam af värld eller en medelklassfru eller en kvinna af folket. Kanske dock mest det sista, isynnerhet som hon nu satt där på kyrktrappan med det ljusa håret bart och fritt i solen, ty hon hade tagit af hatten och lagt den bredvid sig. Men en kvinna af ett ursprungligt folk eller af ett som aldrig funnits, ett där ingen klassbildning ännu begynt, där ”folket” ännu icke blifvit underklass. En dotter af en fri stam.

Plötsligt såg jag att hon satt och grät. Inte med snyftningar, bara med tårar. Grät som en, som har gråtit mycket och knappt märker att hon gråter.

Jag ville vända om och gå bort, men i detsamma märkte jag att hon hade sett mig. Jag hälsade litet stelt och ville gå förbi. Men hon reste sig strax från det låga trappsteget, lika lätt och mjukt som från en stol, och gick fram och räckte mig handen. Hon torkade hastigt bort tårarna, satte på sig hatten och drog ett grått flor öfver ansiktet.

Vi stodo tysta en sekund.

”Det är vackert här uppe i kväll,” sade jag till sist.

”Ja,” sade hon, ”det är en vacker afton. Och det har varit en vacker sommar. Nu är den snart slut. Träden gulna redan. – Se, en svala!”

En ensam svala ilade förbi oss så nära att jag kände en kylig fläkt öfver ögonlocken, den gjorde en snabb kurva som för ögat blef en pilskarp vinkel, och försvann i det blå.

”Det blef så tidigt varmt i år,” sade hon. ”Då brukar det bli tidig höst.”

”Hur står det till med pastorn?” frågade jag.

”Jo jag tackar,” svarade hon. ”Han kom hem från Porla för ett par dar se’n.”

”Och har han blifvit något bättre?”

Hon vände hufvudet litet ifrån mig och kisade med ögonen mot solen.

”Inte från min synpunkt sedt,” svarade hon lågt.

Jag förstod. Det var således som jag hade tänkt. Nå, det var heller inte svårt att gissa ...

En gammal gumma gick och sopade vissna löf. Hon kom oss närmare och närmare, och vi gingo sakta undan längre ut på kullen. Jag gick och tänkte på prästen. Jag skrämde honom först med hans hustrus hälsa, det hjälpte knappt två veckor; jag skrämde honom med hans egen och med den bleka döden, det hjälpte i sex. Och det hjälpte så länge bara därför att han var skild från henne. Jag börjar tro att Markel och hans cyrenaïker ha rätt: människorna bekymra sig inte om lyckan, de söka efter vällusten. De söka efter vällusten äfven mot sitt intresse, mot sina åsikter och sin tro, mot sin lycka ... Och den unga kvinnan som gick vid min sida med en så rak och stolt rygg men nacken med allt det ljusa silkesvirret djupt böjd under sina bekymmer – hon hade gjort alldeles detsamma: sökt vällusten och icke bekymrat sig om lyckan. Och för första gången slog det mig nu, att det var alldeles samma slags handlingssätt som fyllde mig med vämjelse för den gamla prästen och med en oändlig ömhet för den unga kvinnan, ja, med en försagd vördnad som inför gudomens närhet.

Solen glödde mattare nu genom den tjocka dunstkretsen öfver staden.

”Säg, fru Gregorius – får jag fråga er om en sak?”

”Ja, gärna.”

”Den som ni älskar – jag vet ju inte alls hvem det är – hvad säger han om det här, och om alltsammans; hvad vill han göra? Hur vill han att det skall bli? Ty han kan ju inte gärna vara nöjd med det som det är –?”

Hon teg länge. Jag började tro att jag hade frågat dumt och att hon inte ville svara.

”Han vill att vi skall resa,” sade hon till sist.

Jag studsade.

”Kan han det också?” frågade jag. ”Jag menar, är han en fri man, förmögen, oberoende af anställning eller yrke, en man som gör hvad han vill?”

”Nej. Då hade vi ju gjort det för länge se’n. Han har hela sin framtid här. Men han vill bryta sig en ny bana i ett främmande land, långt bort. Kanske Amerika.”

Jag måste le invärtes. Klas Recke och Amerika! Men jag blef stel då jag tänkte på henne. Jag tänkte: därborta kommer han att gå till botten genom alldeles samma egenskaper som han flyter på här. Och hvad blir det så af henne ...

Jag frågade:

”Och ni själf – vill ni det?”

Hon skakade på hufvudet. Ögonen stodo fulla af tårar.

”Jag vill helst dö,” sade hon.

Solen drunknade småningom i det grå töcknet. Ett kyligt vinddrag susade genom träden.

”Jag vill inte förstöra hans lif. Inte bli en börda för honom. Hvarför skulle han resa? Det skulle bara vara för min skull. Han har hela sitt lif här, sin ställning, sin framtid, sina vänner, allting.”

Jag kunde ingenting svara på detta, hon hade ju så alltför rätt. Och jag tänkte på Recke. Hela förslaget syntes mig så underligt från honom. Jag skulle aldrig ha väntat något sådant af honom.

”Säg, fru Gregorius – jag får ju vara er vän, ni betraktar mig så, inte sant? Ni tycker inte illa om att jag talar med er om de här sakerna?”

Hon log mot mig genom tårarna och floret – ja, hon log!

”Jag håller mycket af er,” sade hon. ”Ni har gjort sådant för mig som ingen annan kunde eller ville ha gjort. Ni får tala med mig om allt hvad ni vill. Jag tycker så mycket om när ni talar.”

”Har han, er vän – har han velat det länge, att ni skulle resa bort tillsammans? Har han talat om det länge?”.

”Aldrig förr än i kväll. Vi träffades här uppe kort innan ni kom. Han har aldrig talat med mig om det förr. Jag tror knappast ens han har tänkt på det förr.”

Jag började förstå ... Jag frågade:

”Har det alltså stött till något särskildt just nu ... eftersom han kom på den tanken? Något oroande ...?”

Hon böjde på hufvudet:

”Kanske.”

Den gamla med kvasten sopade åter sina löf alldeles inpå oss, vi gingo tillbaka mot kyrkan, långsamt, under tystnad. Vi stannade vid trappan där vi först hade mötts. Hon var trött: hon satte sig åter på trappsteget och stödde hakan mot handen med blicken ut i den grånande skymningen.

Vi tego länge. Det var stilla omkring oss, men öfver oss susade vinden med en skarpare ton än nyss genom trädkronorna, och det var ingen värme mer i luften.

Hon skälfde till i en frysning.

”Jag vill dö,” sade hon. ”Jag vill så förfärligt gärna dö. Jag känner att jag har fått allt mitt, allt det jag skulle ha. Jag kan aldrig bli så lycklig mer som jag har varit dessa veckor. Det har sällan gått någon dag som jag inte har gråtit; men jag har varit lycklig. Jag ångrar ingenting, men jag vill dö. Och ändå är det så svårt. Jag tycker att själfmord är fult, isynnerhet för en kvinna. Jag har en sådan afsky för allt våld på naturen. Och jag vill inte heller göra honom någon sorg.”

Jag teg och lät henne tala. Hon kisade smalt med ögonen:

”Ja, själfmord är fult. Men det kan vara ännu fulare att lefva. Det är förskräckligt att man så ofta bara har det som är mer eller mindre fult att välja på. Den som kunde få dö!

Jag är inte rädd för döden. Inte ens om jag trodde att det fanns någonting efter döden skulle jag vara rädd för den. Jag har hvarken gjort något ondt eller något godt som jag hade kunnat göra annorlunda; jag har gjort hvad jag har måst göra, i smått som stort. Minns ni att jag en gång talade med er om min ungdomskärlek och att jag ångrade, att jag inte gaf mig åt honom? Jag ångrar det inte längre. Jag ångrar ingenting, inte ens mitt giftermål. Ingenting hade ändå kunnat ske annorlunda än det har skett.

Men jag tror inte att det finns någonting efter döden. Som barn tänkte jag mig alltid själen som en liten fågel. I en illustrerad världshistoria som min far hade såg jag också att egypterna afbildade den som en fågel. Men en fågel flyger inte högre än luften räcker, och den räcker inte långt. Den hör till jorden, den också. I skolan hade vi en lärare i naturkunnighet som förklarade för oss att ingenting af det som finns på jorden kan komma bort från den.”

”Det är jag rädd att han hade fått om bakfoten,” insköt jag.

”Det är nog möjligt. Men jag uppgaf i alla fall min fågeltro, och själen blef mera obestämd för mig. För några år sedan läste jag allt hvad jag kom öfver om religionen och sådant, både för och emot. Det hjälpte mig ju att reda upp mina begrepp i mycket, men jag fick ändå inte veta det jag ville. Det finns människor som skrifver så utmärkt väl, och jag tror att de kan bevisa hvad som helst. Jag tyckte alltid att den hade rätt som skref bäst och vackrast. Viktor Rydberg dyrkade jag. Men jag kände och förstod, att om lif och död visste ändå ingen någonting.

”Men,” och det kom en hög och varm färg öfver hennes kind i mörkret, ”men på sista tiden har jag fått veta mera om mig själf än förut i hela mitt lif. Jag har lärt känna min kropp. Jag har lärt mig känna och förstå, att min kropp är jag. Det finns ingen glädje och ingen sorg och inte något lif alls annat än genom den. Och min kropp vet ju att den måste dö. Den känner det, liksom ett djur kan känna det. Därför vet jag nu, att det finns ingenting för mig bortom döden.”

Det hade mörknat. Sorlet från staden steg starkare upp till oss nu i mörkret, och lyktorna började tändas därnere i krokarna längs kajer och broar.

”Ja,” sade jag, ”er kropp vet att den skall dö en gång. Men den vill inte dö; den vill lefva. Den vill inte dö förr än den är utsliten och tyngd af år. Förtärd af lidande och förbränd af lust. Då först vill den dö. Ni tror att ni vill dö, därför att allting ser så svårt ut nu. Men ni vill det inte, jag vet att ni inte kan vilja det. Låt tiden gå. Tag dagen som den kommer. Allting kan bli annorlunda förr än ni tror. Också ni själf kan bli annorlunda. Ni är stark och sund; ni kan bli ännu starkare; ni hör till dem som kan växa och förnyas.”

Det gick en frysning genom hennes gestalt. Hon reste sig:

”Det är sent, jag måste gå hem. Vi kan inte gå ner härifrån tillsammans, det vore inte bra om någon såg oss.

Gå den där vägen, så går jag åt andra hållet. Godnatt!”

Hon räckte mig sin hand. Jag sade:

”Jag skulle så gärna vilja kyssa er kind. Får jag det?”

Hon tog upp floret och böjde fram sin kind. Jag kysste den.

Hon sade:

”Jag vill kyssa er panna. Den är vacker.”

Vinden slet i mina glesnande hårtestar när jag blottade mitt hufvud. Och hon tog det mellan sina varma och mjuka händer och kysste min panna – högtidligt, som en ceremoni.

UR

DET MÖRKNAR ÖFVER VÄGEN

(1903–1906).

BLOM.

En bländande augustimorgon precis klockan åtta öppnades Långholmens portar för tre af anstaltens pensionärer, som där af olika anledningar hade tillbragt olika tidrymder, noggrant afpassade efter graden och beskaffenheten af deras i handling ådagalagda meningsskiljaktighet med det lagbundna samhället. De kände hvarandra icke, de hade ingen känsla af förbrödring genom gemensamma olycksöden, och de sade hvarandra hvarken godmorgon eller farväl.

Den, som kom först, var en undersätsig man med tjurpanna och grofva handleder. Han hade en mörk kväll öfverfallit en gammal arbetare, som han icke tyckte om, slagit ut några tänder på honom och sparkat honom i bröstet så att han hostade blod några dagar. Han hade fått en månad för öfvervåld, hvaraf ringa skada följt, och begaf sig skyndsamt till närmaste utskänkningsställe.

Därnäst kom en man, som hade bedragit ett opersonligt väsen med namn af bankbolag på en medelstor penningsumma. De tre månader, som han tillbragt inomhus, hade icke alltför mycket blekt hans friska punschhy. Han hade en välsittande mörkblå sommarkostym med smala hvita ränder; på fötterna hade han nya gula skor, i handen höll han en liten elegant nattsäck af samma färg som skorna, och han liknade närmast en handelsresande, som småhvisslande kommer ut från ett hotell. Han hvisslade likväl icke, men steg upp i en droska med uppslagen sufflett, under hvilken en svartklädd kvinna med bleka och förgrämda drag väntade honom, kastade en adress åt kusken och försvann i en dammsky.

Sist kom förre skrädderiarbetaren Blom, Oskar Valdemar Napoleon. Hans ansiktsfärg gick mera i grått, ty han hade med nio månader fått försona stölden af en till skyltning uthängd kavaj – det var nämligen andra resan. I högra bröstfickan hade han, utom prästbetyget med dess mindre smickrande anteckningar, en summa af åttio kronor, inlagda i ett blått kuvert jämte ett intyg från fängelsedirektören om godt uppförande på Långholmen.

Det var icke mycket för att vara resultatet af nio månaders arbete, men han hade ju också haft sitt uppehälle under tiden. För honom var det i alla fall en betydande summa, och den hade också varit en häfstång till

många framtidsplaner, af hvilka de flesta hvilade på uppenbara osannolikheter, till många drömmar om ett nytt lif, om lycka och välstånd och allmän aktning, isynnerhet under dessa sista veckor, då han i betraktande af den snart förestående friheten varit förskonad från den förödmjukande slätrakningen och känt aktningen för sitt människovärde gro på nytt och växa i kapp med skäggstubben på öfverläpp och haka. Men nu, då han verkligen var fri och kände sommarmorgonens svala och lätta bris fläkta kring tinningarna och hörde suset i de stora träden, skötos alla dessa planer liksom af sig själfva en smula i bakgrunden, naturligtvis bara tills vidare, bara för några timmar eller kanske för en dag, och en enda stor lyckokänsla steg upp i honom och svepte in honom nästan som i en yrsel. Han var också mycket hungrig, ty han hade knappt rört Långholmsmaten denna sista morgon, och han tänkte med längtan och välbehag på en liten matservering vid Brännkyrkagatan, som han kände till sedan gammalt, och på en stor biffstek med lök och en eller kanske två buteljer öl – tänk, öl!

På Långholmsbron stod en ledig vaktkonstapel och metade mört på små saffranskulor. Blom stannade med armarna mot broräcket och såg på; det roade honom att låtsas som om han icke hade brådtom. Där nere i det lugna vattnets tjocka grönska, i skuggan under bron, gingo stora rödögda mörtar af och an kring fångvaktarens saffranskula, petade till den ett tag, vände tveksamt om och kommo tillbaka igen; då och då kom en och annan sarf med röda fenor och gullrygg, vackra fiskar, men litet leriga i smaken, och emellanåt blänkte också den breda silfversidan på en braxenpanka. På bägge sidorna af det smala Långholmssundet doppade stora lutande pilar sina grågröna blad i vattnet, och vassen vajade sakta för morgonvinden. Och i fonden, långt borta, stodo Stockholms kyrkor och torn i blått soldis, som ristade med en fin nål.

”Ja,” sade Blom till konstapeln, ”nu skall man börja lefva igen.”

”Ja, lycka till, Blom,” svarade konstapeln utan att taga ögonen från flötet, som just tog ett dopp under vattenytan – det var napp, men fisken tog bara saffranskulan och lämnade kroken åt sitt värde.

En ångslup kom puttrande fram under bron, på väg till staden, och lade till vid bryggan näst invid. Blom kände sig ett ögonblick frestad att följa med, men kom strax tillbaka till sin första tanke, matstället vid Brännkyrkagatan, biffsteken, löken och ölet, sade adjö åt konstapeln och gick Långholmsgatan fram. Han kände sig af gammalt mest hemmastadd i denna utkant af Söder, mellan Skinnarviksbergen, Liljeholmsbron och Långholmen.

*

Då Blom mätt och belåten kom ut från sitt matställe, var hans första åtgärd att köpa en ny svart filthatt, ty den gamla gick alltför mycket i gulbrunt, och han hade en gång hört att hatten gör gentlemannen. Därefter gick han till närmaste rakstuga vid Hornsgatan och lät aflägsna skäggstubben från hakan och en del af kinderna, men behöll, utom mustascherna naturligtvis, ett par små polisonger vid öronen. Därefter gick han snedt öfver gatan till en kortvaruhandel, från hvilken han kom ut iförd en ren hvit krage, en blårandig nattkappa och en lysande ljusblå halsduksrosett. Några steg längre upp på gatan stannade han framför en fotografs skyltlåda och speglade sig i glaset. Han blef nästan rörd öfver den förvandling som han undergått. Och då han på en bandformig remsa, som pittoreskt slingrade sig fram mellan porträtten af jungfrur, sömmerskor, frälsningssoldater, beväringar och en präst med prästkrage, läste att han kunde få ett halft dussin kort i visitkortsformat för 2: 50, kände han en oemotståndlig frestelse att gå upp och låta fotografera sig. Dels var dagen betydelsefull för honom, så att det kort han nu tog kunde bli ett minne för lifvet, dels hade han också en mörk aning, som han dock sökte skjuta undan, om att det kanske kunde dröja länge innan han på nytt befann sig i ett skick lika värdigt att förevigas i bild. Han hade också låtit fotografera sig åtskilliga gånger förr, och han erinrade sig med välbehag den angenäma känsla han erfor af att se sitt jag så att säga i förädlad form, utan fläckar på rocken och störande ojämnheter i hyn, vackert slätkammadt och med ett värdigt och sympatiskt uttryck. Han gick upp till fotografen, kammade sig omsorgsfullt framför en

spegel och satte sig orörlig framför kameran med händerna på knäna.

”Blef det bra?” frågade han, då sittningen var slut.

”Herrn kommer att se ut som en bankdirektör,” svarade fotografen efter att han kastat en blick på plåten.

Då han åter stod på gatan, kände han de goda föresatserna kalla med mera styrka och tydlighet än förut. Han borde gå ned till staden, söka upp ett par gudfruktiga och välvilliga personer som fängelsedirektören och pastorn gifvit honom anvisning på, söka arbete, skaffa sig ett billigt logis. Men det var ännu tidigt på dagen, urmakarens klocka där borta i hörnet visade icke fullt på tio, solen lyste så hjärtgripande på den blå himmeln och luften var ljum och stilla. Han kunde unna sig litet tid, han kunde gå ett slag utåt Liljeholmen, ut i skogen.

Ja, skogen, den hade han tänkt på många gånger, medan han satt inburad därborta bakom gallret.

Han hade vuxit upp i ett torp i en skogsbacke, en half mil söder om Stockholm. Då han hade gått och läst, blef han satt i lära hos en liten troende skräddare på Söder. Skräddaren var baptist; Blom blef också baptist och lät döpa om sig. Men då han sedan kom till en annan skräddare som tillhörde statskyrkan och flitigt missbrukade djäfvulens namn, domnade den nya tron så småningom bort. Han gjorde nya bekantskaper och blef fästman åt en halfgammal jungfru, som hade en sparbanksbok och som gaf honom pengar. På detta sätt blef han van att roa sig, inte mycket, men likväl mer än hvad som är bra för fattigt folk. De vackra sommarkvällarna satt han ofta på Mosebacke eller i Strömparterren och drack punsch, ibland med fästmön, men ibland med en liten mörkhårig sömmerska, som han hade blifvit bekant med hos Tekla en eftermiddag, då hon hade kaffebjudning i jungfrukammaren. Hon hette Edit; hon hade ett stort, mörkt hår och en mycket röd mun. Hon gick långa tider utan arbete, men förstod alltid att reda sig ändå. Blom önskade ofta, att Teklas trofasta kärlek till honom tillika med hennes sparbanksbok genom något trolleri kunde öfverflyttas på Edit. Men Edits hjärta var obeständigt och aldrig att lita på, och sparbanksboken förblef Teklas. Nå, som det nu var, gjorde han sig i alla fall litet glädje både med den enas pengar och den andras röda mun.

Men så kom slutet. Skräddaren, som han arbetade hos, gjorde konkurs, och han stod utan arbete. Tekla lofvade att hjälpa honom och tog ut pengar från banken; han skulle få låna trettio kronor, tills han fick arbete. På kvällen, då han skulle få pengarna, tvang hon honom att stanna längre än han hade lust till. Och då han ändtligen skulle gå och bara väntade på pengarna, bröt det löst. Hon var så mycket ursinnigare som hon måste tala mycket tyst, af fruktan att väcka herrskapet. Edit hade varit uppe hos henne på eftermiddagen, de hade kommit i gräl om någonting, och Edit hade talat om alltsammans med Blom, för att retas och skryta. Men Tekla var inte den som lät någon drifva med sig! Och hon kallade honom en fähund och mycket annat och viftade med de tre tiorna under näsan på honom och förklarade att han aldrig mer skulle få ett öre af henne. Då nappade han dem till sig med ett raskt grepp och gick sin väg. Han visste att hon inte vågade göra något väsen på natten, herrskapet kunde vakna.

Men nästa dag anmälde hon honom i polisen för stöld. Han nekade först, men erkände sedan och berättade förloppet. Målsägandens framställning af saken var emellertid helt annorlunda; de trettio kronorna hade legat på ett bord, han hade tagit dem utan att hon såg det, och hon hade aldrig lofvat honom dem. Det enda som blef fullt klart var, att han hade tagit dem.

Det var första resan.

Sedan hade han lefvat som det föll sig – haft arbete ibland, och ibland svultit och tiggt, tills han en kväll fick den idén att stjäla en kavaj på Österlånggatan för att undgå Svartsjö.

Han hade kommit ner på Liljeholmsbron. Mjölksurror skramlade och smålurfviga bondhästar stretade

mödosamt med sina pinnkärror uppför det branta landfästet. Från de hundra fabriksskorstenarna kring Årstavikens stränder stego rökarna stilla och pelarrätt mot höjden som från ett Herren behagligt offer. Öfver järnvägsbanken rusade kontinentexpressen söderut med restaurangvagnen full af frukosterande resenärer med ansjovisar på gafflarna. Men i det lugna hörnet mellan stranden och bron simmade en ankfamilj af och an, några hvita, andra spräckliga med minnen från vildandens dräkt, och midt i flocken stod ankbonden på en flytande planka och sof på ett ben och med hufvudet under vingen.

Blom tog upp en skorpa som han tagit med sig från matstället vid Brännkyrkagatan, smulade sönder den och kastade ut smulorna åt ankorna. Det blef strax lifligare i flocken, till och med ankbonden lyfte hufvudet och öppnade ena ögat, men slöt det igen. Han var helt hvit, och också det tillslutna ögonlocket var hvitt, så att Blom kom att tänka på de hemska, tomma marmorögon, som han hade sett på Nationalmuseum en söndag för många år sedan. De andra nappades om skorpsmulorna. En af dem hade fått fatt i en bit, som var för stor, hon doppade den i vattnet gång på gång för att blöta upp den den och få sönder den; under tiden följde en annan oafbrutet med vaksamma ögon alla hennes rörelser, och då skorpbiten till sist slant undan hennes näbb, var den andra strax där och tog den. Det blef icke något slagsmål; den första nöjde sig med att i sin tur följa efter och vakta på ett tillfälle att få igen det förlorade.

Blom skrattade högt af förtjusning.

”Ja, det är rätt,” tänkte han, ”den som har något skall passa på det han har, annars kommer en annan och tar det ...”

Och han kände det nästan som en tröst att se det oskyldiga hvita djuret ostraffadt och alldeles naturligt utföra en handling, som på människornas språk kallas för stöld, och som han hade fått lida så mycket för.

Inifrån land kom en spräcklig anka simmande, lockad af skorpbitarna, i spetsen för en flock ungar, gråbruna, dunigt ludna och med små pärlklara, svarta råttögon. Ett par små flickor med böcker i händerna, på väg till skolan, stannade och betraktade dem med förtjusning och häpnad. – ”Titta, är det råttor?” – ”Nej, du ser väl att det är fåglar.” – ”Tänk att de inte är rädda för vattnet!”

”Det är ankungar,” upplyste Blom. Och han tillade i undervisande ton:

”Di ä skapta till att gå i vatten. Det är inte mera märkvärdigt att di går i vatten än att fiskarna simmar.”

”Tänk!” sade den största flickan.

Och de sprungo sin väg med små hopp.

Blom erinrade sig en saga, som han en gång hade läst i en skolbok, om en ful ankunge som blef förvandlad till svan. Han sökte efter en tilllämpning på sig själf och fann den delvis i sin förvandling nyss på rakstugan och i kortvaruhandeln, men det föreföll honom inte fullt tillräckligt, och han mumlade för sig själf, medan han fortsatte öfver bron:

”Vänta, di ska få se! Vänta bara ...”

Det var mycket varmt, och då han kom på andra sidan om bron, där nässlorna och kardborrarna stodo gråa af damm utmed vägkanten, tog han af sig kavajen, stack käppkryckan genom hängaren, slängde den öfver axeln och gick vidare utåt Liljeholmsvägen hvisslande på en munter melodi.

Ett stycke framför honom gick en ung kvinna med ett knyte i handen, och han skyndade på sina steg för att få se hur hon såg ut framifrån. Och då han kom henne närmare, stod hjärtat med ens nästan stilla i hans bröst, ty han tyckte att det var Edit. I detsamma vände hon sig om.

”Nej, se Valdemar!”

Sedan det första uttrycket af öfverraskning väl försvunnit från hennes ansikte, smålog hon vänligt och tycktes icke obehagligt berörd af att se honom. Hon skulle gå till en bekant, som bodde litet längre bort, och de följdes åt. Han fann henne förändrad, fylligare än förr och rödare i hyn, som om hon hade druckit mycket öl. Hon frågade hvar han hade varit hela den långa tiden, som de icke hade sett hvarandra. Han kände en viss tillfredsställelse öfver att hon inte tycktes känna till hans ”andra resa”, och han improviserade något om en långvarig sjukdom och en tids kondition hos en skräddare i Södertälje.

Edit pratade oafbrutet. Hon talade om gemensamma bekanta och klagade öfver oförrätter, som hon hade lidit. Tekla hade varit allra värst emot henne. Men nu var hon gift med en renhållningskarl, som redan hade supit upp hennes pengar, och som slog henne hvar dag; och det var rätt åt henne. Hon berättade också en hel del om sig själf, men på ett sätt som knappt tycktes kunna göra anspråk på trovärdighet.

Blom lät henne prata och sade icke mycket själf. Han tänkte på de nio månader som han hade tillbragt i ensamhet.

Han drog henne sakta i armen och förde henne in på en gångstig, som ledde inåt skogen, och hon tystnade midt i sitt prat och följde honom utan att säga något. Stigen ledde i djup skogsskymning längs med ett staket och en häck, som hägnade om en enskild trädgård från hvilken några stora silfverpopplar bredde sina höga och vida kronor. Åt andra sidan reste sig en granskogssluttning med mossa och ormbunkar och mörka snår.

Öfver grantopparna seglade långsamt ett hvitt sommarmoln.

*

Blom vaknade vid att en stor regndroppe föll tungt på hans högra ögonlock. Han reste sig till hälften och gnuggade ögonen – hade han sofvit? Han var ensam, och det regnade. Det regnade icke mycket ännu; det var bara de första stora dropparna. Men det stod ett svart moln midt öfver honom ...

Hvar var Edit?

Han hade kastat sin kavaj med käppen ett stycke åt sidan; han gick upp och tog den på sig. Plötsligt kom det öfver honom en otäck tanke, och han tog ilsnabbt ett tag åt bröstfickan.

Den var tom. Det blå kuvertet var borta – kuvertet med pengarna, och med fängelsedirektörens rekommendationer.

Han kände det tjockt i halsen och tungt att andas.

En plötslig vindil sköt som en hvit blixt genom silfverpopplarnas bladverk, och en rasande regnby piskade honom i ansiktet.

KINESEN.

Jag vaknade i natt och kunde icke somna om. Det var icke mörkt och icke ljust i rummet, ty det var sommarnatt. Strimmor af mjölkaktigt ljus blandade sig med skuggornas bleka grå aska. Ljuset glimmade i prickar och gnistor och smala streck i spegeln på väggen och i hänglampans trekantiga mässingsstänger. Fönstret stod öppet. Jag hörde röster från gatan och ett kväfdt skratt. Mellan spjälgardinens ribbor, som äro gröna om dagen men nu voro svartgrå, lyste en röd stjärna. Jag tänkte, att det måste vara Mars. Det finns många röda stjärnor, men himlen var icke mörk nog för att en fixstjärna skulle kunnat lysa så starkt, och bland planeterna fanns ingen att gissa på mer än Mars.

Jag låg och vände på gamla tankar och minnen, några sorgliga, de flesta tomma på all mening. I mitt öra ringde en melodi som jag afskyr. Och jag tänkte:

”Det beror tydligen icke af vår vilja hvilka melodier som stiga upp i vår själ, eller om det stiger upp någon alls. Icke heller beror det af min vilja hvilken tanke som kommer, eller om det kommer någon alls. Och min vilja, beror då den af mig själf, af mitt medvetna jag? Den minst af allt. Jag vill mycket, som jag helst skulle vilja att jag icke ville – – ”

Om jag kunde få sofva.

Stjärnan blänkte alltjämt matt och röd på den askgrå himlen. En gammal vers steg upp för mitt minne:

Människorna sitt lif evigt ensamma vandra. Liksom stjärnor de gå utan att möta hvarandra.

Hvar har jag den ifrån? Å, jag minns. Det är en kinesisk dikt af Li-Tai-Pe, ”den odödlige som älskade att dricka”. Han drack risbrännvin ur en porslinskopp. Han såg ofta för djupt i koppen. Och det blef hans död, ty en natt, då han hade tömt många koppar, snafvade han på landgången till sin Mæcenas’ lustjakt och drunknade i Gula floden. Det var visst ungefär samtidigt med att Ansgarius predikade här i landet och vände litet på lifsvärdena ... Ja, herre gud hvad tiden går ...

Har jag känt någon kines? Nej – jo, det är sant, på en af de stora hotellrestaurangerna här i staden fanns det en gång en kines bland kyparna. Gud vet hur han hade kommit dit. Hans uppgift där var att tala engelska, men han talade också danska. Han var spensligt byggd och hade ett barnsligt ansikte. Hyn var blekbrun, och han erinrade rätt mycket om Choulalongkorn och hans siameser, som voro här 97. Han hade vackra, milda och kloka ögon. Men kring munnen låg det ett nät af dessa fina, senila rynkor och veck, som äro så karakteristiska för de gamla raserna i yttersta östern.

Det var vid tiden strax efter Mukdenslaget. Jag försökte inleda honom i frestelse genom att fråga: ”Er De Japaner?” Han svarade med en mjuk, låg röst och något religiöst i tonen: ”Jeg er föd i Kina.” – ”Och hvar där?” – ”Sanghai.” – ”Så, Shanghai ...”

Jag gaf akt på honom, då han serverade ett sällskap i närheten af mitt bord, några figurer ur första kammaren. Han gjorde ett förnämt intryck bredvid dem. Och jag måste skratta för mig själf, då jag såg deras tunga elefantkroppar, deras knöliga och uppsvällda ansikten och deras talgiga, färglösa ögon och tänkte på hur jag i skolan fick lära mig att det mänskliga skönhetsidealet representerades af den germanska rasen. Och det fanns intet tvifvel om att det fortfarande var dessa senatorers åsikt.

Men den lille kinesen var omtyckt af gästerna och föremål för allmänt intresse och fick goda drickspengar, och när hans kamrater af arisk börd märkte det, blefvo de mycket gulare i ansiktet än han och kastade mycket snedare blickar på honom än han på dem, och en af de mest rasmedvetna stod i en vrå och knöt näfvarna under serveten och tycktes öfva sig i boxningsrörelser ...

Människorna sitt lif evigt ensamma vandra ...

Jag låg med slutna ögon för att få sofva, men en sval fläkt öfver ögonlocken tvang mig att öppna dem. En nattfjäril hade kommit in i rummet och genomkorsade en stund den askgråa skymningen med sin irrande flykt och blef sedan tyst och borta. Genom fönstret hördes en ensam drucken mans osäkra steg mot gatläggningen. Och stjärnan blänkte.

Jag låg och tänkte på den kända teleskopiska bilden af Mars med dess underliga nätverk af snörräta ”kanaler” eller vegetationsbälten. Och jag visste, att i dessa räta linjer låg beviset för att planeten måste vara bebodd. Man vet af spektralanalysen att den består af ungefär samma ämnen som jorden. Men dessa ämnen

bilda i sina naturliga bristningar, sprickor och konturer aldrig någonsin en rät eller något så när rät linje af någon större utsträckning. Ingen flod, ingen kust, ingen bergsrygg och intet naturligt vegetationsbälte bildar en rät linje. Den räta linjen är frambragt med konst; den är ett korrigerande af naturens nyck. Hvad kan det vara för varelser som vattna sina fält med dessa snörräta kanaler? Veta de kanske mer om vårt klot än vi om deras? Diktas kanske där i denna stund sånger som ge luft åt samma spleen som den kinesiske skalden kände för tusen år sedan? Tänktes kanske där för tio tusen år sedan de tankar, som i dag kallas nya och farliga hos oss? Det är tydligt att där, liksom här, en djurart, en lifsform måste ha tagit väldet öfver de andra för att kunna påtrycka det lilla klotet stämpeln af sin vilja och sina behof. Men har denna art någon likhet med människan? Eller är det kanske något slags jättemyror med starka sociala instinkter och långt drifven ingenjörskonst, men utan sinne för filosofi? Lefver och arbetar deras släkte i detta nu, eller har det kanske för längesedan dött ut och blott lämnat det mörka nätverket af vatten och grönska kvar i de röda sandöknarna som minne af sin korta tillvaro?

Onyttiga frågor. Den som kunde få sofva.

– – – Andra gången jag såg den lille kinesen var en vild natt i det stora hotellkaféet. Vi voro några stycken ur böckernas, pennans och ritstiftets värld. Markel var med, och han var drucken. Han talade filosofi med kinesen. Det faller af sig självt att den filosofi som en gammal Uppsalastudent, låt vara under inflytande af jästa drycker, kan tala med en kinesisk kypare, måste vara af den mest allmänt mänskliga art.

”Dear little Chinaman,” sade han, ”hvad tänker ni om döden?”

Man såg på kinesens ansikte, att han försökte dölja sin öfverraskning öfver en efter omständigheterna så besynnerlig fråga. Att tala om döden med en främling är i högsta grad oanständigt. Den främmande djäfvulen var synbarligen drucken och äfven i nyktert tillstånd en ohyfsad person. Dessa tankar sökte hans ansikte dölja, och han ville tydligen undandraga sig att svara på frågan. Men Markel upprepade den:

”Dear little Chinaman, du får djäflar och drakar inga dricks om du inte säger mig hvad du tänker om döden!”

Kinesen smålog förbindligt, blek under det bruna. Han betänkte sig noga innan han svarade. I hans ansikte lästes ett fast beslut att icke säga det som han tänkte, utan det som kunde vara mest passande. Och därför gaf han slutligen det svar, som Kong-Fu-Tse en gång på samma fråga hade gifvit en lärjunge, och som han – kyparen – helt visst hade fått lära sig som litet barn i en småbarnsskola i Shanghai:

”Man vet ännu icke hvad lifvet är; hur skulle jag då kunna säga något om döden?”

Detta svarade han artigt småleende, på en danska som redan började närma sig svenska. Och han läste upp det med snabb tunga, som ett svar ur katekesen, hvad det kanske också i verkligheten var.

Vi sågo på hvarandra med häpnad. Markel blef vild af förtjusning. Han ville omfamna kinesen. Jag tror nästan att han lade bort titlarna med honom. Han sade att han skulle resa till Östasien och taga honom med sig som sällskap. Han drog upp några sedlar ur byxfickan och försökte stoppa dem på honom, men kinesen retirerade bugande och småleende, och sedlarna föllo på golfvet. Vi höllo på att gå. I tamburen kom kinesen och lämnade sedlarna omsorgsfullt hopvikta åt en af oss. Markel var redan på gatan, där han lade bort titlarna med en droskkusk – – –

På gatan hördes ljudet af sopkvastar. Det började redan ljusna, och den röda stjärnan brann med blekare glans.

Åter pinade jag mig med att gissa ut hvilken form och gestalt det lilla röda klotets behärskare kunde ha. Människor som vi kunna de ju icke vara annat än genom ett högst osannolikt sammanträffande af alldeles

lika omständigheter. Jag försökte tänka mig dem som ytterst kloka och skarpsinniga elefanter, kanske försedda med vingar. Jag tänkte mig dem som stora fåglar med klorna utbildade till konstskickliga händer. Men jag erinrade mig, att hos fåglarna allting måste vara lätt, äfven hjärnan, och att bevingade varelsers lätthet att öfvervinna rummet för dem alltid är en viktig eggelse mindre att anstränga sitt skarpsinne och sin uppfinningsrikedom. Nej, jordbundna, fångna i dyn och längtande upp ur den, piskade af tusen nödvändigheters hårda kraf, sådana måste där som här de varelser vara, som skola kunna spränga ut gränserna för sitt eget väsen, nå öfver sig själfva och göra om sin värld till sitt behag ...

Den som kunde få sofva.

– – – Ännu en gång såg jag den lille kinesen. Det var en tidig sommarförmiddag i Strömparterren. Jag hade flytt dit nu, där det var ensamt och tyst under de gamla träden, flytt undan helveteslarmet på gatorna och torgen för att pressa saften ur en citron och läsa i en bok. Där var ingen mer än jag och kinesen. Han stod böjd öfver räcket och såg ner i den forsande strömmen. Jag satt vid ett bord inte långt ifrån. Jag märkte honom först då han vände sig om och hälsade på mig. Jag besvarade hans hälsning. Nu, i tarfliga civila kläder och i det obarmhärtiga solskenet, tyckte jag att han såg fattig och sjuk ut. Han stod så nära mig, att jag tyckte att jag borde säga något.

”Tycker ni att det är vackert här?” frågade jag.

Han betänkte sig litet, som om han behöfde tid för att förstå. Och han svarade:

”Det är underligt.”

Han gick långsamt förbi, stannade litet längre bort och ställde sig åter vid räckverket och såg ned i strömmen.

Dagen efter kom jag in på hotellkafét.

”Hvart har kinesen tagit vägen?” frågade jag kyparen som slog i kaffet.

Det var en välgödd ung man med afrundade armbågsrörelser och hofmästarstafven i ränseln.

”Han har slutat,” svarade han.

Och han tillade halft öfverlägset, halft urskuldande:

”Han passade inte här.”

Stjärnan har bleknat och är borta. En mjölksurra skramlar genom gatan.

Den som kunde få sofva.

DEN BRINNANDE STADEN.

Genom rummets bägge fönster med deras ljusa, gallerrutiga gardiner faller vintermorgonens låga sol i två sneda, aflånga fyrkanter öfver den mjuka gröna mattan, och i de varma solfläckarna hoppar och dansar en liten gosse. Han vet ännu inte mycket om världen. Han vet att han är liten och skall bli stor, men han vet hvarken att han är född eller att han skall dö. Han vet att han är fyra år och snart skall bli fem, men han vet inte hvad som menas med ett år: ännu mäter han blott tiden med ”i går”, ”i dag” och ”i morgon”.

”Pappa,” säger han plötsligt till fadern, som just har slutat sin frukost och tändt dagens första cigarr – han mäter nämligen tiden med cigarrer – ”pappa, jag har drömt så mycket i natt! Jag drömde om hela salen! Jag

drömde om stolarna och gröna mattan och spegeln och klockan och kakelugnen och luckorna i nischen!”

Och han hoppar fram till kakelugnen, där morgonbrasan flammar och knittrar, och slår en kullerbytta framför den. Han anser kakelugnen och platsen framför den som det viktigaste och förnämsta i rummet.

Fadern nickar och skrattar åt honom öfver kanten på sin tidning. Och gossen skrattar igen, storskrattar hejdlöst. Han är i den ålder, då skrattet ännu blott är en yttring af glädje, icke af sinne för det lustiga. Då han härom kvällen stod i fönstret och storskrattade åt månen, var det inte emedan han fann månen lustig utan emedan den gjorde honom glädje med sitt runda, blanka ansikte.

När han skrattat ut, stiger han med knäna upp på en stol och pekar på en af taflorna på väggen:

”Och så drömde jag allra mest om den taflan,” säger han.

Taflan är en fotografi efter en gammal holländare: ”En brinnande stad”.

”Nå, hvad drömde du då?” frågar fadern.

”Det vet jag inte.”

”Å, tänk efter!”

”Jo, jag drömde att det brann och att jag klappade en hund.”

”Men annars brukar du ju vara rädd för hundar?”

”Ja, men på taflor törs jag ändå klappa hundar lite vackert.”

Och han skrattar och hoppar och dansar.

Så kommer han fram till fadern och säger:

”Snälla pappa, ta ner taflan. Jag vill att pappa skall visa mig taflan igen som i går.”

Taflan är en nykomling i rummet; den hade anländt dagen förut. De andra bilderna rundt väggarna har den lilla gossen för längesedan gjort sig bekant med, farbror Strindberg och farbror Skåphurre[1] och farbror Napolion och fula gubben Goethe och mormor, när hon var ung. Men den brinnande staden är ny, och den är också i och för sig en mycket roligare tafla än de andra. Fadern gör den lilla gossen till viljes och tar ner taflan från väggen, och de njuta af den tillsammans. Öfver en bred flodmynning, som buktar sig utåt hafvet och är fylld med båtar och skutor, löper en bro med runda båghvalf och ett tornfäste. På vänstra stranden ligger den brinnande staden: rader af smala hus med spetsgaflar, höga tak, kyrkor och torn; ett vimmel af folk som springer om hvarandra, ett haf af eld och flammor, moln af rök, stegar resta mot murarna, hästar som skena i väg med skakande lass, kajen fylld med tunnor och säckar och allt möjligt bråte, på floden en mängd folk i en båt, som håller på att kantra, öfver bron springa människor för brinnande lifvet, och längst framme i förgrunden stå två hundar och lukta på hvarandra. Men långt i bakgrunden, där flodmynningen buktar sig utåt hafvet, sitter en alldeles för liten måne vid horisonten i ett dis af bleka skyar och tittar blekt och sorgligt på allt eländet.

”Pappa,” frågar den lille gossen, ”hvarför brinner staden?”

”Det är någon som har varit oförsiktig med elden,” säger fadern.

”Hvem är det som har varit oförskicklig?”

”Ja, det kan man inte så noga veta, så här långt efteråt ...”

”Hur långt efteråt?”

”Det är flera hundra år sedan den här staden brann upp,” säger fadern.

Det blir den lille gossen lika klok på, det vet fadern mycket väl, men något måste han ju svara. Gossen sitter tyst ett litet ögonblick och funderar. Nya tankar och föreställningar om tingen röra sig i hans hjärna och törna ihop med de gamla. Han petar med sina små fingrar på glaset öfver den brinnande staden och säger:

”Ja, men det brann ju i går, och i dag brinner det också?”

Fadern försöker sig på en förklaring öfver skillnaden mellan taflor och verklighet. ”Det här är inte någon riktig stad,” säger han, ”det är bara en tafla. Den riktiga har brunnit upp för länge, länge sen. Den är borta. Människorna, som springa här och fäkta med armarna, äro döda och finnas inte mera till. Husen ha brunnit upp. Tornena ha ramlat. Bron är också borta.”

”Har tornena brunnit omkull eller trillat omkull?” frågar gossen.

”De ha både brunnit och trillat.”

”Ä’ ångbåtarna också döda?”

”Båtarna äro också borta för längesen,” säger fadern. ”Men det är inga ångbåtar, det är segelfartyg. Ångbåtar fanns inte på den tiden.”

Den lille gossen skjuter ut underläppen och ser inte nöjd ut.

”Men jag ser att det är ångbåtar,” säger han. ”Pappa, hvad heter den här ångbåten?”

Han har sitt hufvud för sig, gossen. Fadern är trött vid undervisningsverksamheten och tiger. Gossen petar med fingret på de gamla holländska kofferna och pratar för sig själf: ”den ångbåten heter Brage, och den heter Hillersjö, och den heter Prinsessan Ingerborg.”

”Pappa,” säger han så med ens, ”är månen också borta?”

”Nej, månen finns kvar. Den är det enda af allt det här som finns kvar ännu. Det är samma måne som du skrattade åt härom dagen i barnkammarfönstret.”

Åter sitter den lilla gossen tyst och funderar. Så kommer ännu en fråga:

”Pappa, är det mycket länge sen den här stan brann? Är det lika länge sen som när vi for till landet med Prinsessan Ingerborg?”

”Det är mycket, mycket längre sen,” svarar fadern. ”När den här staden brann, fanns hvarken du eller jag eller mamma eller mormor.”

Gossen får med ens ett så allvarligt ansikte. Han ser rent af bekymrad ut. Han sitter länge tyst och funderar. Men det ser ut som om det inte ville gå ihop för honom.

”Säg, pappa,” frågar han till sist, ”hvar fanns jag, när den här stan brann? Var det när jag var i Grenna med mamma?”

”Nej, lilla gubben,” svarar fadern, ”när den här stan brann, fanns du ännu inte till.”

Gossen skjuter ut underläppen igen med en min som säger: nej, det här är jag inte med på. Och han upprepar med eftertryck:

”Ja, men hvar fanns jag då?”

Fadern svarar:

”Du fanns inte alls.”

Gossen tittar med stora ögon på sin far. Plötsligt lyser hela det lilla ansiktet upp, han sliter sig lös från fadern och börjar hoppa och dansa igen i solfläcken på den gröna mattan och skriker med full hals:

”Joho! Det gjorde jag allt ändå! Jag fanns i alla fall, det gjorde jag!”

Han trodde att fadern bara skämtade med honom. Det här var ju tydligen alltför tokigt! Jungfrurna brukade ibland narras för honom på skämt, och han tänkte att fadern gjorde som de.

Och han hoppar och dansar i solen.

OSKICKET.

Jag är ensam i mitt ensamma rum, och lampan sjunger. Fönstret står öppet i den varma vårkvällen, och från gatan tränga stundom röster upp till mig, men inga ord. Jag sitter med en fotografi i handen, och som det stundom går har jag suttit och stirrat på den så länge att ansiktet till sist blifvit mig främmande och jag inte längre kan fånga själen bakom bildens stelnade leende. I ett rum någonstädes i närheten, under eller bredvid, spelar någon piano – någon skolflicka som klinkar ... Jag tycker mig se en liten råtta på fjorton, femton år: hon trutar ut med munnen och gör så godt hon kan och har alldeles för mycket arbete med att läsa noterna för att kunna tänka på hur det låter. Det är Konung för en dag: ”Hennes namn och börd ej mig brydde”...

Herregud hvad tiden går. Och att tänka sig att det en gång fanns en tid, då jag älskade denna snutfagra melodi af hela mitt oskyldiga hjärta, och hela pjäsen för resten. Det är öfver tjugu år sedan dess ... Hur Zéphoris bedårade mig med sin skära tenor och sina vällustigt vindande ögon, och med sina ädla tänkesätt! ”Med bortvändt ansikte nedlade jag min ljufva börda på stranden ... Jag hade räddat hännes lif: jag ville äfven skona hännes blygsamhät ...” Och den elake prins Kadoor i sin gröna plyschnattrock: ”Välan, föwaktlige monawk, sof du veklighetens sömn: din fiende vakaw!” Men först och sist den undersköna arian: ”Hennes namn och börd”... Den gick jag och gnolade och hvisslade på dagarna i ända.

En gång höll den på att ställa till en förskräcklig olycka för mig.

Det var när jag var tolf år och gick i fjärde. Det var på vårsidan, terminen led mot sitt slut; jag hade klarat mig någorlunda under hela långa vintern och kunde motse examen och betyg med jämnmod – jag tog dem för resten alltid med jämnmod ... Det var lektion i modersmålet. Ingen läxa att förhöras i, bara läsning af Frithjofs saga. Allting lugnt och fridfullt, ingen aning om att någon fara kunde hota. Men det var lugnet före stormen.

Jag hade läst Frithjofs saga förut, många gånger, och tröttnade snart på att följa med. Det sista var jag inte ensam om: ouppmärksamheten var rätt utbredd, och man förströdde sig på åtskilliga sätt, alla gamla och utslitna. En snusdosa gick omkring från pulpet till pulpet, papperstussar flögo genom luften, och en konstfärdigt vikt ”fluga” beskref en vacker kurva och sänkte sig till sist på magisterns kateder. Måhända var den ämnad som en lätt anspelning på hans kända svaghet för glaset. Men läraren var känd för sitt saktmod och föraktad för sin mildhet och blaserad på skoj, och han ignorerade flugan.

Men plötsligt skedde något alldeles oerhördt. Det var någon som hvisslade – hvisslade, rent och vackert, midt under lektionen: ”Hennes namn och börd”...

Jag hade inte väl märkt, att den som hvisslade var jag, färrän jag afbröt mig. Men det var så dags. Det hade blifvit alldeles tyst i rummet, och när jag såg det allra värsta rötägget i klassen vända sig om och se på mig med något som nästan liknade beundran i blicken, började jag få en aning om att det som jag hade gjort var något som gick öfver alla gränser.

Magistern var mörkröd i ansiktet. Jag var en af de snällaste gossarna och hörde till hans favoriter. Det ökade bitterheten i den skymf som han kände sig ha lidit.

”Du – du –” stönade han, ”du, slyngel! Hvad tar du dig till? Gatpojke!”

Jag kände allting dansa rundt för mig. Men jag tyckte, att jag borde svara något, försöka förklara mig. Och till sist fick jag fram ett svar, som innehöll hela sanningen och intet annat än sanningen, men som tyvärr var illa afpassadt för lärarens uppfattningsförmåga.

Jag sade:

”Jag föll i distraktion.

Jag trodde, att mannen skulle få slag. Han blef mörkblå i ansiktet. Han kippade efter andan.

”Ut!” skrek han, ”ut! Jag har aldrig i mitt lif hört något så fräckt! Ut! Kustos, sätt opp ett oskick för honom! Ut med sig!”

Det svartnade för mina ögon. Jag öppnade och stängde dörren så sakta jag kunde och lomade ut.

Jag gick till vattenledningen och drack vatten. Det var varmt och jolmigt och kväljde mig. Jag tog upp näsduken och höll mig kvar vid vattenledningen i afsikt att låtsa som om jag hade näsblod, i händelse Snuffe – rektorn – skulle komma förbi i korridoren.

Det som hade händt mig var något förskräckligt. Det var den största olycka som dittills hade träffat mig. Ett oskick var något förfärligt. Hvad skulle pappa säga ... Jag mindes hur ond han blef den enda gång jag kommit hem med en anmärkning, och det var ändå bara en oordning. Men ett oskick! Det betydde nedsatt sedebetyg, nedflyttning bland rötäggen ... Till sist sökte och fann jag ett slags tröst i en tanke, som redan förut hade besökt mig några gånger, mest i stunder då jag hade det svårt. Jag tänkte: det är inte verklighet, jag drömmer. ”Lifvet är en dröm.” Detta talesätt hade jag ofta hört min mor använda. Och för mig var det i den stunden full sanning. Jag tänkte: jag kan inte veta säkert att någonting är verkligt; allt hvad jag hör och ser och upplefver kan mycket väl vara drömmar som jag drömmer ... Och de andra? Magistern, pojkarna? För dem är jag i min tur en dröm ... Jag hade nyss lånat Shakespere ur skolbiblioteket och mina läppar hviskade ord, om hvilka jag ännu inte visste hur världsberömda de voro:

Af samma tyg, som drömmar göras af, vi äro gjorda, och vårt korta lif omfamnas af en sömn.

”Jag drömmer ... jag drömmer ...”

Kustos öppnade dörren till klassrummet:

”Du skall komma in och läsa,” sade han.

Jag gick med nedslagna ögon till min plats. Min sidokamrat visade mig i boken hur långt vi hade kommit: det var ”Frithofs afsked” jag skulle läsa.

Jag läste. Och ju längre jag läste, desto mera tyckte jag att Frithofs öde var mitt eget. Han var biltog och varg i veum. Jag hade blifvit utkörd och stått vid vattenledningen.

Jag kom till sista strofen:

Gå ej till stranden, Ring med din maka helst sedan stjärnorna sprida sitt sken: kanske i sanden vräkas tillbaka Frithjofs, den biltoge vikingens, ben.

Jag tyckte mig se mitt eget lik rulla i vågorna och sköljas upp på stranden, och på stranden stod magistern och hela klassen, och magistern ångrade, att han hade gifvit mig ett oskick. Men det var för sent ...

Jag tror att det var i den stunden jag första gången kände den våldsamma vällusten i att ut- lösa ett lidande i poesi. Jag kunde knappt få fram de sista raderna för sinnesrörelse, och då jag slutat brast jag i störtande gråt.

”Seså, gosse,” sade läraren, ”inte ska du gråta, inte! Jag har varit en likadan tjyfpojke som du. Låt bli att tjuta, så slipper du oskicket!”

Han trodde, att det var för oskicket jag grät ...

DRÖMMEN OM ÅLDERDOMEN.

Jag drömde i denna natt, att jag hade blifvit gammal. Lefde jag ens? Jag vet det knappt. Jag hade öfverlefvat allt, som fordom var mitt lif, och jag var mera lik en skugga än en människa. Jag irrade omkring i skymningen på välbekanta gator. Jag såg förfallna hus skymta förbi, hus, som jag mindes, att jag hade sett byggas i min barndom, och som jag då trodde vara ämnade till boningar åt furstar och stora herrar, men som nu tycktes tigga om att få gömma sig i skuggan. I en gatufond reste sig en röd kasern, från hvars tak vajade en flagga med främmande färger. En trupp soldater marscherade förbi med byxorna instuckna i tunga stöflar. Deras järnskodda klackar skrällde mot gatläggningen. Midt på den smutsiga gatan sutto två små barn och lekte, så smutsiga själfva och så fattigt klädda, att de tycktes smälta ihop med gatan och knappast syntes. De sågo icke soldaterna, och soldaterna sågo icke dem. Det är inte deras fel, sade jag till mig själf; det kommer sig af att de äro förbjudna att se något. Om de kunde se sin väg, skulle de icke kunna marschera; och de måste ju marschera. Jag ville gå fram och rycka undan barnen, men jag kunde icke. Jag stod som fastspikad och kunde icke röra mig. Hvarför? undrade jag. Hvarför kan jag inte röra mig, hvarför måste jag stå stilla och se på detta? Är det kanske inte verkligt – drömmer jag? Nej, det är verkligt; barnen äro verkliga, och soldaterna också. Men jag själf är en dröm. Och med ens tyckes hela mitt lifs gåta stå så klar för mig som ett klart brinnande ljus: jag var icke verklig, jag var en dröm. Och icke kan en dröm vara till någon hjälp för lefvande människor.

Jag såg ingenting mer af barnen, sedan soldaterna hade marscherat förbi. Jag såg blott att deras stöflar lämnade mörka blodspår i smutsen.

Plötsligt steg det upp ett minne inom mig, som kom mitt hjärta att stelna i skräck. Jag hade ju själf barn – två små barn. Hvar kunde de vara, och när såg jag dem sist? Det kunde väl inte – nej – –

Jag måste gå hem, jag måste se mina barn, de voro naturligtvis hemma och sutto på den gröna mattan i salen och lekte med sina träbitar och sina små hus. Jag måste gå hem, de vänta på mig med middagen, och min hustru är orolig – –

Åter irrade jag länge genom gatorna i en tätnande skymning. Det hade börjat snöa. Jag hade kommit upp i villakvarteret, gatorna lågo tysta och hvita, och öfver galler och staket sträckte träden sina grenar, tunga af snö. Jag gick in genom en öppen grind mellan två stora fyrkantiga stenstolpar med stora hvita hättor af snö. De stämde mig så underligt vekt, kanske för att de liknade två öfversnöade grafvar. Jag kom in på den stora

gården med en liten fontän i midten, och jag såg strax att det lyste i salsfönstret. Lampan stod på bordet, det var dukadt, och de sutto redan till bords. Jag gick fram till fönstret, knackade på rutan och nickade åt dem där inne. Men de sågo mig icke och hörde ingenting och fortsatte att äta. Och med ens såg jag, att det var främmande människor kring ett främmande bord. Det var icke de mina. Det var en tjock fru och en flintskallig herre i nattrock, som såg ond ut och tycktes gräla, och några halfvuxna barn, och de hade vaxduk på bordet. Den flintskallige herrns ansikte kände jag för resten mycket väl igen från Du Nord, där han brukade dricka toddy. Jag skämdes förskräckligt. Ja, det var ju här vi bodde det första året, men vi flyttade för att det fuktade, och nu bo vi i en helt annan stadsdel – – och jag är så trött – –

Åter gick jag ute i snön. Jag skulle ju gå hem. Jag försökte intala mig själf, att jag visste precis hvart jag skulle gå, och att jag gick närmaste vägen. Jag sneddade öfver gator och vek om hörn, men hvart jag än kom hade jag en känsla af att jag helt nyss hade gått där förbi. Vid en lykta stod en gammal kvinna och räckte fram sin hand, men hon dolde sitt ansikte. Jag gick förbi henne, men kände på samma gång instinktmässigt efter i fickan, om jag hade någon slant. Jag fick upp ett silfvermynt, men när jag såg närmare på det, fann jag att det var gammalt och nött och icke längre gångbart. Det var profilen af den kung, som regerade i min ungdom, och kring kanten löpte hans valspråk, halft utplånadt af tiden: Brödrafolkens väl. Jag stod länge och stirrade på detta gamla mynt och kände lust att gråta.

Ja, ja, det var den tiden ... Den gyllene fredens tid, som poeterna i våra dar ha kallat den. Det kom andra tider sedan. Åter såg jag för mig den röda kasernen och de främmande soldaternas grofva stöflar. Och mina barn och mitt hem, som jag sökte nyss? Å, nu minns jag allt. Jag är gammal och har öfverlefvat allt, jag har inga barn och intet hem. Min dotter uppfostrade jag i mina idéer, men då hon blef vuxen, blef hon förälskad i en missionär och gifte sig med honom och blef borta. Och min son – hur var det, ville han inte bli officer? Jo visst; men det bjöd mig för mycket emot, och jag hade inte heller råd till det. Men han var värnpliktig, när det stora kriget bröt ut, och dog af svält uppe i Lappland. Om han hade varit officer, hade han kanske åtminstone inte dött af svält. Men det är länge sedan, allt detta, och jag minns det bara helt dunkelt. Jag har öfverlefvat allt, och jag är själf en dröm. Och jag hviskade för mig själf några ord, som jag en gång hade läst på en graf, då jag en blå vårkväll i forna tider gick öfver en kyrkogård med henne, som jag älskade den tiden – jag hviskade de orden åter och åter för mig själf: Alles geht vorüber und wird zum Traum.

Men medan jag hviskade detta för mig själf, kom jag på nytt att gå förbi lyktan, där den gamla kvinnan stod. Men hon dolde alltjämt sitt ansikte.

Och detta att hon dolde sitt ansikte fyllde mig med en namnlös skräck. Skakande af ångest frågade jag henne:

”Säg, hvarför döljer du ditt ansikte?”

Hon svarade mig med en röst, som jag kände väl:

”För att inte göra dig alltför mycket ondt.”

Då sade jag:

”Ingenting kan mera göra mig ondt. Jag är icke verklig, jag är en dröm.”

Hon svarade:

”Alles geht vorüber und wird zum Traum.

Ur GERTRUD.

TREDJE AKTEN.

SPEGELSCENEN.

Lidman står kvar vid spegeln. Han tänder de två ljusen. Och han står länge med sammanknäppta händer och ser in i spegeln, som gömmer på den älskades bild och på syner från de längesedan gångna åren.

Pendylen slår sju.

Gertrud kommer långsamt in från salongen. Då hon ser Lidman, blir hon stående tyst midt på scenen. Han ser henne i spegeln och vänder sig åter om.

GERTRUD.

Så, Gabriel. Du är här.

LIDMAN

fram emot henne.

Jag kom för att säga farväl. Jag reser i öfvermorgon.

GERTRUD.

Så. Du reser.

LIDMAN.

Och du själf, Gertrud? Skall du stanna här?

GERTRUD

går rolöst af och an.

Ånej. Jag reser väl också. Någonstans.

Ser sig omkring.

Jag har länge varit hemlös här.

Stannar ett ögonblick framför spegeln. Vänder sig mot Lidman.

Du tycker väl det är underligt att den spegeln sitter här. Men jag har aldrig brytt mig stort om döda saker och ting. Aldrig kunnat fästa något af min själ vid sådant. – Jag är så olik dig i det. Du var alltid en smula ... fetischdyrkare.

LIDMAN.

Det är jag nog ännu, Gertrud. De lefvande gudarna, de åldras och dö, eller de vända sig bort från mig. Fetischerna bli kvar.

Plötsligt, upprörd:

Gertrud. Du reser, och jag reser. Låt oss resa samman. Låt oss lefva den lilla resten af det här skugglifvet

samman med hvarandra.

GERTRUD

frånvarande.

Å, Gabriel, du är från dina sinnen.

LIDMAN.

Gertrud! Har du inte ibland om natten hört mitt hjärta ropa efter ditt! Har du inte straffat mig nog för det okända som jag har förbrutit mot dig – hvad det var fick jag aldrig veta. Har jag inte lefvat länge nog i fiendeland, med barbarernas kvinnor!

Du frågade i går, hvad det var som drog mig hem. Det var du, Gertrud. Du, du. Ingenting annat. Det var längtan att än en gång få höra din röst och se dina älskade ögon. Det var hela min hemlängtan.

GERTRUD

sätter sig i länstolen vid skrifbordet.

Hvad detta är underligt, Gabriel.

LIDMAN.

Jag visste ju att du var gift, och med hvem. Så läste jag en dag i en tidning – det är väl nu ett år sen eller mer – att din lille gosse var död. Och jag tänkte: kanske ligger hennes lif nu lika tomt och öde som mitt.

Och jag tänkte vidare: kanske hon är färdig med Gustaf Kanning vid det här laget. Jag kände det nästan som en visshet, att det måste vara så.

Och jag fick ju bekräftelse på det. Fast på ett annat sätt än jag tänkt.

Ingenting blir som man har tänkt.

GERTRUD

vaggar med hufvudet.

Nej, nej. Ingenting blir som man har tänkt.

LIDMAN.

Gertrud – har du älskat honom? Din man?

GERTRUD

som om hon sökte i sitt minne.

Älskat honom? Det minns jag knappt. – Men jag minns något annat. Jag sitter och tänker på ditt valspråk. Din trosbekännelse. Minns du den?

LIDMAN.

Jag vet inte hvad du syftar på ...

GERTRUD.

Nej, man kan inte minnas allt hvad man har sagt.

Men så här var din trosbekännelse:

”Jag tror på köttets lust och på själens obotliga ensamhet.”

LIDMAN.

Åja, det låter tämligen likt mig.

GERTRUD.

Jag har inte glömt det. Du sade de orden i en stund, då jag trodde att vår lyckodröm var full och hel verklighet. Och du väckte mig ur den med de orden.

Men jag blef din lärjunge, i det ena och i det andra. Din tro blef min tro. Och sedan, när det hade gått sönder för oss två, sökte jag köttets lust hos en man som var främmande för min själ. Där har du mitt äktenskap.

LIDMAN.

Jag hade tänkt mig något sådant.

GERTRUD.

Och för resten, när jag tänker efter: det har varit tider och stunder, då jag har tänkt att jag älskade honom. Å, hur skall man veta hvilket som är det rätta: det som man tänker om en kärlek medan den lefver, eller det som man tänker om den sedan den är död ...

LIDMAN.

Gertrud! Bryt upp och följ mig!

GERTRUD

skakar på hufvudet

Nej, Gabriel. För mig finns bara ensamheten nu.

LIDMAN

lågt.

Du har alltså ändå brutit med honom? Musikanten?

GERTRUD.

Brutit – nej. Men jag är ingenting för honom.

LIDMAN

på knä framför henne.

Följ mig, Gertrud!

GERTRUD.

Låt mig kyssa dina gråa hår.

Hon kysser honom lätt vid tinningen.

Men hur kan du tro, att vi skulle kunna få lif i det som en gång är dödt och begrafvet? Det sker inte sådana underverk, Gabriel. Och du vet ju att jag älskar en annan.

LIDMAN

reser sig och går ett slag öfver golfvet. Stannar framför Gertrud.

Gertrud – hvarför gick du ifrån mig? Du skall säga mig det en gång. Du öfvergaf mig så plötsligt. Du skref att du var ingenting för mig, att du ville vara ensam, och att jag skulle komma att trösta mig så lätt och snart. Men du gaf ingen verklig förklaring. Och snart slutade du upp att svara på mina bref. Hvad var det, Gertrud? Hvarför gick du ifrån mig?

GERTRUD

stiger upp ur stolen, går ett slag med blicken i golfvet, stannar.

Gabriel, tror du verkligen själf så fast på den legenden, som du har skapat åt dig efteråt – den legenden att jag gick ifrån dig? Vet du verkligen inte af att det var du själf som sköt mig bort ifrån dig – sakta och varsamt och fint. Så fint, att en annan än jag kanske inte hade förstått det.

LIDMAN.

Å, Gertrud, jag minns ju att jag ibland kunde skönja den inbillningen hos dig. Men jag förstod den aldrig. Jag älskade dig. Jag har aldrig älskat någon annan. Alltsedan jag mötte dig på min väg, har jag mätt alla andra kvinnor med ditt mått. Och aldrig kunnat känna en skugga af kärlek till någon annan.

GERTRUD.

Ja, ja. Du älskade mig – det tror jag. Och du älskade ingen annan – det vet jag. Jag tror att du älskade mig så mycket som du kunde älska. Men hvad betydde jag för dig? Jag – en kvinna.

Du var trött, Gabriel. Kanske inte trött på mig, men på hela kärleken och allt dess väsen.

Och när det till sist stod klart för mig – så gick jag. Kunde ju inte annat.

LIDMAN.

Å, Gertrud, det är något i det som du där säger. Jag kände rösten i mitt inre ropa och kalla. Kalla mig till verket. Bort från kärleken! Bort från kvinnan! Verket, verket! Mitt rätta lif!

Det är sant att det fanns stunder då jag ville bort från dig. Men aldrig hade jag velat eller kunnat bryta. Jag älskade dig för mycket.

GERTRUD.

Nej, du kunde inte bryta. Och så var det ju godt att jag kunde.

Du längtade till verket. Och också till ryktet och äran och pengarna och allt som lyste. Kärleken hade blifvit till hinder och börda för dig. Du ville ha en vällust, som lämnade din själ oberörd och inte störde din tankes

ro. Du ville inte ha kärlek. Den var dig innerst – en börda.

LIDMAN

skakad.

Gertrud, det är sant! Det är så som du säger! Det är ohyggligt sant, förtvifladt sant!

GERTRUD.

... Detta kände och anade jag länge, länge. Jag tror nästan ända från början. Och nu vill jag säga dig, Gabriel, hur jag fick den sista vissheten.

Det var en tid du inte på länge hade kunnat arbeta. De tiderna, då du inte kunde arbeta något, var de svåraste också för mig, och vi hade inte på länge varit samman. Så sökte jag dig en dag efter en repetition på operan. Jag hade just fått Venus i Tannhäuser och var glad och förtjust och ville sjunga igenom den för dig. Men du var inte hemma. Men jag hade ju nyckel till dina rum, och jag gick in för att skrifva en rad till dig vid ditt skrifbord. Det låg några papperslappar där. Jag visste ju att du brukade kasta ner infall och idéer på sådana små papperslappar, och jag kunde inte låta bli att se på dem. På en af dem hade du ritat en kvinnoprofil – det skulle visst vara jag. Och därunder hade du skrifvit dessa ord:

"Kvinnans kärlek och mannens verk – de två äro fiender af begynnelsen."

Så fick jag vissheten, Gabriel.

LIDMAN.

Och detta har du aldrig sagt mig ...

GERTRUD.

Nej. Efter detta förstod jag att det måste vara slut. Och om jag hade sagt dig detta då – så skulle du ha förklarat och bortförklarat dina ord, din kärlek skulle ha slagit upp i en ny flamma, som jag inte skulle ha kunnat stå emot, du skulle ha sugit mig till dig igen, och vi hade bägge gått under.

Därför måste jag tiga.

LIDMAN.

Och på den fattiga skrifna raden var det alltså mitt lif gick i trasor.

GERTRUD.

Ditt lif i trasor? – Du har ju nått det som du ville nå.

LIDMAN.

Det man har vunnit är ingenting. Det man har förlorat är allt. Så är det alltid, alltid.

Man måste välja. I allt väljande vinner man något och förlorar något. Och alltid, alltid visar det sig efteråt att det som man har förlorat var det enda som var något värdt.

Alltid. – Alltid.

GERTRUD.

Å, de dagarna, då vissheten om detta gick upp för mig ... I de dagarna blef mitt hjärta gammalt.

Jag kände blygsel och leda vid att vara kvinna och att älska. Jag tyckte att jag inte kunde lefva längre. Jag var led vid allt.

Och jag tänkte öfver så mycket. Jag tänkte, att du hade rätt i detta om kvinnokärleken och verket. Jag såg omkring mig och fann, hur rätt du hade. Jag såg hur alla män, som stiger högt – alla de som blir storheter och miljonärer och ministrar – hur de allesammans är sådana män, som inte vet hvad kärlek är och inte bryr sig om att veta det. För det mesta ha de fula och rika hustur. Ibland ha de också vackra, dyra älskarinnor. De förakta inte vällust. Det är kärleken de förakta.

Och du har blifvit som de. Och jag älskar dig inte.

LIDMAN.

Gertrud, Gertrud ...

GERTRUD.

Å, de dagarna, när detta blef mig klart. De eländiga gråa dagarna. I de dagarna, Gabriel – blef jag gammal.

Man hinner bli gammal mer än en gång under sitt lif. Och man tar igen sig och blir ung på nytt. Det kommer nya vårar, och man tror att man ännu är ung. Men i hjärtat sitter åldern kvar. Frosten sitter kvar.

LIDMAN.

Gertrud. Mitt lif: det var de tre åren då du älskade mig. Allting förut var preludier. Och allting efteråt har varit epilog. En alltför lång och meningslös epilog.

Å, att du gick ifrån mig! Att du kunde. Att du kunde.

GERTRUD.

tar hans hand, ser på den och smeker den sakta.

Att det skulle göra ondt, det visste jag. Och jag såg ju af dina bref sedan, att det gjorde mera ondt än jag hade kunnat tänka eller ana. Det var stunder då jag kände mig som en förbryterska mot dig. Det var en tid – du vet det nog – som det talades om att ditt ... ditt förstånd var i olag. Men jag såg ju af dina bref till mig, att det inte kunde vara så farligt. Och också af dina böcker. Och om det kanske också var lite svårt en tid, så reste du dig sedan. Du reste dig och steg högt och lyste vidt omkring. Och du blef en storhet. Men kall som stenen är mig din storhet – liksom den tycks vara det för dig själf.

Jag vill ha varmt, rödt hjärtblod. Och jag bryr mig inte om storhet.

Hon låter hans hand falla och går ifrån honom, går rolöst af och an.

LIDMAN.

Det finns ingen storhet, Gertrud. Natten är stor, och rymden är stor. Men jorden är liten och människornas lif är smått.

Storhet. Å, herregud! Jag tror på intet och vet intet och har i snart tretti år lefvat af att lära ut – intet. Det är min storhet.

Det enda jag har att minnas från mitt lif på jorden är vår kärlek, Gertrud. Det enda, det enda. Som en

grönskande ö i hafvet har den stigit upp för mig. Allt annat har varit tomhet och narraktighet och meningslöst besvär.

Minns du den vårkvällen, då vi gick hand i hand på en kyrkogård i en främmande stad och läste namnen på de främmande döda? Där var bland de andra grafvarna en graf utan något namn. På stenen stod blott de orden: AMOR–OMNIA. – Kärleken är allt.

Minns du?

GERTRUD.

Jag minns. Vi stod länge stilla framför den stenen.

LIDMAN.

Kärleken är allt. Den är det enda i världen. Det har den långa saknaden och de många tomma åren omsider lärt mig.

Man skall inte vara ensam. Jag har lefvat för mycket ensam.

Och man skall inte vara många. Jag har för mycket beblandlat mig med mängden.

Man skall vara två.

Gertrud, vi två hör tillsammans.

GERTRUD

lätt framåtböjd, hviskande.

Ja, man skall vara två.

Tänk, att du alltså har lärt dig förstå det, Gabriel. Nu, när det är för sent.

LIDMAN.

Gertrud, ingenting är ännu för sent. Bryt upp och följ mig! Vi skall låta stormarnas tid vara förbi. Vi skall lefva stilla samman i ett hvitt hus vid det blå hafvet och inte låta någon eller något skilja oss mer. Ingen utom döden. Och vi skall gå hand i hand bland minnena af det stora förgångna. Ingenstädes försonar man sig lättare med förgängelsen än där. Gertrud, följ mig! Jag älskar dig. Jag älskar dig som aldrig förr. Och kärleken är allt.

GERTRUD.

Det finns ingen lycka i kärleken, Gabriel. Du kan tro mig, jag har älskat mer än du. Eftersom jag är kvinna.

Kärleken är lidande. Kärleken är olycka.

Och jag älskar dig inte. Det finns ett tomt rum i ditt bröst, som ingenting kan fylla. Jag kan inte hjälpa dig. Sök ingenting hos mig.

LIDMAN

i länstolen vid skrifbordet.

För sent. Och förgäfves.

Det är inskriften öfver hela mitt lif: förgäfves.

GERTRUD

står rak och stel framför honom.

Vill du ha sanningen naken, Gabriel? Så tag den då. Jag skulle kunna älska dig på nytt, om du kunde göra dig trettio år yngre. Och den som jag nu älskar, han skulle älska mig, om jag vore aderton eller tjugu år.

Det är åldern som tar oss. Och mot den sjukan finns ingen bot.

Men du skall ha tack för allt vackert du skrifvit och sändt mig under dessa åren.

Hon böjer sig fram och kysser lätt hans panna. Därefter går hon till spegeln och släcker de två ljusen.

INNEHÅLL.

Noter

1)

Schopenhauer.